

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΛΙΑΣ ΑΓΘΑΓΓΕΛΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΡΘΡΟ - ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΛΙΑΣ ΑΓΘΑΓΓΕΛΟΥ

ΜΕΤΕΒΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΡΟΣ

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΑΙ

ΣΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1932

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Τύποις «Φαζίλετ» Τάσσου Βακαλοπούλου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

- 1) Ἑλιεία.
- 2) Αἱ προσκλήσεις.
- 3) Ἡ ἀδύναμις τῶν ἀδυνάτων.
- 4) Ὑπηρεῖται τοῦ θαύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

- 5) Παρατηρήσεις.
- 6) Ζωὴ καὶ θάνατος τῆς ψυχῆς.
- 7) Ποῖος εἶνε εὐτυχής;
- 8) Μίμησις ἥρωος.
- 9) Ταῖς πισταῖς γυναιξί.
- 10) Διὰ τοὺς ὀκνηροὺς.
- 11) Εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'
ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

- 12) Ὡσαννά.
- 13) Ἴδου ὁ νυμφίος ἔρχεται.
- 14) Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις.
- 15) Πρὸς τὸ Πάθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'
ΑΝΑΛΕΚΤΑ

- 16) Φωνὴ Κυρίου.
- 17) Μετὰ τὴν πῶσιν.
- 18) Ἐντυπώσεις.
- 19) Παροιμιῶν.
- 20) Παραίνεσις.
- 21) Παλαιὰ καὶ σύγχρονα.
- 22) Πρόσωπα καὶ πράγματα.
- 23) Φυτοφαγία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

- 24) Α', 25) Β', 26) Γ', 27) Δ',
- 28) Ε', 29) ΣΤ', 30) Ζ', 31) Η'.
- 32) Ἐπιμνημόσυνος Χίων κτιτόρων ναοῦ.
- 33) Πανηγυρικὸς εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«Ὁ ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος Γαλατᾶ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος ἐξέδωκε πρό τινος εἰς ἰδιαιτέρον ἐπιμελημένον τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρησκεία καὶ Ζωή» ὅσα ἀπὸ καιροῦ φιλοτίμως δημοσιεύει ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ εὐαγγελικὰ διδάγματα.

Τὰ διδάγματα ταῦτα ὄντα διηθησμένα μὲ ἐκλεκτὰ ἄνθη τῆς ἀνθρωπίνης πείρας καὶ μὲ θησαυροὺς τῆς σοφίας τῶν τε Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ τῶν θύραθεν συγγραφέων, ἀποτελοῦσιν ἀνάγνωσμα τερπνὸν καὶ οἰκοδομητικόν.

Ἡ «Ὁρθοδοξία» συγχαίρουσα τῇ Α. Θεοφιλίᾳ, εὐχεται αὐτῇ ἐνίσχυσιν ἐν τῇ εὐγενεῖ αὐτῆς ταύτῃ προσπαθείᾳ πρὸς ἐκλαίκευσιν τῆς διδασκαλίας τῶν Μ. Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς συγχροήσεως τῶν ἰδεῶν πρὸς τὴν νοοτρολίαν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς».

ΑΘΗΝΩΝ

« ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ »

Περιοδικὸν Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου
μηνὸς Σεπτεμβρίου 1929.

«Ἐπισκόπον Ἐλαίας Ἀγαθάγγελου. — Θρησκεία καὶ Ζωή. Αὐγούστος 1929. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Κομψὸν τεῦχος ἐξ 165 σελίδων, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἀπεθησαύρισε ποικίλα σύντομα ἄρθρα αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἀπογευματινῇ». Τοιαῦτα ἄρθρα συντεταγμένα μὲ ἀπέριτον πρωτοτυπίαν, μὲ περιεκτικὴν συντομίαν, μὲ ἀνεπιτήδευτον χάριν, δὲν ἔπρεπε νὰ μείνουν διεσκορπισμένα, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τόμον διὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐν ὡραῖον, ἐπαγωγόν, διδασκτικόν καὶ συγχρονησμένον ἀνάγνωσμα, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τόσον σπάνια εἶνε εἰς τὴν σύγχρονον ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν φιλολογίαν. Τὸ ἔργον χαρακτηρίζει ὑγιὴς σκέψις καὶ εὐρύτης ἀντιλήψεως, ἥτις προβάλλει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς καλλονὰς τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν μὲ ὅλον τὸ φῶς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἔντασιν τῆς ζωτικότητός των, ἑναρμονίζει δὲ πλήρως τὸ περιεχόμενον πρὸς τὸν ἐπιτυχῆ τίτλον του.

Τὸ βραχὺ μὲν ἀλλὰ περισπούδαστον τοῦτο ἔργον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος, ἀναγινώσκεται ἀκόπως καὶ εὐχαρίστως καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀδιαφόρων πρὸς τὰ σοβαρὰ θρησκευτικὰ μελετήματα, οὕτω δὲ ἐξυπηρετεῖ ἀποτελεσματικῶς τὴν πίστιν, δίδει ἰσχυρὰν κατεύθυνσιν εἰς διαυγεστέραν ἀντίληψιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ἀνυψοῖ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξυγιάνσιν».

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ
Περιοδικὸν Ἰ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης
Ὁκτώβριος 1929.

“ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ”

«Υπὸ τὸν ἄνω τίτλον, ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος ἅγιος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος, ἔχει συγκεντρώσει καὶ ἐκδόσει εἰς κομψὸν καὶ πυκνοτυπωμένον τόμον τριάντα ἐξ ἄρθρα καὶ μελέτας τοῦ πού τὰ περισσότερά των εἶδον τὸ φῶς εἰς τὸν ὁμογενῆ τύπον τῆς πόλεώς μας.

Ὁ ἅγιος Ἐλαίας εἶναι ἀπὸ τοῖς ἐξ ἡμῶν διαπαιθωμένοις κληρικούς μας πού δὲν βαρειοῦνται νὰ πιάσουν τὴν πένναν.

Χειρίζεται τὰ θέματά του γλαφυρὰ καὶ μὲ γλῶσσαν ὁπωσδήποτε ἐξελιγμένην, βλέπων τὰ πράγματα ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει σήμερον νὰ βλέπωνται.

Τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Ἐλαίας διαβάζεται μὲ εὐχαρίστησιν».

«ΦΩΣ» 3 Σεπτεμβρίου 1929.

“ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ”

«Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξέδωκε τομίδιον περικλείον συλλογὴν διαφόρων θρησκευτικῶν μελετῶν.

Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ μέρη: Ἐν Παραβολαῖς, Ὁριγένης, Ἡσαΐας, Χρυσόστομος, Ἠθικά, Μ. Βασίλειος, Ἰδεῖν τὸ τέλος.

Τὰς πραγματείας ταύτας διακρίνει ἐκλαϊκευσις ἰδεῶν καὶ εὐροια γλώσσης. Εἶναι μία φιλότιμος ἐργασία ἀξία πολλῆς ἐκτιμήσεως».

«ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ» 14 Αὐγούστου 1929.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

«ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας Ἀγαθάγγελος μᾶς ἔδωκε σ' ἓνα κομψὸ τόμο «Θρησκεία καὶ Ζωή» τὴν πρώτη διανοητικὴ του ἐργασία. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρά μελετῶν καὶ ἄρθρων. Ὅσοι παρηκολούθησαν τὰ ὑψηλὰ καὶ ὠραῖα καὶ μεστὰ ἐννοιῶν ἄρθρα τοῦ συγγραφέως, δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς ὅτι ἔμειναν ἱκανοποιημένοι, ὅπως ἱκανοποιημένοι μένουν καὶ ὅσοι ἔχουν τὸ εὐτύχημα ν' ἀκούουν αὐτὸν κηρύττοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τὰ κηρύγματα τοῦ μελετημένου Ἐπισκόπου δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀνούσια καὶ κενὰ ἰδεῶν κηρύγματα, τὰ ὁποῖα περιορίζονται εἰς ἀπλὴν ἐξιστόρησιν γεγονότων θρησκευτικῆς φύσεως, γνωστῶν εἰς ὅλους ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τὰ κηρύγματα τοῦ ἁγίου Ἐλαίας εἶναι χαρακτηριστικὰ διὰ τὸν μορφωτικὸν καὶ διανοητικὸν τῶν χαρακτήρα. Εἶναι ζωντανὰ κηρύγματα. Ὅμιλεῖ σὲ μιὰ γλῶσσα ζωντανή. Κάθε του λόγος, κάθε του ἔκφρασις ἠγεῖ ζωηρὰ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἐκκλησιάσματος. Ὅμιλεῖ μὲ τὴν γλῶσσα τῆς καρδιάς πού ξυπνᾷ ὅλα τὰ εὐγενικὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα φωλεύουν ναρκωμένα μέσα στὴ ψυχὴ μας.

Παρηκολούθησα τὰ ἄρθρα καὶ τὰς μελέτας του στὴν «Ἀπογευματινῇ». Παρηκολούθησα καὶ παρακολουθῶ μὲ μεγάλῃ εὐχαρίστησιν ἀκόμα τὰ κηρύγματά του στὴν ἐκκλησία. Πάντοτε ἀνακαλύπτω σ' αὐτὰ κάτι τὸ νέον, τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὠραῖον. Κάτι τέλος πού δὲν ἐλέχθη, πού δὲν ἤκουσα νὰ κηρυχθῆ ἀπὸ ἄλλον. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς Κυριακῆς Ὁμιλίας, εἶναι τὸ μυστικὸ πού κατέχει καλὰ ὁ λαοφιλὴς αὐτὸς ρήτωρ, γιὰτι ξεύρει νὰ συγκρατῆ τόσο προσεκτικὰ τὸ εὐλαβικὸ ἀκροατήριό του. Χωρὶς ὑπερβολὴ τὸ ἐκκλησίασμα τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τὰ κηρύγματά του, κυριολεκτικῶς κρέμεται ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας παίρνει γιὰ θέμα, μιὰ ὀρισμένη περικοπή τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀναπτύσσει. Ἐρμηνεύει ἔξοχα καὶ ὑπέροχα τὸ θέμα του, μὲ λόγια ἀπλὰ μὰ γεμάτα ἀπὸ πλοῦτο ἐννοιῶν. Συνδυάζει τὴν Χριστιανικὴ ἠθικὴ μὲ τὴν κοινωνικὴ τοιαύτην. Ἐκεῖ πού σὰς ὁμιλεῖ γιὰ ἓνα θαῦμα, ἀμέσως μεταπηδᾷ στὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, στὸ σπίτι, στὸν πατέρα, στὴν μητέρα. Παίρνει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

γιά θέμα ἐσᾶς, ἐμένα, τὸν ἄλλον. Περνοῦμε στὴν ὁμιλία του ὄλοι, ὡς παραδείγματα ἐνάρετα εἴτε ἀνήθικα, δίχως νὰ τὸ συναισθανώμεθα ἀκριβῶς. Θίγει τίς πιὸ λεπτές χορδές τῆς καρδιάς μας. Καντηριάζει τὴν ἀνηθικότητα, ἐπαινεῖ τὴν ἀρετὴν. Κτυπᾷ τὴν κοινωνικὴ σαπίλα καὶ εὐρίσκει ἢ ὑποδεικνύει τὰ μέσα τῆς θεραπείας ἀπὸ τὸν νοσηρὸ σκεπτικισμό. Κατακρίνει τὴν κωφότητα, τὴν ἀλαζονεία καὶ ξυπνᾷ τὰ ναρκωμένα αἰσθήματα τῆς ψυχῆς, πού ἐξαιρετικαὶ συνθῆκαι τῆς ζωῆς ἔτυχαν νὰ τὰ ναρκώσουν, νὰ τὰ σβύσουν.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἐκ φύσεως καλός. Ὁρισμένα ὅμως περιστατικὰ τῆς ζωῆς μεταβάλλουν αὐτὸν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας ἐπιφέρει μεταβολὴν αἰσθημάτων. Καταπραΰνει τὰ πάθη, ἀναχαιτίζει τὰ ὁρμάς, ἐνδυναμώνει τὴν ψυχὴν, τονώνει τὴν καρδίαν καὶ ἐπαναφέρει τὴν γαλήνην.

Κινδυνεύω νὰ φύγω ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ μου, κρίνοντας οὐχὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πρόχειρον κήρυγμα τοῦ λαοφιλοῦς ἱεροκήρυκος.

Ὁ συγγραφεὺς στὸ βιβλίον του ἐταξιδέτησεν ἐπιμελῶς τὴν ὕλη τῆς διανοητικῆς του ἐργασίας. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰς Παραβολὰς θὰ παρατηρήσουν ἴσως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παρακατωθῶντας τῆς γραμμᾶς μου ταύτας ὅτι τὰς «Παραβολὰς» τὰς γνωρίζουν τὰς ξεύρουν ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεπῶς θὰ φαντάζονται ὅτι ὁ Ἐλαίας οὔτε θὰ προσθέτῃ κἄτι, οὔτε θὰ ἀφαιρῇ. Κατ' ἀρχὴν δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίρρησην διότι αἱ «Παραβολαὶ» τὰς ὁποίας ἐρμηνεύει ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται στὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου. Μὰ ἄς λάβουν τὸν κόπον οἱ ἀμφιβάλλοντες καὶ διερωτώμενοι νὰ μελετήσωσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν γραμμῶν τοῦ συγγραφέως.

Εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος πὼς θὰ εὕρουν αὐτὰς ὅλως διόλου νέας, γιατί εἶναι ἐρμηνευμένες με τὴν χάρη, με τὴν ὁμορφιά, με τὴν ζωὴ πού ὀρισμένως θὰ τὰς θεωρήσουν ὡς νέας. Εἶναι τόσον πλούσιος ὁ συμβολισμὸς τῶν εἰκόνων του, τόσον ἐκφραστικὸς ὁ τρόπος τοῦ γραψίματος!

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι σαφῆς στὰς ἐκφράσεις του. Ἀποφεύγει τὸν σχολαστικὸν ἐκείνον ρητορισμὸν πού μεταχειρίζονται πολλοὶ γιὰ νὰ ὑπερηγήσουν τὴν εὐθειαν διὰ τῆς καμπύλης. Ὁμιλεῖ ἀφοβα καὶ τολμηρά. Ἀναλύει μ' ἓνα ἰδιαίτερον τρόπον τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς καὶ ἐξάγει ἐπ' αὐτῶν βαθυστόχαστα συμπερά-

σματα. Κρίνει ἐξετάζοντας προσεκτικὰ, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς καὶ καταλήγει σὲ θετικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ ἀρχὰς ἀκλονήτους, τῶν ὁποίων οὔτε κανένα θρησκευμα, οὔτε φιλοσοφικὴ ἐρευνα, νὰ ἠμπορῇ νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀκτίς τῆς ἐρευνητικῆς του δράσεως, προκειμένου γιὰ τὰς μελέτας τοῦ συγγραφέως, ἔχει βαθείας τὰς ρίζας. Δὲν περιορίζεται εἰς ἀναγραφὴν γεγονότων, ἀπλούστατα γιὰ νὰ καταδείξῃ τὸν πλοῦτον ἰδεῶν καὶ μορφώσεως, οὔτε γιὰ νὰ ἐξιστορήσῃ ὀρισμένα γεγονότα με τὴν γλαφυρότητα τοῦ καλάμου, τοῦ ὁποίου εἶναι καλὸς χειριστής. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς του μελέτας, παραλληλίζει μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπισταμένως τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῶν πρὸ Χριστοῦ ἀρχαίων φιλοσόφων, με τὰς προφητείας καὶ ἀποκαλύψεις τῶν Προφητῶν.

Τὰς τολμηρὰς περὶ θρησκείας σκέψεις καὶ γνώμας τῶν μετέπειτα, τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, συγκρίνει με τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Καὶ ὡς συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ἐρευναν αὐτὴν, ἀπὸ συγκρίσεις καὶ τοὺς παραλληλισμοὺς, ἐξάγει τὰ θετικὰ ἐκεῖνα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ θρησκευτικὴ μας πίστις. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας δὲν ἐκμεταλλεύεται τὴν οὐρανὸν τοῦ Ἐκκλησιασμοῦ, οὔτε εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ κείμενα του ὑποθάλλει τὸ «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα». Ἀντιθέτως ἐρμηνεύει καὶ ἐξηγεῖ με ἐπιχειρήματα καὶ πειστικότητα πᾶν ὅτι ἐκ πρώτης ὕψους καταφαίνεται ἀκατάληπτον εἰς τὸν πολὺν κόσμον. Καὶ τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι πλέον πεποίθησις εἶναι ἀλήθεια ἀδιαφιλονίκητος, εἶναι μαθηματικῶς ἀξίωμα.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας δὲν εἶναι κοινὴ. Εἶναι σοβαρά, μελετημένη, προσεκτικὴ. Ἐξέφερα τὰς σκέψεις ἀπὸ γενικὴν ἀποψιν, κρίνοντας τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου «Θρησκεία καὶ Ζωὴ» καὶ λυποῦμαι πού δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερον εἰς τὴν φιλόξενον ταύτην στήλην. Ἐχω ὅμως τὴν πεποίθησιν ὅτι στὸ σύντομο τοῦτο Σημείωμά μου ἔδωκα μίαν ἀπλὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου. Κατὰ συνέπειαν ἐναπομένει εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν νὰ κρίνῃ ἐκτενέστερον τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θερμῶς ὑποδεικνύω καὶ συνιστῶ εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας.

Α. ΓΡΑΜΜΑΤΙΑΣ

• ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ • 13-14 Ὀκτωβρίου 1929.

ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΑ ΔΟΧΗΝΑΝ

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

1. ΑΛΙΕΙΑ

« Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν
ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν ».

Μὲ τὴν πρόραν στερεωμένην ἐπὶ τῆς παραλίας στέκονται ἀκίνητα δύο ἀλιευτικά πλοῖα, ἀδελφωμένα κατὰ τὸ ἀλιευτικὸν ἔθνος ἡσάν καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ψαρευμάτος ἐντὸς τῆς λίμνης Γενησαρέτ. Τὸ ἤρεμον κῦμα τῆς λίμνης, ποῦ ὅλην τὴν νύκτα ἐτροάκει ἀνώφελα τοὺς βιοπαλαιστὰς — οἱ ὅποιοι ζητοῦν νὰ ἀντλήσουν τροφήν ἀπὸ τὴν κυμαινομένην ἀλμυρὰν θάλασσαν διὰ νὰ τροφοδοτήσουν τὴν ταραχώδη θάλασσαν τοῦ κόσμου — ἐθώπευε τότε τὸ κῦμα ἐκεῖνο τὰς δύο πρύμνας τῶν πλοιαρίων, καθ' ὃν χρόνον οἱ ἰδιοκτῆται Σίμων, Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος κατεγίνοντο εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν δικτύων. Διότι ἦτο ἀνάγκη νὰ προετοιμασθοῦν διὰ νέαν ἀναχώρησιν πρὸς τὰ ἀνοικτὰ τῆς λίμνης, χωρὶς νὰ ὑπολογίζουσαν τὴν χθεσβραδυνὴν ἀποτυχίαν ὄχι ἀσυνήθιστον καὶ ἀπελπιστικὴν εἰς ὅσους ἔχουν ἐξοικειωθῆ μετὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀλιέως.

Οὔτε προσέχουν τί συμβαίνει παρέκει, οἱ καταγινομένοι μετὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ψαρευμάτος. Ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον καὶ βυθισμένοι εἰς τὴν σκέψιν πῶς νὰ ἀναπληρώσουν τὴν πρόσφατον ἀποτυχίαν, οὔτε κἂν προσέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

χουν εἰς τὸν συνωστισμόν, εἰς τὰ κύματα τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ζωηρότερος παρὰ τὰ ἡρεμοῦντα τὴν ὥραν ἐκεῖνην νερὰ τῆς Γενησαρέτ, περισφίγγει τὸν νεοφανῆ Διδάσκαλον, τὸν Κυβερνήτην τῶν καρδιῶν, τὸν Κρατοῦντα παλάμη τὴν τρίαῖναν τῶν ψυχικῶν τρικυμιῶν, τὸν Κήρυκα τῆς ἀγάπης, τὸν Δίκαιον Κριτὴν, τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τὸν κύματι θαλάσσης καταποντίσαντα πάλαι ποτὲ τὸν διώκτην Φαραῶ, τὸν Μεσίαν Ἰησοῦν. Διότι εἶχε διαδοθῆ ἄστραπταίως ἢ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκουσθέντος ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ πρώτου κηρύγματος τοῦ Διδασκάλου, ὀρμηθέντος ἀπὸ τὸ προφητικὸν χωρίον, *Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συνετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφρονες καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.*

Ἀλλὰ δὲν διακρίνει ὁ ἀκούων κοινῶς τῶν ἀποστόλων Πέτρος τὸν Σωτῆρα, καὶ τὰ ἄλλα ὀλίγον, ὁ δὲ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τοῦ Ζεβεδαίου τὰ τέκνα, δὲν γνωρίζουν ἀκόμη τὸν Βασιλέα τῶν καρδιῶν, ἐκατέρωθεν τοῦ θρόνου τοῦ Ὅποιου διεξεδίκουν ἀργότερα τὰς πρωτοκαθεδρίας. Ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς ἰχθύων μόνον πρὸς τὸ παρόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἄμορφος μᾶζα τοῦ λαοῦ ἐκείνου, αἰσθανομένη φαίνεται τὴν μαγείαν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καθίσταται πυκνότερα, κινεῖται μὲ βλέμμα καρφωμένον ἐπάνω εἰς τὸν γλυκὺν Ρήτορα, πυκνοῦται ὅπως οἱ ὁμόκεντροι κύκλοι περὶ τὸ κέντρον—κέντρον δὲ ἦτο Ἐκεῖνος καὶ κύκλοι τὰ κύματα τοῦ ὄχλου—καὶ καθιστᾷ ἀνυπόφορον τὴν στενοχωρίαν ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ.

**

Ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐδοκίμασε τὰ βάσανα τῆς ξηραῆς, φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐργατῶν τῆς θαλάσσης· ὅστις

δὲ πάλιν ἐταλαιπωρήθη μέσα εἰς τοὺς κινδύνους τῶν θαλασσοταραχῶν, ζηλεύει τὴν ἡσυχον ζωὴν τοῦ χερσαίου. Πουθενὰ δὲν συναντᾷ τὴν ἀληθινὴν χαρὰν. Ἡ ζωὴ μας τρέχει ἀπὸ τὸν πόνον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν καὶ ἀπὸ τὴν πλῆξιν εἰς τὴν ἀνίαν, ἀπὸ τὴν ἀνίαν εἰς τὴν ἐλπίδα, ἀπὸ τὸν ρεμβασμὸν εἰς τὴν σκέψιν, ἀπὸ τὴν σκέψιν εἰς τὸν ρεμβασμὸν. Ἡ χαρὰ εἶναι φευγαλέας στιγμῆς μόνον συναίσθημα, εἶναι τι πτερόεν, μόλις ἀντιληπτόν, μόλις λαμβάνον ὑπόστασιν καὶ ἐξατμίζεται, ἢ χαρὰ εἶναι κάτι ἀσύλληπτον εἰς τοὺς πολλοὺς, διότι δὲν γνωρίζουν πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ τὴν συλλάβουν εἰς τὰ δίκτυα τῆς ψυχῆς.

Χαρὰ εἶναι κυρίως τὸ καθῆκον. Δι' αὐτὸ τραγουδοῦν οἱ ἄλιεῖς ὅταν παρὰ τὴν θάλασσαν καθαρίζουν τὰ πλεμμάτια, ὅταν τὰ χαλνοῦν ἐκ δευτέρου διὰ νὰ δοκιμάσουν τὴν τύχην, τραγουδοῦν χαρμόσυνα ἐνῶ τὰ σύρουν, ἂν καὶ ἐγνωοῦν ἀκόμη κατὰ πόσον ἐπέτυχεν ἢ ἄλεια ἢ πόσον ἐπέτυχεν ὁ ἄλλος τὰ φάρμακα τῶν δύο πλοίων τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ζεβεδαίου.

Εἰς τὸ καθῆκον ἐνυπάρχει ἡ χαρὰ, διότι καὶ ἡ ζωὴ τὸ ἀγαπητότερον τῶν πραγμάτων, καὶ αὕτη εἶναι καθῆκον. Μοιραῖον δὲ ἴσως εἶναι νὰ ἀποτύχῃς καὶ νὰ λυπηθῆς, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκτελοῦντος τὸ καθῆκον του εὐρίσκεται καὶ ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ζημίαν, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν λύπην ἢ νὰ τὴν μεταβάλλῃ εἰς χαρὰν.

**

Τοῦ Σίμωνος Πέτρου τὸ πλοῖον μετ' ὀλίγον ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα μέτρα διὰ νὰ σώσῃ τὸν Διδάσκαλον ποῦ εἶχε πλησιάσει ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς ἄλιεῖς. Φέρει δὲ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος « θεοῖς ἐναλίγκιον ἄνδρα » τὸν ἐπιβιβασθέντα εἰς αὐτὸ Ἰησοῦν, ζητήσαντα τὴν σωτηρίαν Του ἀπὸ τὸν φοβερὸν συνωστισμόν τοῦ πλήθους ἐπὶ τῆς παραλίας. Καὶ οὕτω συνεχίζεται μέχρι τέλους ἡ διδασκαλία

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μὲ ἱερὸν ἄμβωνα καὶ θεῖον θρόνον, τὴν πρόραν τοῦ πλοίου.

Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἀκόμη εἶναι ἄλιεύς. Δὲν διηνοίχθη ἡ καρδία του. Δὲν ἐνεβάθυνε εἰς τὸν λόγον ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκούσει τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας. Ἦτο ἐνεός. Ὑπήκουσεν εἰς τὸν Διδάσκαλον ὅταν τὸν εἶχεν εἶπει νὰ σύρῃ τὸ πλοῖόν του πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς διατι καὶ ποῖος εἶναι ὁ ἐπιτάσων. Ὑπεχώρει ἐκ φόβου πολὺ πρὶν ἰδῆ ἀκόμη τὸν Χριστὸν περιπατοῦντα ἐν καιρῷ νυκτὸς ὡς φάσμα ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ὑπήκουσε δὲ καὶ ὅταν μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας τὸν εἶπε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ πέλαγος καὶ νὰ ρίψῃ τὰ δίκτυα πρὸς ἄγρον τῶν ἰχθύων. Καὶ ἔρριψε τὰ δίκτυα καὶ συνέλαβεν ἰχθύας τόσους ὥστε νὰ καταποντίζεται τὸ πλοῖόν του ἀπὸ τὸ βάρος, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τοῦ ἄλλου πλοίου τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

Ἦκουσαν λοιπὸν οἱ ἀδελφοὶ ἐκεῖνοι τὴν φωνὴν Του καὶ ἐπλήσθησαν χαρᾶς ἀφ' αὐτοῦ. Ἐτετέλεσαν τὴν παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔγιναν εὐτυχισμένοι. Ἐγκατέλειψαν δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀλιείας καὶ πλοῖα καὶ δίκτυα, ἔγιναν μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐδιδάχθησαν, ἐκραταιώθησαν πνεύματι, ἔγιναν τέλειοι ἄλιεῖς ἀνθρώπων, διὰ νὰ ἀλιεύσουν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολυφθόγγους ρήτορας τῆς ἀπιστίας, ὡς ἰχθύας ἀφώνους. Ἀφῆκαν ἐκπληρώσεως καθήκοντος εἰς ὅλους τέλειον παράδειγμα. Εἰς ὅλους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαδόχους των.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

2. ΑΙ ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ

« Ποῦ σοφός, ποῦ γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; »

Περιοδεύων ἀνὰ τὴν Γαλιλαίαν προσεκάλεσεν ὁ Διδάσκαλος τοὺς πρώτους Μαθητάς, ἦτοι : 1ον) Ἄνδρέαν τὸν ὡς ἐκ τοῦ πρωτείου τῆς προσκλήσεως ἐπονομασθέντα Πρωτόκλητον, θεμελιωτὴν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ κηρύξας τὴν θρησκείαν τοῦ Ἀναστάσιος πρὸ δέκα καὶ ἐννέα ἑκατονταετηρίδων, ἐγκατέστησε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὡς ποιμένα καὶ διάδοχόν του Ἀποστολικόν, τὸν Ἐπίσκοπον Στάχυν.

2ον) Σίμωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν κορυφαῖον τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ὅστις ἐπονομάσθη Πέτρος — ὄνομα συμβολικὸν τῆς σταθερᾶς του πίστεως εἰς τὴν θεότητα τοῦ Διδασκάλου, τοῦ Ὁποίου τὸ περίφημον λογοπαίγνιον « ὅτι εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν » ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ γίνεται ἀντικείμενον παρεξηγήσεων — .

3ον καὶ 4ον) Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἐκ Βηθσαϊδᾶ κωμοπόλεως τῆς Γαλιλαίας, γεννηθέντας ἐκ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς μυροφόρου Σαλώμης, γνωστῆς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι προσελθούσά ποτε πρὸς τὸν Χριστὸν παρεκάλει ὑπὲρ τῶν υἱῶν της, ἐξαιτουμένη τὴν ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου Του πρωτοκαθεδρίαν, ἀγνοοῦσα ὅτι εἶχεν ἐνώπιόν της οὐχὶ ἐπίγειον κατὰ κόσμον βασιλέα, ἀλλὰ ψυχῶν καὶ καρδιῶν Κύριον, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον, ὅπως καὶ ἐθεολόγησεν ἀργότερον ὁ νεώτερος υἱὸς της Ἰωάννης, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς καὶ συγγραφεὺς τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεολογοῦντος τετάρτου Εὐαγγελίου, ὁ ἀετὸς τῆς σκέψεως, ὁ στήσας τὴν φωλεάν του μέσα εἰς τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον τῆς Πάτμου.

Αὐτοὶ οἱ τέσσαρες, τὰ δύο ζεύγη τῶν αὐταδέλφων

θήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον καὶ λέγει αὐτῷ. Ἀκολούθει μου καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.»

Νομίζεις ὅτι ἀκούεις τὸν μαθητὴν τοῦ Σωκράτους Ξενοφῶντα μετὰ τὴν ἐπίορκον σφαγὴν τοῦ Κλεάρχου καὶ τῶν ἄλλων, φέροντα ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον ὡς σωτῆρα τῶν μυρίων συμμάχων τοῦ Κύρου, μετὰ τὴν μετριόφρονα τριτοπρόσωπον φράσιν, « Ἦν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος κτλ. »

Καὶ τόρα, ἀγαπητὲ ἀναγνώστα, ἂν ἀκόμη ὑπὸ τὸ μονότονον τοῦτο ἄσμα δὲν ἀπεκοιμήθης, ὅπως ποτὲ οἱ ἀκατάρτιστοι Μαθηταὶ ὑπὸ τὰς ἐλαίας τοῦ κήπου τῆς Γεθσημανῆ, ἐνθυμήσῃ καὶ τὸν ἔσχατον ἐν τῇ κλήσει Ἀποστόλου Παύλου καὶ μαζί με αὐτὸν κάμε τὰς ἐπομένας ἐρωτήσεις :

Ποῖος ἐκ τῶν Ἀποστόλων προσεκλήθη διότι ἦτο σοφός, ἢ γραμματεὺς, ἢ δεινὸς συζητητής; Δὲν ἀπέδειξεν ὁ Ὑψιστος μωρὰν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; Δὲν ἐσώθη ὁ κόσμος διὰ τῆς νομιζομένης μωρίας τοῦ ἐπισημίου; Δὲν ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων; Δὲν ἐξέλεξεν ὁ Κύριος τὰ ἀσθενῆ καὶ μωρά, τὰ ἀγενῆ καὶ ἐξουθενημένα τοῦ κόσμου, διὰ τὰ καταισχύνη τὰ ἰσχυρὰ καὶ τοὺς σοφοὺς, καταργῶν τὰ ὄντα διὰ τῶν μὴ ὄντων, τὰ γνωστὰ διὰ τῶν ἀγνώστων, τὰ χρεωκοπημένα συστήματα διὰ νέας ζωῆς καὶ Καινῆς Διαθήκης;

ἈΚΑΔΗΜΙΑ

ἈΘΗΝΩΝ

3. ΤΑ ΑΔΥΝΑΤΑ ΔΥΝΑΤΑ

« Τὸ λέγειν ὅτι οὐκ εἰσι θεοὶ οἱ θεραπευόμενοι ἀλλ' ὅτι δαίμονές εἰσιν, ὅτι ὁ ἐσταυρωμένος ἦν Θεός, ἵστε πόσῃ ἀνήψεν ὀργήν, πόσῃ ἂν ἐποίησε δίκην, πόσον ἀνεργόπισε πόλεμον ».

Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων σοφιστῶν τῆς ἀρχαιότητος, Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, θαυμαζόμενος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν μέγαν καὶ πολὺν Περικλέα, ἐπὶ τῆς χουστῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἐλθὼν εἰς τὸ ἰοστέφανον ἄστῃ ἐδίδασκε συναθροίζων θιασώτας καὶ συσσωρεύων πλοῦτη, ἠναγκάσθη περὶ τὰ ἔσχατα ἔτη τοῦ βίου νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πόλεως διότι καταγορήθη ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ ἀθείᾳ, ἠναγκάσθη δὲ νὰ παρῶν ἄλλοτε πῦρ καὶ τὰ συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα κατακίησαν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ πρὸς πανηγυρικὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ζητήσαντος νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ἐν ἰσχυῖ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Διαγόρας, ἕτερος φιλόσοφος γεννημένος ἐν τῇ νήσῳ Μήλω, ζῶν καὶ φιλοσοφῶν μέσα εἰς τὴν ἰδίαν καὶ ὁ Πρωταγόρας πόλιν καὶ ἐποχὴν, ἐξηναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ φύγῃ ἔξω τῶν ὀρίων τοῦ κράτους καὶ τῆς πόλεως, διότι ἐθεωρήθη ἐχθρὸς τῆς ἐν ἐνεργείᾳ εἰδωλολατρικῆς θρησκείας.

Ἐπίσης Θεόδωρος ὁ Ἄθεος — ἰδοὺ ἐπίθετον κατ' ὄνομα καὶ πρᾶγμα ἐχθρικὸν τοῦ οὐσιαστικοῦ — τέκνον τῆς Κυρήνης, μαθητῆς δὲ τοῦ Ἀριστίππου καὶ τοῦ Κράτητος, τὴν ἰδίαν μετὰ τοὺς προμνημονευθέντας σοφιστὰς ὑπέστη τὴν τύχην ἐκδιωχθεὶς διότι ἐζήτηε νὰ καταργήσῃ τὰς τότε θρησκευτικὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηναίων, διὰ τῶν ὀπλων τῆς σοφιστικῆς τέχνης.

Περὶ δὲ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις εἶναι τὸ καύχημα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πρῶτος ἐν πᾶσι μαθητῆς καὶ ἀποστολος τῆς σοκρατικῆς σχολῆς, λέγει ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος ὅτι « πολυτείαν τινὰ καινοτομῆσαι βουλευθεὶς, μᾶλλον δὲ μέρος πολιτείας καὶ οὐ τὰ τῶν θεῶν μετατιθεὶς νόμιμα, ἀλλ' ἀπλῶς πράξεις εισαγαγὼν ἐτέρας ἀνθ' ἐτέρων » ἐπιχειρήσας δηλαδὴ ὁ Πλάτων νὰ θέσῃ εἰς ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνιστικὰς του ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας, νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ δὲ εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας, παρ' ὀλίγον θὰ εὑρισκε τὸν θάνατον ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν διανοητικῶν κόπων ὑπὲρ καλλιτερεύσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι παραδοθεὶς τότε εἰς κάποιον Λακεδαιμόνιον, ὡς δοῦλος μετεφέρθη εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Αἰγίνης πρὸς πώλησιν, εὐρῶν ἀγοραστὴν φιλόφρονά τινα Κυθηναῖον, ὀνόματι Ἄννικριν, ὅστις καὶ ἐξαγοράσας ἐχάρισε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς Πολιτείας.

Τέλος — διὰ νὰ περιορισθῆτε ἐν τῇ ἀκαδημία — ὁ ὑπάτος τῶν ἀρχαίων σοφῶν, Σωκράτης ὁ υἱὸς τῆς μαίας Φαιναρέτης ὁ ἐκμαεῦσας σπουδαίας φιλοσοφικῆς ἀληθείας, ἀνὴρ ἐνάρετος ὅσον καὶ σοφός, θαυμαστάς ἀριθμῶν ἀπείρους καὶ ὅλους τοὺς αἰῶνας, μαθητὰς δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ εὐφρεστάτων νέων τῆς ἐποχῆς του οὐκ ὀλίγους, φιλόσοφος μὲ ὄνομα μέγα ἐπὶ διαλεκτικῇ δεινότητι, μέγας δὲ πράγματι κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἐμπνευσιν, θεόπνευστος σχεδὸν καὶ θεόπεμπτος, ἔπιεν ὡς γνωστὸν τὸ κώνειον καὶ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα ἐντὸς τῆς φυλακῆς, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ληθθείσης παρὰ τὴν λαμπρὰν ἐπὶ δικαστηρίου ἀπολογίαν του, διὰ τῆς ὁποίας μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα εἶχεν ἀποδείξει ὅτι δὲν διαφθείρει διδάσκων τοὺς νέους, οὔτε καινὰ δαιμόνια, δηλαδὴ νεοφανεῖς θρησκευτικὰς ἰδέας εἰσάγει εἰς τῆς Ἀθηνᾶς τὴν πόλιν, μὴ νομιζῶν ἀληθινούς τοὺς πιστευομένους θεοὺς τῆς πόλεως, ὅπως ἔγραψον οἱ ἐνάγοντες κατήγοροι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

θέλοντες νὰ τὸν ἐξοντώσουν ἐπὶ προφάσει ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος.

**

Τὸ καθεστῶς τῶν θρησκευτικῶν ἠθῶν καὶ ἀντιλήψεων! Ὅποιον μῖγμα ἀλλόκοτον φαντασίας καὶ πραγματικότητος, ἀληθείας καὶ ψεύδους, σκιᾶς καὶ φωτός! Τί παρᾶξενον συνονθύλευμα καρδίας καὶ νοῦ, σκέψεως καὶ αἰσθημάτων, ὑποσυνειδητοῦ καὶ συνειδήσεως, κληρονομικότητος καὶ αὐτοβουλίας! Ἐνέχει τὴν ἀδυναμίαν, διότι δὲν εἶναι στερεόν, ἀλλὰ τὸ προφυλάσσει ἡ δύναμις, διότι ἔχει ἔκτασιν. Ἐχει κατακτήσει τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ζωῆς, ἔχει ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς πλέον ἀποκρῦφους γωνίας τῆς ψυχῆς! Κανεὶς ἐκεῖ δὲν τολμᾷ νὰ φέρῃ φῶς, διότι καὶ αἱ ἴεραὶ ἀράχαι ποὺ ἔπλεξαν ἐκεῖ ἴστους, εἶναι σεβασταί! Τὸ ὕφασμα τῶν θρησκευτικῶν εἶναι στερεόν, δὲν διαλύεται ἐν πρῶτῃ ὀφθαλμῷ, εὐκόλα. Περιεπλέχθη πλέον μὲ τὰ διάφορα ἐγῶ, κατήχησε ἀναπόσπαστον τμῆμα τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἀνατραφέντων συγχρόνων, σημόνιον ἔχει τὰς συνηθείας, τὰς ἀδυναμίας, τὰς πλάνας μὲ τὰς ὁποίας ἐπῆλθεν ἐξοικείωσις, ὑφάδιον δὲ τὰ μοιραίως συνυφασμένα συμφέροντα, τὰ πρόσωπα, τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὰς βλέψεις, τὰς φιλοδοξίας.

Ἐχει ἄλλως τε κάθε θρησκεία παρελθόν, τὸ ὅποιον ἀμαχητὶ δὲν δίδει θέσιν εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν αὐτὸ δὲν δέχεται νὰ γίνῃ τυφλὸς ὄπαδὸς καὶ συνέχεια τοῦ προκατόχου. Τὸ παρελθὸν δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πρόοδον, εἶναι ὀπλισμένον μὲ αὐτάρκειαν, ἐπειδὴ ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ. Δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξίν του διὰ τοῦ ὅτι ἔχει ὑπάρξει! Ἡ συνοχὴ τῆς ζωῆς ἀποκρούει δι' εὐνοήτους λόγους τὸ καινόν, ὅπως τὸ κενὸν ἢ φύσις καὶ εἶναι ἀπερισκεψίας ἴδιον τὸ ἀμερίμνως προχωρεῖν μὲ νέα βήματα, τὸ ἀδεῶς χαράττειν τρίβους νέας. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ μόρφωσις, ἡ λογικὴ, ἡ θέλησις, ἡ δύναμις ἐνός. Τὸ

ὑποσυνειδητὸν θὰ παλαίση μὲ ἀγρίαν ρώμην πρὸς τὸ καινοφανές, λυσσᾶ ἀκοῦον ὅτι ἐπλανᾶτο, ἀποκρούει σθεναρῶς τὸ ἀνατέλλον φῶς, διότι δὲν πιστεύει ὅτι εὗρισκεται μέσα εἰς τὸ σκότος, διότι κανεῖς δὲν θέλει νὰ δεχθῆ ἑαυτὸν πεπλανημένον, διότι ὅλοι προτιμοῦν νὰ πλανῶνται εἰς τοὺς γνωστοὺς δρόμους, παρὰ νὰ λάβουν νέαν ἄγνωστον κατεύθυνσιν. Ὁ νέος οἶνος δὲν συμβιβάζεται μὲ τοὺς παλαιοὺς ἀσκούς.

Ἐν ὀνόματι τοῦ καθεστῶτος, ἀπαιτήσῃ τῶν συντηρητικῶν ἀρχῶν, ὁ Ἀριστοφάνης σατυρίζει τὸν Σωκράτην, οἱ κατήγοροι τοῦ φιλοσόφου κερδίζουν τὴν δίκην, ὁ Πλάτων ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸν Παράδεισον τῆς Πολιτείας του, λιθοβολεῖται ὁ Στέφανος, μαχαίρα φονεύεται ὁ Ἰάκωβος, ὁ Πέτρος φυλακίζεται, δέσμιος ὁ Παῦλος ἀπάγεται εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην.

**

Πῶς λοιπόν, φίλε ἀναγνώστη, ἐξήγησάν τιν' αἰδοσιν τῆς θρησκείας τῶν ἀλιέων, ἐκεῖ ὅπου τόσων σοφῶν συστήματα καὶ δράσεις ἐνανάγησαν; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ζητηθῆ ἄλλοῦ που τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἀποστόλων καὶ δὴ ἐκεῖ ὅπου τὸ φανερώνει ὁ Παῦλος, εἰσάγων ἀνωτέραν ἐπέμβασιν Πνεύματος καὶ Δυνάμεως; Διότι εἶναι πασίγνωστον ὅτι οἱ Μαθηταὶ δὲν περιῆλθον τὸν κόσμον « ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις » δὲν εἶχον δηλαδὴ οὔτε τὴν πανοῦργον σοφιστείαν τοῦ Προταγόρα, οὔτε τὴν φιλόσοφον εὐγλωττίαν τοῦ Πλάτωνος, οὔτε τὴν διαλεκτικὴν δεινότητα τοῦ Σωκράτους.

Καὶ ὁμως ἐπέτυχον διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι « τὸ ἀσθενές τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ».

4. ΥΠΗΡΕΤΑΙ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΣ

« Οἶμαι δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν διὰ τοῦτο βεβουλησθαι διδασκάλοις τῶν δογμάτων χρῆσθαι τοιούτοις, ἵνα μηδεμίαν μὲν ἔχη χώραν ὑπόνοια πιθανῶν σοφισμάτων, λαμπρῶς δὲ τοῖς συνιέναι δυναμένοις, ἐμφαίνηται ὅτι τὸ ἄδολον τῆς προαιρέσεως τῶν Μαθητῶν ἤξιώθη θειοτέρας δυνάμεως ».

ΩΡΙΓΕΝΗΣ

Διὰ νὰ βεβαιωθῆ περὶ τῆς καθαριότητος τοῦ νεροῦ τὸ ὁποῖον πίνει ὁ ἄνθρωπος, πρὶν νὰ φέρῃ τὸν κύλικα εἰς τὰ χεῖλη, ρίπτει προσεκτικὸν βλέμμα ἐντὸς τοῦ ποτηρίου ἢ, ἂν θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ καλλίτερα, ἀνατρέχει εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, παρατηρεῖ πόθεν προέρχονται, ἐπιλέγει τὴν ἡγιαιότεράν τῆς προελεύσεως καὶ τὴν ἐγκαταστάσιν τῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων. Διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ζωηροῦ ὕδατος τῆς θρησκείας καὶ περὶ τῆς θεϊκῆς τῆς προελεύσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν μὲ ἄκραν προσοχὴν σελίδας τινὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πηγάζει ἡ θρησκευτικὴ ἰδεολογία καὶ αἱ πρακτικαὶ ὑποχρεώσεις μας, ἀρκεῖ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἡθικὴν καθαριότητα τῶν συγγραφέων τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν δεόντως τὸ μεγαλεῖον τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ Ἀποστόλων, ποὺ ἐχρησίμευσαν ὡς ὄργανα τῆς Προνοίας καὶ ὡς μέσα διὰ τῶν ὁποίων διωχετεύθη εἰς τὴν αὐχμηρὰν γῆν ἡ πίστις τοῦ οὐρανοῦ Διδασκάλου.

Ἀγράφματοι ἀλιεῖς, ἄγνωστοι βιοπαλαισταί, μὴ τυχόντες παιδείας ἀκαδημαϊκῆς, μὴ γνωρίσαντες τὴν πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πνευματικῶν κινήσεων, οἱ πλείστοι δὲ μήτε ἀκούσαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ

συστημάτων, κατέρχονται ἀπὸ τὸ ὑπερῶν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς ἄνισον ἀγῶνα ἐναντίον πάσης πλάνης καὶ πάσης θρησκείας. Καὶ ὅμως ἰδού, τοὺς σοφοὺς ἀπέδειξαν ὡς ἀσόφους, τοὺς ἰσχυροὺς ὡς ἀσθενεῖς, τοὺς μεγάλους ὡς ὄντα ἐξουθενημένα! Δὲν εἶχαν καμμίαν κοινωνικὴν ἐπισημότητα καὶ ἐπιρροήν· ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς διδασκαλίας των ἐπέφεραν ριζικὴν μεταβολὴν ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἀνθρωπότητος, κατορθώσαντες ὅσα εἰς τοὺς ἄλλους ἀπεδείχθησαν ἀδύνατα! Ἐστεροῦντο οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι κήρυκες τοῦ Λόγου τῆς παραμικρᾶς πολιτειακῆς προστασίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισεν εἰς τὸ νὰ κατακτήσουν πνευματικῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα τῆς πανισχύρου παλαιᾶς Ρώμης!

Ὅπως ὁ Διδάσκαλος ἦτο ἡ Ζωὴ καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκετο μέσα εἰς τὸν Τάφον, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Μαθηταὶ ἐξωογόνουν τὴν σαπισμένην καὶ ἠθικῶς νεκρὰν κοινωνίαν, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι ἔβλεπον καθημερινῶς τὸ φάσμα τοῦ θανάτου, « καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποκρινόμενοι ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου, ἵνα ἡμεῖς μὴ φερόμεθα ὡς φρόνιμοι κατὰ τοὺς δέ, ἄλλοτε καταδικαζόμενοι εἰς φυλακὰς καὶ εἰς θανάτους, ἄλλοτε δὲ προσκυνούμενοι ὡς θεοί, ὅπως ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἑρμῆς! Ἐδοξάζοντο ὡς ἥρωες ἀφ' ἑνός, ἄτιμοι ἐχαρκτηρίζοντο ἀφ' ἑτέρου, φέροντες ἀλύσεις εἰς τὰς χεῖρας καὶ πτερὰ εἰς τὴν ψυχὴν, ἀγγελοποιημένα ὄντα, ἀσθενεῖς καὶ ἀνίσχυροι φαινομενικῶς, πράγματι δὲ ἰσχυροὶ διὰ Χριστόν, Ὅστις τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὀπλισμένους μὲ τέλεια ἀμυντικὰ ὄπλα, μὲ τὸν θώρακα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ἀσπίδα τῆς ἀγάπης καὶ τὴν περικεφαλαίαν τῆς δικαιοσύνης. Μέχρι δὲ τῆς ὥρας ποὺ ἔγραφεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ γυμνότης, οἱ κολαφισμοί, οἱ ραβδισμοί, αἱ περιπλανήσεις, ναυάγια ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ταλαιπωρία ἀνεκδιήγητοι, αὐτὰ ἦσαν αἱ ποικιλίαι, αἱ ψυχαγωγίαι τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἀργότερον ὁ ἴδιος ἀγὼν ἐξακολουθεῖ, τὰ

αὐτὰ μαρτύρια ἐπαναλαμβάνονται συνδυασμένα μὲ φαινόμενα ἀγνώστου μέχρι τότε ἠθικῆς λάμπειας. Διότι, ἐκτὸς τοῦ Γολγοθᾶ, ποῦ καὶ πότε εἶχεν ἀκουσθῆ ὁ λουδοροῦμενος νὰ εὐλογῇ τὸν ὑβρίζοντα, ὁ ἀδίκως διωγμένος νὰ ἀνέχεται ἀγογγύστως τὰς καταδιώξεις, ὁ βλασφημούμενος μὲ τὰς χειρίστας τῶν βλασφημιῶν νὰ εὐχεται, νὰ παρακαλῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ βλασφήμου; Ἐπισφράγισμα δὲ τέλος τοῦ ἀγῶνος, νίκη μὲν τῆς ἀληθείας ἐναντίον τοῦ ψεύδους, τῆς προόδου κατὰ τῆς ἀντιδράσεως, σκληροὶ δὲ θάνατοι τῶν πρωταγωνιστῶν Ἀποστόλων ἀνὰ τὰ πέρατα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Ὁ ἐπικύριος φιλόσοφος τοῦ τρίτου αἰῶνος Κέλσος, φίλοι ἀναγνώσται, ὁ διὰ παντὸς ἀνθρωπίνου τεχνάσματος ἐπιχειρήσας νὰ ἀνατρέψῃ τὰς βάσεις τῆς θρησκείας μας, ἐτόλμησε μεταξὺ ἄλλων νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ Ἀπόστολοι κακῶς ἐπεγράψαν τὰ περὶ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου ἄλλα μὲν ἐκουσίως καὶ ἐν ἐπιγνώσει, ἄλλα δὲ ἀκουσίως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἐπεγράψαν μέσα εἰς τὰ βιβλία τῆς Κανίης Διαθήκης. Ἀλλὰ ὁ μέγας Ὠριγένης ἀπαξ διὰ παντὸς ἐκλείσει τὸ στόμα τῶν τοιούτων, οἱ ὅποιοι ὄχι πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ πρὸς διαστροφὴν αὐτῆς ἐδαπάνησαν ἄδικον μελάνην καὶ μάταιον πνεῦμα.

Δὲν διέστρεψαν, λέγει, τὰ πράγματα ἐκουσίως οἱ Ἀπόστολοι, διότι εἶναι πασίγνωστος ἡ ἀγιότης τῆς ζωῆς των καὶ ἡ ἀφέλεια μὲ τὴν ὁποίαν διηγοῦνται τὴν ἄσημον καταγωγὴν, τὰς πλάνας, τὰ σφάλματά των, τὴν ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, τὸν σκανδαλισμὸν τῶν ἄλλων Μαθητῶν, τὴν ὀλιγοπιστίαν, τὰς ἐλλείψεις, τὰς ἀδυναμίας των, πράγματα ποῦ θὰ ἔμεναν ἄγνωστα εἰς τὸ κοινόν, ἂν δὲν ἐδημοσιεύοντο ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἀποδεικνύει ἔτι μᾶλλον τὴν εἰλικρίνειαν τῶν πρώτων κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι κατὰ τὸν Ὠριγένην καὶ τὴν λογικὴν, ἡ καρτερία καὶ ἡ ἀντοχὴ εἰς τὰ βασανιστήρια, τοὺς διωγμοὺς καὶ τὸν μαρτυρικὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θάνατον. Διότι, ποῖος συμφεροντολόγος ἀπατεῶν ἐννοεῖ νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν πλάνην καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκεται πρὸ τῆς ἀνάγκης ἢ νὰ παραιτηθῇ τῆς πλάνης καὶ νὰ σωθῇ, ἢ χάνων συμφέροντα καὶ ζωὴν νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἐκουσίαν ἀπάτην; Ποῖος δηλαδὴ ἐν γνώσει ἑξαπατῶν τὸν κόσμον ἐπιμένει εἰς τὸ ἔργον του μέχρις αὐτοθυσίας; Πόσοι δὲ δὲν ἔπραξαν τὸ ἀντίθετον μᾶλλον, τοῦτέστι ἠρνήθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐν ἐπιγνώσει ἀλήθειαν, ὅταν εὐρέθησαν ἐνώπιον τῆς ἀπειλῆς τοῦ θανάτου;

Ἄλλὰ καὶ ἀκουσία διαστροφή τῆς ἀληθείας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι ἀδύνατον εἶναι τόσοι ἄνθρωποι νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν δεόντως τὰ πρὸ αὐτῶν ἑξαίσιμα γεγονότα καὶ τὰς φωτεινὰς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, νὰ τὰ περιγράψουν δὲ ἐσφαλμένα ἀλλὰ καὶ σύμφωνα ὅλοι, ἂν καὶ χρονικῶς καὶ τοπικῶς ἦσαν τόσον χωρισμένοι ὅταν ἔγραφαν τὰ βιβλία των! Οὔτε προηγούμενον οὔτε ἐπόμενον παράδειγμα τοιαύτης ἀπάτης ὑπάρχει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κόσμου!

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα διαλάμπας Ἑρνέστος Ρενάν, ὁ νεώτερος Κέλσος, οὐκ ὀλίγα εὐφρολογῶν μᾶλλον ἢ φιλοσοφῶν ἔχει γράψει περὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐπιτραπήτω νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν ἐδῶ ὅπου κλείομεν τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον τοῦ φερωνύμου Κεφαλαίου ἄρθρον.

Ἀρέσκεται νὰ τονίξῃ συχνὰ ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης ἱστορούμενα θαύματα εἶναι λογικῶς καὶ φυσικῶς ἀδύνατα. Θαῦμα ὅμως εἶναι ὁ ἀρχαιοελληνικὸς πολιτισμὸς, λέγει, διότι συνέβη ἅπαξ μόνον.

Ἄλλὰ ἐὰν πᾶν τὸ ἅπαξ μόνον συμβαῖνον εἶναι θαῦμα, παρακαλοῦμεν νὰ ἀποδειχθῇ ἐὰν καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων ἔχῃ ὅμοιον προηγούμενον ἢ ἐπόμενον καὶ ἂν ἀπατάται ἢ σοβαρὰ ἱστορία, διδάσκουσα ὅτι τὸ θαῦμα τῶν ἀρχαίων ὑπῆρξεν ὑπέρτης τοῦ ἑτέρου καὶ μεγαλυτέρου θαύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτι-

σμοῦ. Πρέπει ἢ νὰ μᾶς πείσουν ἢ νὰ μᾶς πιστεύσουν, ἐὰν τῷ ὄντι λογιεῦνται. Ἡ, τοῦλάχιστον, ἄς ἀφήσουν ἡσυχον καὶ ἀσκανδάλιστον τὸν κόσμον νὰ πιστεύῃ τὴν αἱματοσφραγισμένην εἰλικρίνειαν τῶν Ἀποστόλων παρὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ γραφείου σκολιοὺς συλλογισμοὺς, οἱ ὅποιοι ὑπενθυμίζουν τὸν μολιέρειον στίχον:

Et les raisonnements ont banni la raison!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

5. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οἱ ἀναγνώσται τοῦ βιβλίου μὲ ἐνδιαφέρον θὰ παρακολουθήσουν ἀναμφιβόλως τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀκριβῶς δὲ τὸ αἰώνιον ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ χρυσοεποῦς ρήτορος, ἐνταρρύνει τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς αὐτάς, ὅπως ἀντλῶν διὰ τινὰ ἀπὸ τὸν ρητορικὸν ἐκεῖνον ὠκεανόν, τὰ παραθέσῃ ἐν ἐλευθέρᾳ παραφράσει εἰς τὰς σελίδας τοῦ Κεφαλαίου τοῦτον.

Ἄλλως τε αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀρθρογραφίας μας, νὰ φέρωμεν δηλαδὴ τὸ σημερινὸν δημόσιον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ ἔξοχα πνεύματα τῶν διαλαμπάντων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἀγνοουμένων ἢ παρεξηγουμένων. Διότι ἀγνοοῦνται μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν συγχρόνων μας χριστιανῶν αὐτοὶ τε καὶ τὰ ἔργα καὶ οἱ λόγοι των καὶ δυστυχῶς ἀγνοοῦνται ὑπ' ἐκείνων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν γλῶσσαν ὠμίλησαν καὶ ἔγραψαν! Ὡς δεινὴν δὲ παρεξήγησιν χαρακτηρίζομεν τὴν εἰς τὸ πνεῦμα μερικῶν ἐπικρατοῦσαν ἀντίληψιν, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχει ἡ ἐποχὴ μας μὲ ἐκείνους, θεωροῦνται δὲ τὰ λόγια των ἄμοιρα ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ζῶντας ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἀνάξια ἄρα προσοχῆς.

Αὕτη δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Πατέρες τοῦ Δ' αἰῶνος ἐξωρίσθησαν καὶ ἀπὸ τὰς σχολὰς μας καίπερ ὑπὸ τῶν φιλολογούντων ἐκτιμώμενοι ὡς πρότυπα γλωσσικὰ ἅμα καὶ παιδαγωγικά. Ἐνῶ δὲ ὁ μα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

θητής τοῦ Γυμνασίου σκοτώνεται νὰ ἐννοήσῃ τὸ «ἐντεῦθεν Κῦρος ἐξελαύνει σταθμούς τέτταρας παρασάγγας πεντεκαίδεκα» σχεδὸν δὲ τίποτε, ἐκτὸς νεκρῶν τινων κανόνων, δὲν ἐκράτησεν ἀπὸ τὴν κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου ἐκστρατείας, ἢ ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν αἰτίων καὶ ἀφορμῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἢ ἀπὸ τοὺς Φιλιππικούς τοῦ Δημοσθένους, μένουσιν ἄγνωστα εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν τὰ καθ' ἕλην καὶ εἶδος ἐπίσης ἀριστουργήματα τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄγνοεῖται Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχαι οἱ θαυμαζόμενοι ὡς προστάται τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, γνωριζόμενοι δὲ εἰς τὰ τέχνα μας μόνον ἐπάνω εἰς ἀκαλαίσθητον εἰκόνα ζωγράφου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξιλεώνητο ὀπωσδήποτε ἂν ἀνελάμβανε τοῦλάχιστον νὰ τοὺς παραστήσῃ πρὸ τῶν μαθητῶν διδάσκοντας μᾶλλον παρὰ εὐλογοῦντας τοὺς κρατοῦντας τὰ ἔργα τῶν ἐν ἀφανείᾳ!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Εἰς ἀφάνειαν βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραμείνουν τὰ φωτεινὰ ἔργα τῶν ἡρώων ἐκείνων τῆς πίστεως καὶ τοῦ καλῆμου. Ἡμεῖς μόνον ἀδικοῦμεν τὴν ἰδικήν μας εὐφυΐαν, μὴ θέλοντες νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν μελετῶν ἐκείνων, μὴ νομίζοντες ἄξιον τῆς ἐποχῆς τὸ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐτοιμούς καρπούς ἡθικῆς διδασκαλίας καὶ διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν, διὰ τὴν χριστιανικὴν ἰδιότητα τῶν ὁποίων ἐθεωρήσαμεν ἀρκετὴν ἀπόδειξιν τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ τὴν Κατήχησιν μὲ τὰ «συνεταξάμεν καὶ ἀπεταξάμεν» πλαισιουμένην διὰ τῆς ἡμιμαθοῦς ἀπαγγελίας τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως!

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ εἶναι συγχρονισμένα ὅλα τὰ πρὸ χιλίων καὶ πεντακοσίων ἐτῶν γραμμένα ὑπὸ ἄλλαν συνθήκας, ὑπὸ διαφοροετικὴν νοοτροπίαν ἢ πρὸς μερικόν τινα σκοπὸν ἀφορῶντα, λόγοι, ὁμιλίαι καὶ ἐρμηνεῖαι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀλλὰ καὶ ποῖος ποτὲ ἐτόλμησε νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν αἰωνιότητα τῶν γενικῶν ἀληθειῶν

καὶ διδασκαλιῶν του; Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἤλλαξεν ἕκτοτε ἢ ψυχικὴ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ἔμφυτοι ἀδυναμίας μας ὅτι συμμεταβάλλονται μαζὺ μὲ τὰς ἐποχάς;

Αἱ πρὸς τὸν ἀτελεῖ ἀνθρώπον ἀπευθυνόμεναι παρατηρήσεις καὶ διδασκαλῖαι ἔπρεπε νὰ ἐπαναλαμβάνωνται διαρκῶς. Τεκμήριον δὲ ἐλάχιστον ἐπιτραπήτω νὰ παραθέσωμεν αὐτολεξεῖ μικρὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Ἡβουλόμην μαθεῖν τίνας ἔνεκεν ὁ πλοῦτος διεσπούδαται τοῖς ἀνθρώποις. Καίτοι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο τῇ φύσει μέτρον καὶ ὄριον ἔθηκεν, ἵνα μηδεμίαν ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ τὸν πλοῦτον ἐπιζητεῖν. Ὅσον : ἐνὶ ἱματίῳ ἢ καὶ δευτέρῳ περιβάλλεσθαι τὸ σῶμα ἐκέλευσε καὶ περιτοῦ οὐ χρεία πρὸς τὴν σκέπην. Τίνας οὖν ἔνεκεν τὰ μυρία ἱμάτια καὶ τὰ σιτόβρωτα;

Μέτρον ὁρισμένον ἔσθι τῆς γαστροῦ, πέραν δὲ τούτου δοῦν ἐπιθυμίας δὲν ἔστιν ἐπὶ πάντων ζῶον. Τίνας ἔνεκεν αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ποίμνια καὶ αἱ τῶν κρεῶν κατακοπαί;

Μίᾱς στέγης χρῆζομεν. Ἐνεκεν τίνας οἱ περίβολοι καὶ τὰ πολυτελεῖ τῶν οἰκημάτων; μὴ ἵνα γῦπες καὶ κολιοὶ κατοικῶσι, τοὺς πένητας ἀποδύεις; Καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα γέννης;

Ἔτερον περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων.

Οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀσθενέστερον. Διόπερ ὅσον ἂν εἴποι τις ὄνομα τῆς ἐντελείας αὐτῶν, ἔλαττον τῆς ἀληθείας ἐρεῖ. Κἂν καπνὸν αὐτά, κἂν χόρτον, κἂν ὄναρ, κἂν ἄνθη ἐαρινά, κἂν ὅτιοῦν ὀνομάσῃ. Οὕτως ἐστὶν ἐπίκηρα καὶ τῶν οὐδὲν ὄντων μηδαμινώτερα. Ὅτι δὲ μετὰ τῆς ἀσθενείας καὶ πολὺ ἔχει τὸ ἀπόκορημον, δῆλον ἐντεῦθεν. Τίς γὰρ Εὐτροπίου γέγονεν ὑψηλότερος; οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιωματῶν ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκησαν; Ἀλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμοτῶν

ἀθλιέστερος καὶ οἰκετῶν ἔλεινότερος καὶ τῶν λιμῶν τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος, καθ' ἑκάστην ξίφη βλέπων ἠκονημένα καὶ βάραθρον καὶ δημίους καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγωγὴν!

Καὶ τὰ ἐξῆς πολὺ ἐνδιαφέροντα τοὺς αἰωνίους προικοθήρας γαμβρούς.

Τὶς μέλλον γυναιῖκα ἀγαγέσθαι τρόπον ἐξήτασε καὶ ἀνατροφήν κόρης; Οὐδείς· ἀλλὰ χρήματα εὐθέως καὶ κτήματα καὶ μέτρα οὐσίας ποικίλης, καθάπερ τι πρίασθαι μέλλον, ἢ συνάλλαγμα τι κοινὸν ἐπιτελεῖν. Καὶ εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς ἐνυβρίζουσιν ὥσπερ ὄνούμενοι καὶ πωλοῦντες! Μάθετε πῶς οἱ παλαιοὶ ἤγοντο τὰς γυναικας καὶ ζηλώσατε. Πῶς οὖν; Τρόπους ἐζήτουν καὶ ἦθη καὶ ψυχῆς ἀρετήν... ἤρκει γὰρ ἀντὶ τῆς ἀπὸ χάριτος καὶ μελάνης ἀσφαλείας, ὃ τῆς νύμφης τρόπος. Παρακαλῶ τοίνυν καὶ ὑμᾶς μὴ χρήματα ἐπιζητεῖν καὶ περιουσίαν, ἀλλὰ τρόπον καὶ ἐπιείκειαν. Ζήτησον εὐλαβῆ καὶ κλιθεὶς ποσὶ νόμῳ καὶ μυστηρίων ταῦτά σοι βελτίω σημεῖον ἔσται. Ἄλλ' ὃ δεῖνα —λέγουσιν— ἀπὸ γυναικὸς εὖπορος γέγονεν. Οὐκ αἰσχύνη τοιαῦτα παραδείγματα φέρων; Τί γὰρ ἀηδέστερον ἐκείνου τοῦ πλούτου; Τί δὲ αἰσχρότερον τοῦ λέγεσθαι παρὰ πάντων ὅτι ὃ δεῖνα ἀπὸ γυναικὸς εὖπορος γέγονε;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

6. ΖΩΗ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἄφοῦ, ἀγαπητοί, ἔχομεν ἀναζωογονηθῆ ψυχικῶς διὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἃς κυττάζομεν νὰ μὴ ξαναπέσωμεν εἰς νάρκωσιν, εἰς τὴν προηγουμένην νέκρωσιν. Ἄς διατηρῶμεν ζωντανὴν τὴν ψυχὴν μας. Τὶ δὲ εἶναι ζωὴ τῆς ψυχῆς, θὰ τὸ ἐννοήσῃς, ἐὰν σκεφθῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ σῶμα. Ὅπως αὐτὸ δὲν ζῆ ὅταν στερούμενον ὑγιοῦς βαδίσματος, κηται κατὰ γῆς ἐν διαλύσει ἢ σπασμωδικῶς κινούμενον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ θεωρεῖται νεκρά, ὅταν δὲν ἔχη τι τὸ ὑγιές, φαινομενικῶς δὲ μόνον ζῆ. Νεκρὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ψυχὴ ὅταν δὲν ἐννοῆ τὰ μέλλοντα, ὅταν εἶναι χαμερπής, ὅταν κάμνη ἀλλ' ἀντ' ἄλλων, ὅταν βλέπῃ στραβὰ καὶ λανθασμένα, βλέπουσα δὲ παραδείγματος χάριν τὸν χρυσόν, δὲν τὸν θεωρεῖ ἀπλῶς χρησιμὸν ἀπολαύσειν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ θεῖόν τι καὶ μέγα πρᾶγμα, ἄξιον λατρείας!

Διότι πόθεν δῆλον ὅτι ἔχομεν ψυχὴν; Βεβαίως ἐκ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐπομένως νέκρωσις ψυχικὴ ὑπάρχει ὅπου λείπουν αἱ ἐνέργειαι. Ὅταν λοιπὸν ἀρπαζῆς καὶ παρανομῆς ἀντὶ νὰ ἐπιμελῆσαι ἀρετῆς, πόθεν δῆλον ὅτι ἔχεις ζωντανὴν ψυχὴν; Μήπως ἐπειδὴ περιπατεῖς; Τοῦτο κάμνουν καὶ τὰ ζῶα! Μήπως ἐπειδὴ τρώγεις καὶ πίνεις; Τοῦτο ἴδιον καὶ τῶν θηρίων! Μήπως ἐπειδὴ στέκεις ὄρθιος ἐπὶ δύο ποδῶν; Τοῦτο μᾶλλον δεικνύει ὅτι εἶσαι ἀνθρωπόμορφον τέρας καὶ μὲ τρομάξεις περισσότερον, διότι ἔχεις ὅλα τοῦ ἀνθρώπου, ὅχι δὲ τὸ κυριώτερον, τὴν διανόσασιν! Διότι καὶ θηρίον ἂν ἔβλεπα μὲ φωνὴν ἀνθρώπου προικισμένον, δὲν θὰ ἔλεγα ποτὲ ὅτι εἶναι ἀνθρώπος ἀλλὰ μᾶλλον τέρας κατὰ πολὺ τερατωδέστερον! Πόθεν, σὲ παρακαλῶ, θὰ κατορθώσῃς νὰ συμπεράνῃς ὅτι ὃ ἀπέναντί σου ἔχει ψυχὴν ἀνθρώπου, ἀφοῦ σὲ λακτίζει ὅπως οἱ ὄνοι, μνησικακεῖ ὅπως αἱ κάμηλοι, δαγκάνει ὅπως

οἱ ἄρχοι, ἀρπάζει ὅπως οἱ λύκοι, κλέπτει ὅπως ἡ ἀλώ-
πηξ, εἶναι δόλιος ὅπως ὁ ὄφις καὶ ἀναίσχυντος ὅπως ὁ
κύων; Πῶς, εἶπέ μοι, βλέπων τὰ τοιαῦτα θὰ ἐννοήσης
ὅτι ἔχει ψυχὴν ἀνθρωπίνην;

Ἴδου παράδειγμα ψυχῆς ζωντανῆς καὶ ψυχῆς νεκρᾶς,
ὁ Λάζαρος καὶ ὁ πλούσιος γείτων του. Ὁ σκληρόκαρδος
αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐνεδύετο πορφύραν καὶ βύσ-
σινα φορέματα, εὐφραϊνόμενος μὲ καθημερινὴν λαμπρό-
τητα, κατὰ βάθος καὶ πραγματικότητα ἔστερεῖτο ψυχῆς
ἀνθρωπίνης, εἶχε νεκρὸν τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς ψυχῆς του,
δὲν εἶχε ζωντανὴν ψυχικότητα, διότι τίποτε τὸ πνευματι-
κὸν οὔτε ἐνόει οὔτε ἔκαμνε. Τοιοῦτοι δὲ πρέπει νὰ χα-
ρακτηρισθοῦν ὅλοι οἱ ἀνελεήμονες καὶ ὡμοὶ ὡς θηρία
ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἐνεκρώθη ὅπως ἡ ψυχὴ
ἐκείνου, πὺν ἔστερεῖτο τῆς θερμότητος, τῆς θερμῆς πρὸς
τὸν πλησίον ἀγάπης, τοῦ ὁποίου οὐδεμία πνευματικὴ ἐκ-
δήλωσις ὑφίσταται, οὐδεμία ἀγάπη, οὐδεμία ἐπιθυμία, οὐδε
μαίνει, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ νεκρὰ καὶ ἀψυχα σώ-
ματα.

Ἐνῶ, ὁ δυστυχησμένος φαινομενικῶς Λάζαρος ἦτο
πολὺ ἀνώτερος καὶ εὐδαιμονέστερος τοῦ ἠθικῶν πτώμα-
τος τοῦ πλουσίου γείτονος, διότι ἐκέκτητο ψυχὴν ἔντονον
καὶ ὑγιαίνουσαν. Διὰ τοῦτο, ὡς εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸ
ὄροπέδιον ὑψηλῆς φιλοσοφίας, μὲ ἀκατανόητον εἰς τὸν
ἄλλον γενναιότητα ὑπέμενε τὴν πενίαν, κανένα δὲν κατη-
ρᾶτο οὔτε ἐβλασφήμει, πιεζόμενος, θλιβόμενος ὑπὸ στε-
ρήσεων καὶ πληγῶν, λιμῶ καὶ κακονυχίαις καὶ μὲ τὴν
θέαν τοῦ φαινομενικῶς εὐδαιμονοῦντος πλουσίου ἀνθρω-
πίσκου τυραννούμενος!

Πῶς δὲ καὶ ποῖος τολμᾷ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ
νὰ ὀνομάσωμεν νεκρὰν τὴν ψυχὴν ἐκείνην, τῆς ὁποίας τὰ
αἰσθητήρια ἐνεκρώθησαν καὶ δὲν τὴν ἐξυπνοῦν διὰ νὰ
τὴν πληροφορήσουν ὅτι ὄπισθεν τῆς παρακολουθεῖ ὁ Διά-
βολος, πλήττων, κεντῶν, δαγκάνων, λακτίζων; Καὶ τὴν

βλέπεις τοιουτοτρόπως νὰ κῆται νεκρωμένη, ἀναίσθητος
πραγματικῶς, ἀφοῦ δὲν λυπεῖται ἀφοῦ δὲν βλέπει τοῦλάχιστον ὅτι ἀφαιροῦνται τὰ κοσμήματά της, ἡ παρουσία της
ὅτι ἀρπάζεται, ἡ ὑπόστασίς της νὰ ἐκμηδενίζεται! Ἐνῶ
δὲ ὁ Σατανᾶς χοροπηδᾷ μειδιῶν σαρκαστικώτατα ἐνώ-
πιον τοῦ πτώματος, ἡ ψυχὴ αὐτὴ—ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν
ὀνομάσωμεν ψυχὴν—ἀκίνητος στέκεται, ὅπως τὸ σῶμα,
ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ!

Δυστυχῆς, δυστυχεστέρα καὶ δυσωδεστέρα παρὰ τὰ
πτώματα εἶναι ψυχὴ τοῦ φιλαργύρου, τοῦ μεθύσου, τοῦ
ἄρπαγος, τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ὀργίλου, τοῦ ἀκολάστου,
τοῦ ἀσεβοῦς, τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου! Διότι κάθε ἀκαιρος
ἐπιθυμία καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ πλεονεξία καὶ
ἡ φιλαργυρία καὶ ὁ θυμὸς καὶ οἱ ἄτοποι ἔρωτες καὶ ἡ
ἀκολασία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ κάθε κακία ἐν γένει, ὅλαι
αὗται αἱ ψυχικαὶ πτωμαῖναι, διασκορπίζουσιν πολὺ βρωμε-
τέρως τὸν νοῦν καὶ ὄσον τὸ ἰχώρ, ἡ κόνις καὶ ἡ
τῆρα, εἰς τὰ ὁποία διαλύεται τὸ ἀποθαμένον σῶμα.

(Χρυσοστ. Β' ὁμιλ. εἰς τὴν Β' πρὸς Κορ.)

7. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΥΧΗΣ;

Ἀδύνατον εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ δοκιμάζῃ λύπας
εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν διότι ὅπως ὁ διαπλέων μέγα πέλ-
αγος ἀγωνιᾷ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ζῶν τὸν βίον τοῦτον
εὐρίσκειται ἐν ἀθυμίᾳ, εἴτε πλούσιος, εἴτε βασιλεὺς ὑπο-
τεθῆ.

Ὁ πλούσιος μάλιστα ἔχει καὶ τὰς περισσοτέρας ἀφορ-
μὰς τῆς στενοχωρίας, ὁ δὲ βασιλεὺς ἄρχεται ὑπὸ πολλῶν,
δὲν ἠμπορεῖ νὰ δράσῃ ὅπως κρίνει αὐτὸς, παρὰ τὴν γνώ-

μην του χαρίζεται και ὅσα δὲν θέλει ἀναγκάζεται συχνά νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐννόησον δέ, ἀγαπητέ, πόσον λυπεῖται ὅταν θέλῃ μὲν νὰ πράξῃ τι, ἀναγκάζεται δὲ νὰ μὴ τὸ πράξῃ ἐκ φόβου ἢ ὑποψίας, φοβούμενος τοὺς ἐχθρούς του, ὅσον ὑποψιάζεται τοὺς φίλους του!

Ἄλλὰ τί; μήπως ὁ ἀπράγμονα βίον ζῶν εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς λύπης; Οὐδαμῶς. Οὔτε ἄνθρωπος ἀθάνατος, οὔτε ἄνθρωπος ἄλυπος ὑπάσχει. Πόσα βάσανα ὁ καθείς περνᾷ, ἄγνωστα εἰς τὸν ἄλλον, γνωστὰ δὲ μόνον εἰς τὸν ἴδιον! Πόσοι δὲ ἔχοντες δὲν ηἰσχίθησαν νὰ ἀποθάνουν μέσα εἰς τὰ πλούτη καὶ τὰς ἀπολαύσεις! Διότι καὶ αἱ ὑλικά ἀπολαύσεις ὄχι μόνον δὲν ἀποδιώκουν τὴν λύπην, ἀλλὰ μᾶλλον αὐταὶ εἶναι πού γεννοῦν λύπας, ἀσθενείας καὶ ἀηδίας, τῶν ὁποίων ἄγνωστος καὶ ἀόριστος παραμένει ἡ αἰτία. Διότι καὶ ἄνευ λόγου πονεῖ ἡ ψυχὴ ὅταν ἅπαξ συνηθίσῃ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ὅπως δὲ καὶ οἱ παῖδες τῶν ἰατρῶν ἀποφασίζουσι πάλαι ἡλικίᾳ καὶ κατασκευὴ τοῦ στομάχου τίθει λύπας ἀκαίρους, τὰς ὁποίας ὅλοι μας δοκιμάζομεν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὸ διατί. Ἄοριστοι μελαγχολία, ὡσὰν σύννεφα ὀγνώστου προελεύσεως, δηλητηριάζουν τὸν βίον τοῦ θνητοῦ. Οὐδεὶς ἔξῃσέ ποτε χωρὶς νὰ λυπηθῇ καὶ χωρὶς νὰ νομίζῃ ὅτι ἡ ἰδική του λύπη εἶναι μεγαλυτέρα καὶ μᾶλλον ἀνυπόφορος ἢ ἰδική του ζωή... Διότι ὅπως οἱ πάσχοντες εἰς μέλος τι τοῦ σώματος ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι πονοῦν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἄλλην πάθησιν ὁ πάσχων τὸν ὀφθαλμόν, οὐδένα πόνον θεωρεῖ χειρότερον ἀπὸ τὸν ὀμματόπονον καὶ ὁ ἔχων πόνον εἰς τὸν στόμαχον χαλεπότερον ὄλων ἐκλαμβάνει τὸν ἑαυτὸν του—τοιουτοτρόπως συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ἀθυμίας καὶ ψυχικῆς λύπης, τὴν ἰδικὴν του ἕκαστος θεωρεῖ τρομερωτέραν, ἐπειδὴ ἐξ ἰδίας πείρας τὴν δοκιμάζει.

Ὁ μὴ ἔχων ἐπὶ παραδείγματι παιδιὰ, τὴν ἀτεκνίαν νομίζει μέγιστον δεινόν, καθ' ὃν χρόνον ὁ πτωχὸς πού

ἀπέκτησεν ἑπτὰ-ὀκτὼ τέκνα, τὴν πολυπαιδίαν εὐρίσκει αἰτίαν τῆς δυστυχίας του. Ἦκουσα δὲ ἄνθρωπον πατέρα ἑνὸς μόνου τέκνου, νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι φοβερόν νὰ ἔχη τις συγκεντρωμένη ὄλην τὴν ἀγάπην του ἐπάνω εἰς τὸ μονάκριβο παιδί του καὶ καθημερινῶς νὰ τρέμῃ μήπως πάθῃ τίποτε τὸ ἀευκταῖον.

«Ὁ καλὴν ἔχων γυναῖκα οὐδὲν χειρόν φησι τοῦ ἔχειν καλὴν γυναῖκα ὑποψίας γὰρ τὸ πρᾶγμα γέμει καὶ ἐπιβουλῆς· ὁ δυσειδὴ ἔχων οὐδὲν χειρόν φησι τοῦ ἄμορφον ἔχειν γυναῖκα ἀηδίας γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐμπέπλησται. Ὁ ἰδιώτης οὐδὲν ἀχρηστότερον τοῦ βίου φησὶν οὐδὲ εὐτελέστερον· ὁ στρατιώτης οὐδὲν μοχθηρότερον φησι οὐδὲ ἐπισφαλέςτερον τῆς στρατείας· βέλτιον γὰρ ἄρτω κεχοῖσθαι μόνῳ καὶ ὕδατι ἢ τοιαύτας φέρειν ἐπαχθείας.»

Ὁ ἔχων ἐξουσίαν, τίποτε λέγει δὲν εἶναι κοπιωδέστερον ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπηρετῆς τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων· ὁ ἀποφασίζων, τίποτε φησὶν βουλευτικώτερον τοῦ νὰ ὑποτασσῆται τῷ ἐξουσιᾶν ἄλλου. Ὁ ἔχων γυναῖκα, τίποτε οὐ νομίζει χειρότερον τῆς γυναικὸς καὶ τῆς φροντίδος· ὁ μὴ ἔχων σύζυγον οἰκτεῖρει ἑαυτόν, διότι στερεῖται γυναικὸς, οἰκογενειακῆς ἐστίας καὶ τῶν σχετικῶν ἀναπαύσεων. Ὁ ἔμπορος μακαρίζει τὴν ἀσφάλειαν τοῦ γεωργοῦ ὁ γεωργὸς φθονεῖ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐμπόρου.

Καὶ ἐν γένει δυσάρεστον, βαρῦθυμον, μεμψίμοιρον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος! Ὅταν γνωρίζωμεν καλὰ τὸν κόσμον, πειθόμεθα περὶ τῆς ματαιότητος τῶν πάντων καὶ ταλανίζομεν πᾶσαν τὴν φύσιν. Πολλάκις ἐθανμάσαμεν τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πολλάκις μακαρίζομεν τὴν νεανικήν. Διατί νὰ μὴν εἴμεθα γέροντες, λέγομεν, ὅταν ἡ ἡλικία μας δίδει ἀφορμὰς κοτηγοριῶν· ὅταν δὲ ἐπέλθουν τὰ χιόνια τῆς ζωῆς καὶ λευκανθῇ ἡ κεφαλὴ μας, περιλύπως ρεμβάζομεν καὶ λέγομεν: Ποῦ εἶναι ἡ νεότης;

Μία, μία καὶ μόνη εἶναι ἡ ἀπηλλαγμένη ἀνωμαλίας ὁδός, ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴ ἔχει λύπας,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ἀλλὰ λύπας ὠφελίμους ποὺ γεννοῦν κέρδη καὶ ὠφέλειαν. Διότι ἡ λύπη διὰ τὰ σφάλματά μας φέρει κατάνυξιν καὶ συγχώρησιν καὶ καθαρόν ψυχῆς, ἡ δὲ λύπη διὰ τὰς συμφορὰς τοῦ πλησίον, ἀγία εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ μέγιστον μισθὸν ἀποφέρει. Ἀμφότεραι δὲ ἐξαγνίζουσι τὸν ἄνθρωπον, μᾶς ἐξυψώνουσι μέχρι τρίτου οὐρανοῦ καὶ πολλὴν οἰκειότητα καὶ παρησίαν μᾶς δίδουσι ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ.

(Χρυσοστ. Ὁμιλ. Α' εἰς τὴν Β' πρὸς Τιμ.)

8. ΜΙΜΗΣΙΣ ΗΡΩΟΣ

Μᾶς συνεκάλεσεν εἰς ἰσορῶν ἐρωτὴν καὶ παρήγοριν ὁ μακάριος Βαυλαᾶμ—λέγει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος— τῷ προοιμίῳ τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ εἰς τὸν μάρτυρα τοῦτον λόγον του — μᾶς προσεκάλεσεν ὄχι διὰ νὰ τὸν ἐπαινέσωμεν ἀλλὰ διὰ νὰ γίνωμεν ζηλωταὶ τῆς πίστεώς του ὄχι διὰ νὰ ἀκροασθῶμεν τὰ ἐγκώμιά του ἀλλὰ διὰ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν κατορθωμάτων του. Καὶ εἰς μὲν τὰ κοσμικὰ ἄξιώματα, οὐδέποτε οἱ καταλαμβάνοντες ἀρχὰς ἐπιζητοῦν μετόχους τῆς ἐξουσίας των, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀδρανεῖ ἡ ἀγάπη καὶ ἀνάπτει μόνον ἡ βασκανία καὶ ὁ φθόνος· εἰς δὲ τὰ πνευματικὰ συμβαίνει ὅπως διόλου τὸ ἀντίθετον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οἱ ἅγιοι καὶ μάρτυρες τότε κυρίως αἰσθάνονται ἑαυτοὺς τιμωμένους, ὅταν βλέπουν τοὺς ἀδελφούς των ἀνθρώπους νὰ φθάνουν τὴν ἰδικὴν των τιμὴν καὶ νὰ μετέχουν τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μὲ αὐτούς.

Ὅστε, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπαινέσωμεν τοὺς μάρτυρας, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ τοὺς μιμηθῶμεν· ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐγκωμιάσωμεν τοὺς ἀθλητὰς τῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας,

πρέπει νὰ ζηλώσωμεν τὸν ἀγῶνα, ποὺ διεξήγαγον ἐκεῖνοι οἱ μακάριοι. Χαίρουσι δὲ ἐν σοιαύτῃ περιπτώσει τὰ πνεύματά των χαρὰν μεγάλην, ὄχι μικροτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν καὶ διὰ τὰ ἀτομικὰ των κατορθώματα.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ ἐκ τῆς μιμήσεως τῶν ἁγίων συντελουμένη ἠθικὴ μας ἐξύψωσις εὐφραίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἄκουσε τὸν μὲν Παῦλον λεγοντα « νῦν ζῶμεν ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ » τὸν δὲ Μωϋσῆν παρακαλοῦντα τὸν Σαβαὼθ « εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες εἰδεμή, καὶ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας ». Διότι ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦμεν ἐν σῶμα. Ποῖον δὲ τὸ ὄφελος ἢ μὲν κεφαλὴ τοῦ σώματος νὰ στεφανώνεται, οἱ δὲ πόδες νὰ κολάζονται ;

Ἄλλ' ἴσως νὰ μὲ ἐρωτήσετε, πῶς εἶναι δυνατόν, διωγμοῦ μὴ ὑπάρχοντος νὰ μιμηθῶμεν τοὺς μάρτυρας ; Μάλιστα ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ ὅτι δὲν εὐρισκόμεθα ἐν διωγμῷ, ἀλλὰ βραβεῖα καὶ τιμητικά εἰς μαρτυρίαν ! Δὲν ὑπάρχουν τοιαῦτα παλαισμάτα, ἀλλὰ βραβεῖα καὶ στέφανοι ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν ! Δὲν μᾶς διώκει οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶς καταδιώκει ὁ διάβολος, ὁ χαλεπότερος ὄλων τῶν τυρράνων ! Δὲν βλέπεις πυρὰς καὶ βασανιστήρια, ἀλλ' αἰσθάνεσαι καθ' ἡμέραν ἀναπτομένην φλόγα ἐπιθυμιῶν ! Ὅπως οἱ μάρτυρες περιεφρόνησαν τὸν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων θάνατον, καταπάτησον καὶ σὺ τὴν πυρὰν τῆς φύσεως ὅπως ἐκεῖνοι ἐπυγμάχησαν μὲ τὰ θηρία, χαλιναγώγησον καὶ σὺ τὸν θυμόν, τὸ ἀνήμερον καὶ ἀτίθασσον θηρίον ὅπως ὑπέφερον ἐκεῖνοι ἀφορήτους πόρους καὶ σὺ, ἂν θέλῃς νὰ τοὺς μιμηθῆς, νίκησον τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς σου !

Πῦρ, ἀγαπητοί, εἶναι αἱ ἄτοποι ἐπιθυμίαι τῆς φύσεως, πῦρ ἄσβεστον καὶ διαρκές. Εἶναι κύων μανιώδης προσβληθεὶς ἀπὸ λύσσαν τὸν ὁποῖον καὶ ἂν μυριάκις ἀποκρούσῃς, μυριάκις ὀρμᾷ ἐναντίον σου καὶ δὲν ὑποχω-

ρει. Φοβερά είναι η φλόξ των ανθρώπων, αλλά δεν είναι φοβερότερα από την φλόγα των επιθυμιών. Ουδέποτε εις τὸν πόλεμον τοῦτον ἔχομεν διακοπὴν ἐχθροπραξιῶν, οὐδέποτε παύσιν καὶ ἀνακωχῆν, ἀλλὰ ἀτελείωτος ἔξακολουθεῖ ὁ ἀγὼν, διὰ τὰ γείνη καὶ ὁ στέφανος λαμπρότερος. Ὁ ἐχθρὸς μας οὐδέποτε κοιμᾶται, ὁ πόλεμος εἶναι ἀκατάπαυστος, τὰ ὄπλα ἄς εἶναι πάντοτε εἰς ἐνέργειαν.

Καὶ ἂν θέλῃς νὰ πεισθῆς περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιθυμία δὲν καίει ὀλιγότερον τοῦ πυρός, ἐνθυμήσου τὴν φράσιν τοῦ Σολομῶντος «Περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθρώπων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; οὕτως ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ καὶ πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθωωθήσεται». Βλέπεις ὅτι ἐπιθυμία καὶ πῦρ εἶναι ἕξισον ἐπικίνδυνα; Ὡστε καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ καῖ ὁ ἐγγίζων τὴν πυρᾶν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τῶν ὀραίων προσώπων ἡ παρατήρησις φλέγει τὴν ἀκόλαστον ψυχὴν, ὅπως φλέγει ἡ εὐφλεκτος ὕλη. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν προσφορὴν τὴν ἕξωθεν θεωρίαν, ἀλλὰ νὰ τὸ περιορίζωμεν πανταχόθεν, νὰ τὸ σβύνωμεν διὰ τῆς ψυχρολουσίας τῶν εὐσεβῶν σκέψεων, ἐντοπίζοντες τὴν προχωροῦσαν πυρκαϊὰν καὶ μὴ ἐπιτρέποντες εἰς αὐτὴν νὰ διασαλεύσῃ τὴν σταθερότητα τῆς ἡμετέρας διανοίας. Καὶ πᾶσα δὲ ἐν γένει ἡδονή, ὅταν ἐπικρατήσῃ ἡ δύναμις τοῦ πάθους, φλογίζει τὸν νοῦν σφοδρότερον πυρός, ἐκτὸς ἐὰν ἀγωνιζόμενοι γενναίως ἀντιτάξωμεν σιδηρᾶν ὑπομονὴν καὶ ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ ἀκλόνητον πίστιν δεικνύοντες ἀποκρούσωμεν τὰς ἐφόδους τῶν παθῶν.

Μὲ τοιαύτην ψυχικὴν δύναμιν ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Βαρλαάμ, μὲ ἀπάθειαν ἀνδριάντος ἐκράτει νομίζεις ἀνωδύνως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἀνθρακας ἀναμμένους, τοὺς ὁλοίους ἐπέβαλον οἱ ἐργάται τοῦ μαρτυρίου του. Βεβαίως ὑπέφερε καὶ ἔπασχεν, διότι σῶμα καὶ σάρκες ἐκράτουν τὸ πῦρ, ὄχι δὲ χεῖρ σιδηρᾶ

ἀλλ' ἐνῶ τόσον ὑπέφερε καὶ ἔπασχε τὸ θνητόν του σῶμα, ἐκεῖνος ἂν καὶ ἐφόρει σάρκα, ἐπέδειξεν ἀνδρείαν καὶ φιλοσοφίαν ἀσωμάτων δυνάμεων.

9. ΤΑΙΣ ΠΙΣΤΑΙΣ ΓΥΝΑΙΞΙ

Αἱ γυναῖκες — διδάσκει ἓ μέγας Διδάσκαλος τῆς Ἀντιοχείας ἐν τῇ ἐξηκωστῇ πρώτῃ ὁμιλίᾳ του εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον—ἐπρεπεν αἱ γυναῖκες, ὡς διαγούσαι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου μέσα εἰς τὴν οἰκίαν νὰ εἶναι ἡμετέρας. Ὁρισσότεροι φιλόσοφοι παρὰ οἱ ἄνδρες. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος, συνανατρεφόμενος καθημερινῶς ἐντὸς τῆς πολυπύκου οἰκίας, ἡμετέρας ἀγορᾶς καὶ ἀναγκαζόμενος συχνὰ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας ἀπὸ τῶν ἐπιπορευμάτων μετὰ τὰ κύματα καὶ τὸν ἄνεμον τοῦ θορύβου· ἐνῶ ἡ γυνὴ ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς οἰκίας ἡμετέρας καιρὸν φιλοσοφίας, καθημένη ἐντὸς τῆς ἡρέμου οἰκίας ἡμετέρας ὡς ὁ μαθητὴς ἐντὸς τοῦ σχολείου, συνάγουσα εἰς ἑαυτὴν τὸν νοῦν, εἰς ἀναγνώσεις καὶ προσευχὰς ἀσχολουμένη ἐν ἄκρῃ ψυχικῇ ἡσυχίᾳ. Καὶ ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς ἐρήμου ζοῦν ἀνενόητοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ γυνὴ, ὡς διερχομένη τὴν ζωὴν τῆς ἐντὸς τῶν τοίχων τῆς οἰκίας δύναται νὰ ἀπολαύῃ διαρκoῦς γαλήνης. Ἐὰν δὲ ποτε ἔξῃ ἀνάγκην ἐξόδου οὔτε τότε ἀναμγνύεται εἰς τοὺς θορύβους τῶν ἀνδρῶν, μεταβαίνουσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ἐπισκεπτομένη τὸν λουτρῶνα διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος.

Ὡστε οἰκουρεῖ κατὰ τὸν πλεῖστον χρόνον καὶ ἔχει εὐκαιρίας ἡρέμου σκέψεως καὶ φιλοσοφίας, ἀπαραίτητον δὲ καθῆκον νὰ ὑποδέχεται μειδιῶσα τὸν ἄνδρα τῆς νὰ καθησυχᾷ τὸν τεταραγμένον σύζυγόν τῆς, νὰ τὸν ρυθμίξῃ ψυχικῶς, νὰ περικόπη τὰ περιττὰ καὶ ἄγρια τῶν λογι-

σμῶν καὶ νὰ τὸν ἐξαποστέλλῃ ὀπίσω εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἡμερώτερον καὶ ἡρεμώτερον, ἀπληλαγμένον τῶν κακῶν ποῦ ἔφευγεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, φέροντα δὲ μαζύ του, ὡς ἐφόδια διὰ τὴν συνέχισιν τῆς βιοπάλης, τὰ ὅσα ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε καλά. Διότι πανίσχυρος εἶναι ἡ δύναμις τῆς εὐλαβοῦς καὶ συνετῆς γυναικός, ἡ ὁποία θέλει νὰ ρυθμίξῃ καὶ διαπλάτῃ προσηκόντως τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνδρός. Πολλάκις ὁ ἄνθρωπος ἀκούει καὶ μετὰ τινος ἡδονῆς μάλιστα, τὰς συμβουλὰς τῆς ἀγαπητῆς συζύγου του καὶ ἐκτελεῖ τὰς παραινέσεις τῆς προσφιλοῦς γυναικός, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἀνέχεται οὔτε φίλων, οὔτε διδασκάλων, οὔτε ἀρχόντων συμβουλὰς καὶ παραινέσεις. Καὶ πολλοὺς ἤμπορῶ νὰ ἀπαριθμήσω ἄνδρας, οἱ ὅποιοι παρὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀπειθειάν των, ἐμαλάκωσαν τὸν χαρακτῆρά των διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς.

Ἄλλὰ ἄς μὴ λησμονοῦν αἱ κυρίαὶ ὅτι ὄχι μόνον διὰ τῶν συμβουλῶν ἀλλὰ τὸ κυριώτερον καὶ διὰ τῶν ἐργασίᾶν ρυθμίζεται ὁ σύζυγος. Ἐπιθυμῶν τὴν ἀπολαύσιν τῆς ἰδικῆς των ζωῆς, τὴν ἑλλειψίν μικροπονηριῶν, τὴν ἀπολαύσιν τῆς φιλοκοσμίας καὶ πολυτελείας, τὴν μὴ ἀπαιτήσιν περιττῆς δαπάνης χρημάτων, ἱκανοποίησιν δὲ μὲ τὰ ὑπάρχοντα. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅταν δηλαδὴ ἡ συμβουλή των λόγων συνδυάζεται μὲ τὴν εὐπρέπειαν των ἐργων, γίνεται δεκτὴ μετὰ χαρᾶς καὶ καταπέθεται ἐκεῖνος.

Μὴ ζητῆς λοιπόν, ὦ γύναι, χρυσίον μήτε μαργαρίτας μήτε πολυτέλειαν ἐνδυμάτων ἀλλὰ κοσμιότητα, σωφροσύνην καὶ καλοὺς τρόπους, τοὺς ὁποίους ἂν δὲν ἔχῃς σὺς πῶς θὰ ἀπαιτήσῃς ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; Διότι καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ ἀρέσκῃς εἰς αὐτόν, τὴν ψυχὴν πρέπει νὰ παροουσιάσῃς στολισμένην μὲ ἄνθη ἀρετῶν, ὄχι δὲ σῶμα κεκοσμημένον καὶ διεφθαρμένον! Διότι ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ μέχρι θανάτου ἀφοσίωσις πρὸς τὸν σύντροφον τοῦ βίου, αὐτὰ εἶναι ποῦ ὑποδουλώνουν τοὺς ἄνδρας, ὄχι δὲ τὰ πολυδάπανα καὶ δυσβάστακτα βάρη τῆ

πολυτελείας. Ἐνῶ δὲ τῶν ματαίων στολισμάτων τὴν ἐντύπωσιν ἢ συνήθεια ἐξαλείφει ταχέως, τὰ κοσμήματα τῆς ψυχῆς πάντοτε ἀνθοῦν καὶ ἀνάπτουν μεγαλυτέραν τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης. Διότι ἀφοῦ ἡ συνήθεια μᾶς ἔχει ἀφαιρέσει τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ εἶναι τόσον θαυμασίως καλὸς καὶ τοῦ ἡλίου, πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ σώματος τοῦ ὁποίου κανὲν σῶμα ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θαυμάζῃ ὁ ἄνθρωπος διαρκῶς τὸ καλλωπισμένον ἀπλῶς ἀνθρώπινον σῶμα;

Ἄλλως τε πρὸ παντὸς χρειάζεται εὐχάριστος ψυχικὴ διάθεσις διὰ κάθε ἡδονὴν καὶ κανεὶς δὲν τέρεται ἐὰν συμβῇ νὰ στενοχωρῆται διὰ τὰς οἰκιακὰς του ἀνάγκας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ὡς εἰρωνεῖα κρέμανται τὰ χρυσᾶ ἀγαλλίδια τοῦ γυναικείου σώματος! Ἡ καρδιὰ στενοχωρεῖται τί τὴν ὠφελοῦν τὰ περιττά, τί κερδίζει, τί ἠμπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ; Διότι γνωρίζετε βέβαια ὅτι καὶ ἡ ὠραιότης τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν εἰς τὴν στενοχωρημένην καὶ ὀδυνωμένην ψυχὴν ὁμοίως εἰς τὴν ἀπολαύσιν τέρψιν τινὰ πραγματικὴν πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ εὐρίσκεται εἰς εὐχάριστον ψυχικὴν διάθεσιν. Ἡ καλὴ δὲ ψυχικὴ αὕτη διάθεσις μόνον μὲ τὰ ψυχικὰ προσόντα εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ.

ΔΙΚΑΔΗΜΙΑ ΔΟΙΗΝΩΝ

10. ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΟΚΝΗΡΟΥΣ

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ προβῶμεν εἰς ἐξέτασιν, τίνας ἢ ζωὴ ρέει μᾶλλον εὐχάριστος, θὰ διαφρευθοῦν οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ τρυφή καὶ ἡ ἀργία εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὴν ἐργασίαν. Διότι πρῶτον μὲν, τοῦ ζῶντος μέσα εἰς τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, χωρὶς νὰ ἔχη ἐργασίας καὶ κόπους, ὁ σωματικὸς ὄργανισμὸς ἐκλύεται, πλαδαροῦται, χάνει τὴν αἰσθητικὴν εὐαισθησίαν του. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μὲ αἰσθήσεις ἀνευλικρινεῖς, νοσηράς, μαλακὰς καὶ χαύνας οὔτε τῆς υγείας τὴν ὡραίαν ἠδονὴν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπολαύσῃ. Δεύτερον δέ, πρὸς τὴν χρησιμότητα ἀποβλέποντες ἐρωτῶμεν: Ποῖος ἵππος εἶναι χρήσιμος, ὁ τρυφῶν ἢ ὁ γυμναζόμενος; Ποῖον πλοῖον, τὸ πλέον ἐντὸς τῶν κυμάτων ἢ τὸ ἀργόν; ποῖον ὕδωρ τὸ τρέχον ἢ τὸ λιμνάζον; ποῖος σίδηρος λάμπει ὅπως ὁ ἄργυρος, ὁ κινούμενος ἢ ὁ ἀκίνητος; ποῖον ἄνθρωπον ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου.

Τί δὲ ἀηδέστερον τοῦ παρὰ φύσιν πολυσάρκου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σύρεται ὅπως ἡ φάκη, παραμορφωμένος ὑπὸ τῆς πολυφαγίας καὶ ὀκνηρίας; Ἄνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ρίπτει τὰς λαμπράς του ἀκτῖνας παντοῦ ὁ γεωργὸς ἐξέρχεται εἰς τὸν ἀγρὸν κρατῶν τὴν δίκελλαν, ὁ σιδηρουργὸς τὴν σφῦραν, ἕκαστος ἐργάτης μὲ ὄργανον καὶ ἐργαλεῖον τῶν ἐργασιῶν του, ὁ γυνὴ ἐπίσης ἀρχίζει τὰς οἰκιακὰς τῆς ἀσχολίας. Ὁ δὲ ὀκνηρὸς ὡς δίπους χοῖρος βοσκὴν τῆς κοιλίας του μόνον γυρεύει ζητῶν πῶς νὰ κατασκευάσῃ πολυτελεῖ τράπεζαν, ἰσότιμος πρὸς τὰ διὰ σφαγὴν τρεφόμενα ζῶα, κατώτερος δὲ τῶν ἐργαζομένων τσ-

τραπόδων! Καὶ ἐγείρεται ἀργά, ὅταν ὁ ἥλιος μεσουρανή «τὸ κάλλιστον τῆς ἡμέρας ἐν σκότει καταναλώσας!» Ἐπειτα ξανακάθεται ἐπὶ τῆς κλίνης, κάμνει τὰς χειρονομίας καὶ τοὺς μορφασμοὺς τοῦ βεβαρημένου ὑπὸ τὴν χθεσθραδυνὴν μέθην, προσπαθεῖ δὲ νὰ καλλωπισθῇ μὴ διακρίνων εἰς τὸν καθρέπτην τὰ κίθυδρα μάτια του, τὸ εὐωδιάζον οἴνου ὀσμὴν στόμα του, τὴν παλαιπωρίαν τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα κατεβλήθη ἀπὸ τὴν ἄμετρον ἐωλοκρασίαν καὶ στεναίνει ὑπὸ τὸ βάρος τῶν σαρκῶν, πού περιφέρει μὲ βάδισμα ἐλέφαντος!

Ἄλλὰ καὶ ὅταν περὶ μεσημβρίαν ἐξέρχεται τοῦ κατωφλίου τῆς οἰκίας, μεταβαίνει εἰς τόπους καὶ κἀθηται καὶ λέγει καὶ κάμνει πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα προτιμότερον νὰ ἐκοιμᾶτο ἀκόμη παρὰ νὰ ἔχη ἐξυπνήσει καὶ τὰ ἀδυστηχήματα τὸν καθιστοῦν μαλακώτερον κορασίον, ἢ ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀντιθέτως ἀντίθετα χαννότερον παιδίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κανείς λοιπὸν ἄς μὴ ζῆ συρόμενος ἀσκόπως, χωρὶς νὰ κινῆται, χωρὶς νὰ ἐργάζεται, λατρεύων ἀπλῶς τὰς ἠδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τοῦ ὕλης. Οὔτε οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἐπαινοῦν τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἄχθος δὲ ἀρούρης, βάρος τῆς γῆς τὸν θεωροῦν, ζῶντα ἐπὶ βλάβῃ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀηδέστερον θέαμα ἀνθρώπου ἀπρακτοῦντος, χασμωμένου, χάσκοντος διαρκῶς, ἔχοντος ὡς μόνον ἔργον τὸ νὰ κἀθηται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ

νά βλέπη βλακωδῶς τοὺς διαβάτας. Διότι φύσει ἡ ψυχὴ καμωμένη διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν, δὲν ἀνέχεται τὴν ἡρεμίαν καὶ ἀπραξίαν. Διότι ἔμπρακτον ζῶον ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμολογουμένως μὲν τῇ φύσει ζῶν ὅταν ἐργάζεται, παρὰ φύσιν δέ, ὅταν διατελῇ ἐν ἀργίᾳ. Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ ὁ Δημιουργὸς μᾶς ἔπλασε κατὰ τρόπον ποῦ μᾶς ἐξαναγκάζει εἰς τὴν ἐργασίαν; Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματός μας βλάπτονται ὅταν ἀργοῦν; Διότι καὶ ὁ ἀκίνητος ὀφθαλμὸς περιπίπτει εἰς ἀσθένειαν καὶ τὸ ἀκίνητον στόμα νοσεῖ καὶ ὁ στόμαχος μὲ τὰ ἔντερα καταστρέφονται ὅταν καταδικασθοῦν εἰς ἀσιτίαν. Τὸ ἴδιον καὶ ἀπαράλλακτον συμβαίνει φίλτατοι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἀσθενεῖ ὅταν ἀπρακτῇ, βλάπτεται ὅταν πράττῃ τὰ μὴ προσήκοντα, ὅπως οἱ ὀδόντες αἱματώνουν ἔὰν ἀναγκασθοῦν νὰ μασήσουν ἀκατάλληλον δι' αὐτοὺς τροφήν.

(Χρυσ. ὁμιλ. 36η εἰς τὰς Πράξ.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

**11. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ**

Ἡ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παραλαμβάνομεν πρὸς δημοσίευσιν ἐν ἐλευθέρῳ παραφράσει τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα, ἐξεφωνήθη κατὰ τὸ ἔτος 376 ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνώπιον μεγάλης συρροῆς Χριστιανῶν. Τονίζει δὲ τὴν συρροὴν ὁ ρήτωρ προοιμιαζόμενος, διότι μόλις εἶχον παρέλθει δέκα ἔτη ἀφότου ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων εἶχε καθιερωθῆ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα ἐτίμα τὴν κοσμοιστορικὴν ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ἀντελαμβάνετο ἕκαστος

ἀμέσως βλέπων τὰ κατακλύζοντα τοὺς ναοὺς πλήθη, ἐμπνεόμενα ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Καὶ ἐξαίρει ὁ Χρυσόστομος μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ γλαφυρότητα καὶ σαφήνειαν τὴν ἱερότητα τῆς ἑορτῆς, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ὁποίας μετὰ ἐνθουσιῶδες προοίμιον τοῦ λόγου, φέρει εὐαγγελικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ πρώτη ἀπογραφή τῶν κατοίκων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου.

Ἄλλὰ ἂν ὑπάρχει σημεῖον τοῦ λόγου ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸν σύγχρονον ἀναγνώστην, εἶναι ἡ ρητορικὴ ἐπίθεσις ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν Μανιχαίων. Ἐπειδὴ, λέγει, πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἀκούοντες ὅτι ἐγέννηθη ἐν σαρκί, περιγελοῦν καὶ κλονίζουσι τὰς θρησκείας τῶν πατέρων ἡμῶν, ὅτι τῶν κατωτέρων ἀδελφῶν μας, ἀνάγκη καὶ πρὸς τοὺς ταράσσοντας καὶ ταρασσομένους νὰ ὁμιλήσωμεν. Κανένα ἄς μὴ θορυβῆ ὁ γέλωσ τῶν ἁγίων. Διότι καὶ τὰ μικρὰ παιδιά γελοῦν πολλάκις ὅταν οἱ μεγάλοι σπουδαιολογοῦν ὁ γέλωσ ὅμως ἀντὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν εὐτέλειαν τῶν σπουδαιολογιῶν, τουναντίον μαρτυρεῖ τὴν ἀνοησίαν τῶν γελόντων. Παῖδες εἶναι καὶ οἱ λάτρεις τῶν εἰδώλων, οἱ ὁποῖοι τὰ μὲν πραγματικῶς ἄξια γελῶντων τιμοῦν καὶ σέβονται, μυκτηρίζουσι δὲ τὰ ἄξια θυμασμοῦ καὶ φρίκης. Καὶ τὰ μὲν ἰδικά μας εἶναι σεμνὰ χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τοὺς μυκτηρισμοὺς καὶ τοὺς γέλωτας, τὰ δὲ εἰδωλολατρικὰ στέκονται ἀκόμη εἰς μαρτύριον τῆς παραφροσύνης τῶν γελόντων. Διότι, ἐνῶ αὐτοὶ τόσον εὐκόλα ἀποχωριζόμενοι τοῦ ὀρθοῦ λόγου, εἰσάγουσι τὴν θεότητα μέσα εἰς λίθους καὶ ξύλινα ἀγάλματα καὶ τὴν φυλακίζουσι μέσα εἰς τὴν ἄλογον ὕλην, πῶς δὲν εἶναι ἴδιον τῆς ἐσχάτης παραφροσύνης νὰ θεωροῦν βάσιν κατηγορίας τὸ ὅτι ἡ θεότης, κατασκευάσασα προηγουμένως

ως ναὸν ἅγιον καὶ πνευματικόν, κατήλθεν εἰς τὴν γῆν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Κατὰ ποίαν λογικὴν ἠμπορεῖ τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ θεωρηθῆ διανοητικὸν ἔγκλημα; Διότι ἐὰν εἶναι ἀνάξιον Θεοῦ τὸ κατοικεῖν εἰς ἀνθρώπινον σῶμα, πολὺ περισσότερον γελοῖον εἶναι ἢ θεοποίησις τοῦ λιθίνου καὶ ξυλίνου ἀγάλματος ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχουν οἱ φρονοῦντες ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι εὐτελέστερον παρὰ ἢ ἄψυχος ὕλη! Γνωρίζομεν δὲ ὅτι καὶ εἰς αἰλούρους καὶ κύνας, πολλοὶ δὲ αἰρετικοὶ καὶ εἰς πολὺν τούτων ἀτιμότερα πράγματα καὶ ζωὰ ἐτόλμησαν νὰ καταβιβάσουν τὴν αὐλονοσίαν τοῦ Ἀπειροῦ. Ἐνῶ ἡμεῖς κανὲν ἀπὸ τὰ ἀνόητα αὐτὰ οὔτε λέγομεν οὔτε νὰ ἀκούσωμεν ἀνεχόμεθα, ἀκραδάντως δὲ μόνον πιστεύομεν ὅτι καθαρὰν σάρκα καὶ ἀγίαν καὶ ἄμωμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἁμαρτίας ἀνέλαβεν προαιώνιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ νὰ προσεγγίσῃ ἀνθρώπων τὴν ἀνθρώπινην καὶ νὰ τὴν σώσῃ.

Καὶ οἱ μὲν εἰδωλολάτραι, ὅπως καὶ οἱ ἐν ἀσεβείᾳ τισσοστάσιοι τούτων Μανιχαῖοι, εἰς κύνας καὶ πιδήκους καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία εἰσάγοντες τὴν θείαν οὐσίαν — διότι κατ' αὐτοὺς ἡ ψυχὴ ὄλων αὐτῶν εἶναι μέρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ — δὲν φοίτουν, οὔτε κρύπτονται ἐξ ἐντροπῆς, περὶ τῶν Χριστιανῶν δὲ λέγουν ὅτι πρεσβεύουν πράγματα ἀνάξια Ἐκεῖνου!

Τί λέγεις ὦ ἄνθρωπε; Πῶς ἀνέχεσαι νὰ θεωρῆς ὡς θείαν τὴν ψυχὴν τῶν δολοφόνων καὶ τῶν γοήτων, δὲν ἀνέχεσαι δὲ τὸν διδάσκοντα ὅτι ἡ ἐπουράνιος πολιτεία εἰσήχθη εἰς τὸν βίον μας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ποιητοῦ τῆς γῆς; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ὀρθότερον νὰ φροντίσετε διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀσεβῶν σας πράξεων, ἀντὶ νὰ ἀσχολῆσθε εἰς μυκτηρισμὸν τῆς θρησκείας μας; Ποία δὲ βλάβη εἰς τὴν θείαν ὑπόστασιν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἐκ τῆς οικονομίας αὐτῆς; ἢ ποία κηλὶς νὰ προ-

σαφθῆ; Δὲν βλέπετε τοῦτον τὸν ἥλιον, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εἶναι αἰσθητὸν καὶ πρόσκαιρον, παρὰ τὰς ἀντιθέτους δοξασίας τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Μανιχαίων;

Ὁ ἥλιος, ἂν καὶ φθαρτός, παντοῦ ρίπτων τὰς ἀκτῖνας ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν καὶ μὲ βορβόρους καὶ μὲ μολύσματα χωρὶς τίποτε νὰ παραλαμβάνῃ ἐκ τῆς δυσωδίας καὶ τῆς ἀκαθαρσίας τῶν σωμάτων, καθαρὰς δὲ τὰς ἀκτῖνας περισυλλέγει καὶ πάλιν, ἀμόλυντος διατηρούμενος ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς ζωῆς τοῦ πλανήτου μας. Ἀνάλογον λοιπὸν σκέψιν ἂς κάμωμεν καὶ διὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, ὁ Ὅποιος ὢν Ἥλιος Δικαιοσύνης ἐνανθρωπήσας μὲ σάρκα καθαρὰν, ὄχι μόνον δὲν ἐμολύνθη ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν κατέστησεν ἁγιωτέραν καὶ καθαρωτέραν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

12. ΩΣΑΝΝΑ

Ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ θαυματουργὸς δύναμις τοῦ Μεσίου. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συχνὰ πυκνὰ παρουσιάζοντο ταξιδιωτὰ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν, τὴν Βόρειον Παλαιστίνην καὶ ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν τὴν νότιον, διηγούμενοι θεραπείας καὶ θαύματα τὰ ὁποῖα εἶχον ἴδει. Προσέρχοντο δὲ καὶ πολλοί, τυφλοὶ ἄλλοτε νῦν δὲ βλέποντες, χωλοὶ ἄλλοτε νῦν δὲ πεπατοῦντες, κωφάλαλοι πρῶην νῦν δὲ ἀκούοντες καὶ λαλοῦντες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, διηγούμενοι πάντες τὰ ἔργα τοῦ Ναζαραίου συνετελεσθέντα θαυμάσια ἔργα, διηγούμενοι ἐξ ὧν τὰ μετὰ τὴν Θεοφάνητα μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἰαθεὶς ἀσθενῆς διηγεῖται τὴν ἰδικὴν του θεραπείαν ἐξυμνῶν τὴν ἰκανότητα τοῦ θεραπεύσαντος αὐτὸν πατροῦ.

Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον γεγονός ἦτο πρωτοφανὲς ἦτο ἐκπληκτικόν. Εἰς τὴν κωμόπολιν Βηθανίαν, ὄχι μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς ἁγίας Πόλεως ἐλέγετο ὅτι συνετελέσθη νεκρὰνάστασις ἀνθρώπου ἀπὸ τεσσάρων ἡμερῶν κεκοιμημένου καὶ ἐνταφιασμένου!

Τί μέγα γεγονός ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη! Νὰ νικηθῆ ὁ Ἄδης, νὰ νεκρωθῆ ὁ θάνατος καὶ νὰ ζωντανεύσῃ ὁ νεκρός! Αὐτὸ φθάνει τὰ ὅρια τοῦ ἀπιστεύτου, εἰσέρχεται εἰς τὴν χώραν τῶν γεγονότων τῆς φαντασίας. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ πρῶην νεκρὸς Λάζαρος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν, ζῆ, περιπατεῖ, τρώγει. Δὲν εἶναι φάσμα διαφυγὸν τὰ μέγαρα τοῦ Πλούτωνος ὅπου περιφέρονται ἐν νεκρικῇ σιγῇ τὰ « ἀμενηνὰ κάρηνα νεκύων » κατὰ τὸν ποιητὴν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

Συνομιλεῖ μὲ τὰς ἀδελφάς του Μάρθαν καὶ Μαρίαν, μειδιᾷ εὐγνωμόνως πρὸς τὸν διὰ τελευταίαν φορὰν φιλοξενούμενον ἐν τῷ οἴκῳ του Σωτῆρα καὶ λυπεῖται διότι αὐριον θὰ τὸν ἐγκαταλείψη Ἐκεῖνος μεταβαίνων εἰς τὴν προφητοκτόνον πόλιν Ἱερουσαλὴμ ἕξ ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν Μαθητῶν καὶ ὑμνούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ τί εἶναι τὰ ΩΣΑΝΝΑ τὰ ὁποῖα ἀντηχοῦσιν ἐξερχόμενα ἀπὸ χιλιάδας στομάτων, γυναικῶν, παιδίων, νέων, γερόντων; Τί σημαίνουν δὲ τὰ βαῖτα τῶν φοινίκων τὰ ὁποῖα κρατοῦν οἱ ἐξεληθόντες εἰς προϋπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ, εἰσερχομένου ἐπὶ πώλου ὄνου εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν;

Εἶναι ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἀναμενομένου Ἀνθρωποῦ, εἶναι αἱ ἐπυφνημῖαι τοῦ ἀπὸ αἰῶνων ἀναμενομένου Μεσίου, τοῦ βασιλέως ἐλευθερωτοῦ, τοῦ νιοῦ Δαβίδ, τὸν ὁποῖον ἡ λαϊκὴ φαντασία ἐτοποθέτει ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ θρόνου τοῦ Σολομῶντος, προσκυνοῦντες ὑπὸ τὴν ἀλλοτρίαν καὶ ἐπαναφέροντα τὴν ἀπολεσθεῖσαν παλαιὰν εὐκλειαν καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἀφοῦ ἦτο γραμμένον « μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται ἐπὶ πῶλον ὄνου. »

Δὲν ἦτο δυνατὸν βεδαίως ὁ ὄχλος νὰ ἐμβαδύνη εἰς τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ὁποίας ἐνηνθρόωπησεν ὁ Υἱὸς λόγους δὲ καὶ ἔργα θαυμάσια ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον. Διότι κατὰ Συνέσιον τὸν Πτολεμαῖδος εἶπεῖν « τί κοινὸν ἀληθείη καὶ ὄχλω; » Καὶ διὰ τοῦτο πρὶν ἢ παρέλθῃ ἑβδομάς, ἡ σηκνοθεσία θὰ ἀλλάξῃ τελείως, θὰ λησμονηθῶσι τὰ θαύματα, θὰ παρεξηγηθῇ ἡ διδασκαλία, θὰ κριθῇ ὡς ἄδικος ὁ Δίκαιος, θὰ κατακριθῇ θανάτῳ. Καὶ ἀντὶ τοῦ ΩΣΑΝΝΑ θὰ ἀντηχῇ ἕξωθεν τοῦ πραιτωρίου ΣΤΑΥΡΩΘΗΤΩ.

Τοιαύτη εἶναι ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων.

13. ΙΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ

Τῆς Ἐκκλησίας ὁ ὠραῖος Νυμφίος εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ θὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὴν ὀμήγουριν τῶν ὀπαδῶν Του πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πέτρα τῆς πίστεως, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ σύμπαντος. Ὁ αἰώνιος Λόγος ἐνανθρωπήσας ἐπανεδέσε τοὺς διακοπέντας μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δεσμούς, συνεβίβασε τὰ διεστῶτα, συνεφίλιωσε τὰ πλάσματα μὲ τὸν Πλάστην, διέσρηξε τὸ μεσότοιχον τὸ ὁποῖον μᾶς ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν Πατέρα, προσήλωσεν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν ἐξέσχισε τὸ ἀπορητήριον χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μᾶς ὑπέσκηψε ὅτι θὰ εἶναι μεθ' ἡμῶν.

Ἄλλ' ἡ ἀγάπη τῆς σπηφίας ταύτης τοῦ ἀνθρώπου συμβαίνει νὰ μὴ διατηρηθῇ πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ἡμερῶν. Ἡ εὐπερίστατος ἁμαρτία κυριαρχεῖ, τὰ σπέρματα τῆς κακίας ἀναβλαστάνουν, ἡ ψυχὴ μας γίνεται ῥαθυμὸς καὶ νυσταλέα. Ἐνῶ δὲ ἡ λαμπὰς τῶν ἀρετῶν ἔπρεπε νὰ καίη πρὸς τιμὴν τοῦ Νυμφίου Σωτῆρος ὅπως αἱ λαμπάδες τῶν πέντε φρονίμων παρθένων, τοῦναντίον σβύνει καὶ ἐπέρχεται τὸ σκότος, ὅπου κνοφοροῦνται τὰ φαῦλα ἔργα τῆς ἁμαρτίας διὰ τῶν ὁποίων προδίδεται ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς στάδιον νεανικῆς ἀπειρίας, ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπηρίας.

Διὰ τοῦτο, ὡς ἐγεγνήριον ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ ὕπνου, ὡς σάλπισμα τὸ ὁποῖον διεγείρει ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῶν κοσμοσωτηρίων γεγονότων καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει τὰς πρὸς Ἐκεῖνον ὑποχρεώσεις, κατὰ τὰς ἀπαρχὰς τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος ὡς πρῶτον τροπάριον ψάλλεται εἰς ἡχον νευρώδη τὸ πλήρες ὠραίων ἐννοιῶν ΙΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΕΝ Τῷ ΜΕΣῳ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ. Καὶ προ-

τρεπόμεθα νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Νυμφίον, δεικνύοντες τὴν πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην διὰ τῆς δεούσης προετοιμασίας, διὰ τοῦ εὐτρεπισμοῦ τῶν λαμπάδων διὰ τῆς διαπραξέως ἐναργέτων ἔργων ἐν πίστει ὀρθῇ.

Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ εἰσέλθωμεν ἀμέσως εἰς τὸν κεκοσμημένον νυμφῶνα. Κυρίως πρόκειται νὰ παρασκευάσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ψυχικῶς εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου κατὰ τρόπον ψυχοφελῆ. Καλεῖται ἐπίσης ἡ ψυχὴ μας νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν ματαίων φροντίδων, νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ εὐγενῆ καθήκοντά της, νὰ φιλοσοφήσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀναπόφενκτον χωρισμόν της, ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν θάνατον, ὅστις ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ ἔρχεται εἰς ὥραν ἄγνωστον καθ' ὃν χρόνον δὲν περιμένομεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο ὁ ἕμνωδὸς μὲ ἀξιοσημειώτον λυρισμὸν συνέθεσε τὸν Οἶκον τῆς ἀκολουθίας ἐν τῷ ὁποίῳ ἐρωτᾷ ἐρώτησιν ὀφειλομένην νὰ ἐπαναληφθῇ ὅλον

«Τί ραθυμεῖς ἀθλία ψυχὴ μου, Τί φαντάζει ἀκαίρως μερίμνας ἀφελεῖς; Τί ἀσχολεῖς πρὸς τὰ ρέοντα; Ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ καὶ χωρίζεσθαι μέλλομεν τῶν ἐνταῦθα. Ἐως καιρὸν κεκτημένη ἀνάνηψον κραζούσα, Μὴ μείνωμεν ἔξω τοῦ νυμφῶνος Χριστοῦ.»

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

14. Η ΕΝ ΠΟΛΛΑΙΣ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ

«Οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι
προάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν βασι-
λείαν τοῦ Θεοῦ.»

Ποῖος δημιουργεῖ τὸ θῦμα; Ἡ ἔλλειψις τῆς ὀφειλομένης μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἀνθρώπων ἀγάπης, ἢ ἔλλειψις συστηματικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν τύχην τοῦ πλησίον, ἢ ὅποια εἶναι κοινή.

Ποῖος τὴν κατέστησε θῦμα; Ὁ ἀπατεῶν, ὁ ἐκμεταλλευτῆς, ἢ ἀνάγκη, ὁ ἐγωιστῆς ἀνὴρ, ὁ ἄνθρωπος — κτηνός, ὁ ὁποῖος περὶ λύχνων ἀφὰς δανεῖζεται ἀργύριον διὰ τὴν ἀγοράσῃ μεταμέλειαν...

Καὶ τώρα τί κάμνουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀπαίσιοι συντεταταί τῆς δυστυχίας ἐνὸς ἀσθενοῦς πλάσματος;

Ὅταν δὲ ἴστανται ὅτι αἱ ἀπαθείαι καὶ σιωπηλοὶ θεαταὶ τῆς δραματικῆς ἀγωνίας τοῦ θύματος αὐτῶν, ὀργίζονται, προσηγοιοῦνται ὅτι ἀγανακτοῦν, μειδιῶσι περιφρονητικῶς λησμονοῦντες τὰς στιγμιαίας κολακείας, ἐπικαλοῦνται τὸν νόμον, ὁμιλοῦν ἐν τῷ φανερῷ ἐναντίον τοῦ βορβόρου, τὸν ὁποῖον ἀποστᾶζει διὰ λογαριασμὸν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ συμφύρονται μὲ τὸν βόρβορον ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ παραβύσπῳ. Ὡς ἄνθρωποι σάρκα φοροῦντες καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντες ἀμαρτάνουν, ἐνῶ ὡς δικασταὶ ἀποφαίνονται δημοσίᾳ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των καταδικάζοντες τὸ θῦμα τὸ ὁποῖον πταίει ὀλιγότερον ὄλων.

Καὶ ὅταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες μεταβληθοῦν εἰς κοινωνίαν καὶ γίνῃ ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσουν ὡς κριτήριον κοινωνικόν, ὡς δημοσίᾳ γνώμη, τί γίνεται; Γίνεται ἢ ἐσχάτη πλάνη χειροτέρα τῆς πρώτης. Ἐπιτρέπουν τὸν λύντσειον νόμον καὶ διὰ τὸν νὰ τὸν ἐφαρμόσουν ἀρπάζει ἕκαστος ἀπὸ ἓνα λίθον, τὸν μεγαλύτερον ὁ μᾶλλον ἔνοχος ἔτοιμοι νὰ λιθοβολήσουν.

ΔΟΗΝΩΝ

Ἐνα τοιοῦτον λιθοβολισμὸν προερχόμενον ἀπὸ ἀδικῶν καὶ παράλογον κοινωνικὸν μῖσος, ἠμπόδισε μὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ, τὸν ἠμπόδισε δὲ μετὰ τὴν αἰωνίου κύρους φράσιν «ὁ ἀναμάρτητος τὸν λίθον βαλέτω!»

Ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς τοῦτο ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα ἢ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ ἡθικῶν θανάτου καθημένη ἀμαρτωλὴ καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν εὐρίσκειται μακρὸν αὐτῆς Ἐκεῖνος ὁ Νυμφίος, ἐσφράγισε μετὰ τὸν λίθον τῆς λήθης τὸν τάφον τῆς κοινῆς κλίνης καὶ ἔτρεξε μετὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ συγχωρηθῆ, ὅτι θὰ εὐτυχήσῃ ἐπανερχομένη εἰς τὴν ἡθικὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἐκπέσει κακίστη μοῖρα. Ἦτο βεβαία περὶ τῆς ἐπιτυχίας, διότι κανεὶς δὲν ἐπέστρεφεν ἀθεράπευτος ἀπὸ τὸν Ἰατρὸν ἐκεῖνον. Πρὸ πάντων εἶχεν ἐντυπώσει εἰς τὸν νοῦν τῆς τὴν ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν ὅτι δὲν εἶχεν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ σώσῃ τοὺς δικαίους ἀλλὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἀπὸ τῆς ἀπορίας νὰ ἐπιτρέψῃ τὰς σωστικὰς περιποιήσεις του ὄχι εἰς τοὺς ἰσχύοντας ἀλλὰ εἰς τοὺς κακῶς πάσχοντας.

Καὶ ἐσώθη διότι ἠγάπησε τὸν Κύριον, διότι μετενόησε. Ἡ στάσις αὐτῆς πρὸ τοῦ Ἀναμαρτήτου, ἐν γονυκλισίᾳ, μετὰ βλέμμα ἀπλανές, μετὰ ἀλάβαστρον πλήρες πολυτίμου μύρου καὶ δακρύοις πολυτιμότεροις ραντισμένον ἔξωθεν, ἠμπορεῖ νὰ διδάξῃ τὴν δύναμιν τῆς ψυχικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς μετανοίας. Ἦμπορεῖ νὰ δείξῃ εἰς ὅλους τῆς σωτηρίας τὴν ὁδόν. Εἰς ὅλους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς δημίους τῆς.

15. ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΘΟΣ

Ἀρχόντες λαῶν συνήχθησαν καὶ συσκέπτονται κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Ἐδράμε δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Ἰούδας ἐρωτῶν τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς παρανόμους Γραμματεῖς, τί ἤθελον δόσει εἰς αὐτόν, ἐὰν τὸν παρέδιδεν εἰς τὰς χεῖράς των.

Ὡ τῆς τοῦ Ἰούδα ἀθλιότητος!

Οἱ ἀφελεῖς τῆς Ἱερουσαλήμ παῖδες ἐκρανάζον τὸ «Ὡσαννά» μετὰ βαΐων, ἐκεῖνος δὲ ἐσκέπτετο τὸ φίλημα τῆς προδοσίας τοῦ Μεσίου.

Γυνὴ δυσώδης, ἢ σεσηρῶτα ἑταιρίδι, μετανοεῖ καὶ ἐξαλείφεται, ἐκεῖνος δὲ μετὰ τόσῃ φιλοσοφίᾳ μελετᾷ τὴν προδοσίαν τοῦ Δικαίου.

Οἱ ἑνδεκα ἔνδοξοι Μαθηταὶ ἐν τῷ νιπτήρι τοῦ Δείπνου ψυχικῶς καθάρησαν, αὐτὸς δὲ, φιλαργυρίαν νοσήσας ἐκπέσει κατὰ τὸν Ἰούδα. Ἡ ἀπορία τοῦ Μαθητῆς γίνεται καταχθόνιος ἀπορία!

Σήμερον, λοιπόν, καταλιμπάνων τὸν Διδάσκαλον γρηγορεῖ ὁ Ἰούδας καὶ σπεύδει εἰς τὸ προδοῦναι τὸν Κύριον, τὸν ἐκ πέντε ἄρτων χορτάσαντα πλήθη πειναλέου λαοῦ, τὸν ἐξ οὐρανοῦ ὀμβρήσαντα τὸ μάννα τῆς ἐρήμου μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Τί, ὦ Ἰούδα, ἐρωτᾷ ὁ ὑμνογράφος, σὲ μετέβαλεν εἰς προδότην τοῦ Χριστοῦ; Μήπως σὲ ἀπέκοψεν ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων; μήπως σὲ ἐστέρησε τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων; μήπως Ἐκεῖνος σὲ ἀπέκλεισεν ἐκ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ἢ, νίψας τῶν ἄλλων, παρέλειψε τοὺς ἰδικούς σου πόδας;

Εἶπατε δὲ καὶ σεῖς, ὦ παράνομοι κριταί, τί κακὸν ἔκαμε τοῦ λαοῦ σας ὁ Σωτὴρ; Δὲν ἐσεβάσθη τὸν Νόμον τῶν πατέρων σας ἢ παρησίᾳ δὲν ἐδίδαξε τὴν τελείαν ἡθικὴν; Πῶς λησμονεῖτε ὅτι ἐθεράπευσε τόσοὺς ἀσθενεῖς,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅτι νεκροὺς ἀκόμη ἤγειρε καὶ τοῦτο τεταρταίους; Διὰ τοὺς λοιπὸν οἰκτρῶς ὡς κακούργον τὸν σύρετε εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Πραίτωρος;

« Σταυρωθήτω, σταυρωθήτω » ἔκραζον οἱ ἐντροφήσαντες εἰς τὰ χαρίσματα τῶν θείων δωρεῶν. « Καταλύει τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος ὁ βλάσφημος » ἐπανελάμβανον οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας!

Μὲν γλαῖναν δὲ καταδίκου παρέστη ἐντὸς τοῦ κριτηρίου, ὁ περιβαλλόμενος τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ὁ ἐπὶ τοῦ Θαβῶρ δείξας τὴν δόξαν τῆς θεϊκῆς Του μορφῆς. Ραπίσματα, ἐμπυτισμοὺς, κολαφίσματα, ὕβρεις καὶ γέλωτας ἀνέχεται, μετὰ δὲ ταῦτα κάλαμον καὶ σπόγγον καὶ ὄξος καὶ λόγχην καὶ ἥλους καὶ σταυρὸν καταδέχεται τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ὁ Υἱός.

Αὐτὰ ἦσαν ἡ ἀνταπόδοσις τοσούτων καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν, αὐτὰ ἡ ἐκτίμησις τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν, αὐτὰ τῶν θαυματουργιῶν ἢ πληρωμῆ. Καταδίκη ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν, βλασφημία ἀντὶ τῶν ἐπισημῶν ὕβρειν ἀντὶ τοῦ μάννα χολῆς, ὄξος ἀντὶ τοῦ ὕδατος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε σβεσθῆ ἄλλοτε ἡ δίψα τῶν πατέρων τῆς ἐρήμου, τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἐπαφῆκε σταυροειδῶς ραπιζομένη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως πέτρα ἢ ἀκρότομος.

ὦ, πόσων ἀγαθῶν ἀμνήμονες ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι!

ὦ, τῆς φρικαλέας τῶν ἀνθρωπίνων ἀθλιότητος!

ὦ, τῆς θεϊκῆς συγκαταβάσεως!

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

16. ΦΩΝΗ ΚΥΡΙΟΥ

« Τίς εἶ Κύριε; » Πραξ. Θ' 5.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Γενηθήτω τὸ στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος καὶ ἔστω μεσότοιχον διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συνάθροισιν μίαν καὶ ἅς φανῆ ἡ γῆ καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Πλαστήσάτω ἡ γῆ βότανα, ἴσχυα καὶ σπέρματα κατὰ γένος καὶ εἶδος καὶ δένδρα κάρπιμα, ποιοῦντα καρπὸν περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ σπόρον ἀναπαραγωγῆς καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε καὶ ἐβλάστησεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, τοῦ ὁποίου τὸ σπέρμα ἐνυπάρχει ἐντὸς αὐτοῦ.

Προτοῦ δὲ νὰ λεχθοῦν τὰ ἀνωτέρω τρία, εἶπεν ἡ Φωνή τὸ πρῶτον πρῶτον: Γενηθήτω τὸ φῶς! καὶ ἐγένετο φῶς καὶ εἶδεν ὁ Ὄφθαλμὸς τῆς Φωνῆς ὅτι εἶναι καλὸν καὶ ὠραῖον καὶ ἐχώρισεν ἀναμέσον τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, ἀναμέσον ἡμέρας καὶ νυκτός.

Ἄλλὰ τὸ φῶς ἦτο κυρίως ἀπαραίτητον διὰ τὰ δημιουργήματα καὶ ὄχι διὰ τὸν Δημιουργόν: ἦτο καὶ εἶναι ὄρος ὑπάρξεως διὰ τὰ πλάσματα καὶ οὐχὶ διὰ τὸν κρυπτόμενον Πλάστην. Διότι ὁ τεχνίτης βλέπει, αἰσθάνεται γνωρίζει τὸ ἔργον του πρὶν ἀκόμη τὸ ἀρχίσῃ, ἐφόσον

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ ΔΟΧΗΝΩΝ

εἰσέτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν του. Ὁ Φειδίας μετὰ τοῦ Πραξιτέλους ἐγνώρισαν πολὺ ἐνωρίτερον τὸ σχῆμα τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἔδειξαν εἰς τὸν Ὀλύμπιον Περικλῆν τὸ σχέδιον τοῦ ἀριστουργήματος, πολὺ πρὶν ἔλθῃ εἰς φῶς ὁ ἐξαίσιος οἶκος τῆς συμβολιζούσης τὴν σοφίαν Παλλάδος Ἀθηνᾶς. Ὁ Ἀρτέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος ὑποβάλλουν ἐπίσης τὸ σχέδιον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀριστουργήματός των πρὸ τῆς αυτοκρατορικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ μεγαλοπραγμοσύνης καὶ ἐκ τῶν προτέρων φαίνονται βεβαίως ὅτι θὰ νικήσουν τὸν Σολομῶντα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἤδη ἠττημένος, ἀφοῦ ἔχει κτίσει ἐπάνω εἰς τὸν ἱερὸν λόφον τῆς Ἱερουσαλήμ τὸν ναόν του ὡς ἔργον φόβου ἀντὶ ἀγάπης, δούλου ἀντὶ υἱοῦ, σκιᾶς ἀντὶ πραγματικότητος, νόμου ἀντὶ χάριτος, Φωνῆς ἀντὶ Σοφίας.

ὦ! πόσον ἀσθενὴς εἶναι ἡ σοφία τῶν θνητῶν, πόσον ἐλέγχεται πτωχὸν τὸ λεξιλόγιον τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὅτι ὡς ἀεὶ ἰσχυρότερον σκεπτικῶν ἄλλοις ἐπλάσθη τελευταῖος, μετὰ τὸ φῶς, μετὰ τὸ στερέωμα, μετὰ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, μετὰ τὰ βότανα καὶ τὰ φυτὰ, μετὰ τὸν σκόληκα! Ἀδύνατον νὰ διεισδύσωμεν μέσα εἰς τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας, δυσκολευόμεθα σαφῶς νὰ ἐκφρασθῶμεν πρὸ τοῦ ἀγνώστου. Ὀφθαλμοὺς ἔχομεν καὶ δὲν βλέπομεν τὰ πάντα, νοῦν ἔχομεν καὶ ὁ νοῦς μας σταματᾷ μόλις προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὴν ἄβυσσον τοῦ ἀπείρου, ὀπλίζομεν μὲ πτερὰ τὴν φαντασίαν μας καὶ καταλήγομεν εἰς τὴν ἔκστασιν, ὧτα ἔχομεν καὶ δὲν ἀκούομεν τὴν ἔξοχον ἁρμονίαν τῆς φύσεως, οὔτε τοῦλάχιστον πιστεύομεν εἰς τὴν Φωνήν.

Ὡσὰν νὰ εἴμεθα ὑπόλογοι διὰ τὴν ἀμάθειάν μας, ἔνοχοι διὰ τὴν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς παράφωνον ζωὴν μας, ἐλλειπτεῖς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἀτελεῖς, ἁμαρτωλοὶ ἀπόγονοι τῶν εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ παραδείσου μετὰ τὴν ἁμαρτίαν κρυβέντων πρωτοπλάστων, τρομάζομεν ὅταν βροντήσῃ ἡ Φωνὴ τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ ἡ

τολμηρὰ ποιήσῃς τοῦ Προφητάνακτος Δαβὶδ μὲ τοὺς ἠχηροὺς στίχους τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ. « Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐβρόντησε. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ καὶ μεγαλοπρεπεΐᾳ συντρέβουσα κέδρους. Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός, συσσειόντος ἔρημον, φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους » προσκαλοῦσα δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον εἰς γνῶσιν καὶ προσέγγισιν μὲ ταχύτητα καταδιωκομένης ἐλάφου. διασχιζούσης τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας.

Καὶ εἰς ἄλλον ἐμπνευσμένον ψαλμόν: « Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἐλάφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα. Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου; »

Καὶ πράγματι, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ Δημιουργός, ὁ ἰσχυρότερος, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν Γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν ἡσυχάζον, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὁσέων καὶ καπνίζονται, ὁ ἐπιπνύων τὰς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ κινῶν τοὺς τροχούς τῶν ἀνεξερευνήτων ἀστερισμῶν;

Τίς εἶ Κύριε; ἠρώτησέ ποτε καὶ ὁ Παῦλος τὸ Φῶς καὶ τὴν Φωνήν! Τὴν Φωνήν, ἡ ὁποία ἐν τῇ ὁδῷ Δαμασκοῦ εἶχε κεραυνώσῃ τὴν σκιώδη σοφίαν του!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

17. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΙΝ

«*Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου.*»

Ὅταν ἡ Γῆ παρεῖχεν ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἡ ἐργασία δὲν ἦτο ἀναγκαστικῶς ἀπαραιτήτος. Ἀλλὰ ὁ ἀνθρώπος ἀμαρτήσας ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Γῆ δὲ τότε ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου. Συνέβη δηλαδή ὅ,τι συμβαίνει μεταξύ πατρός καὶ ἀπειθοῦντος τέκνου, πού ἀφίεται εἰς τὴν ἰδίαν τύχην, ἀφοῦ ἐστερήθη τῆς πατρικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπακοῆς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πατρός του καὶ περιπλανᾶται ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς τῆδε κακεῖσε τρώγων ξηρὸν ἄρτον καὶ τοῦτον ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου του!

Ἀφότου λοιπὸν ἡμῶς ἡσυχάζομεν κατεδικάσθησαν οἱ ἀνθρώποι εἰς ἐργασίαν, πνευματικῶν ἢ σωματικῶν, δυστυχεῖς δὲ εἶναι οἱ στασιάζοντες ἀκόμη καὶ ἀρνούμενοι τῆς ἐργασίας τὸ καθῆκον. Διότι, ὅπως οἱ σκώληκες τὸ πτώμα, τοιουτοτρόπως ἡ πλῆξις καὶ αἱ κακίαι κατατρώγουν τοὺς τοιούτους. Διότι ὅταν ὁ Πατὴρ ἐπέβαλε τὴν ἐργασίαν, ἔκρουσε καὶ θησαυροὺς μέσα εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ εἶναι Πατὴρ καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς τὰ τέκνα Του ἀγάπη εἶναι αἰωνία. Οὕτως ὥστε εἰς τὸν ἐπεξεργαζόμενον τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐργασίας, ἔρχεται καὶ πάλιν ὥρα παραδεισίας ἀναπαύσεως.

Καὶ ἔδουκεν ὁ Ὑψιστος τὴν ὑπόσχεσιν μετ' ἐντολὴν «*Βοηθεῖτε ἀλλήλους διότι μεταξύ σας ὑπάρχουν ἰσχυρότεροι καὶ ἀσθενέστεροι, εὖ τε καὶ κακῶς ἔχοντες, ὅλοι κεκτημένοι δικαίωμα ζωῆς. Καὶ θὰ ζήσουν ὅλοι διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς ἀδελφικῆς εὐσπλαγγνίας, τὴν ὁποίαν βλέπων θὰ εὐλογῶ τοὺς ἰδρωτάς τῶν ἐργαζομένων.*» Ἐπηλήθευσε δὲ ἡ θεία ὑπόσχεσις, οὔτε ἐστερήθη κανεὶς τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἐφόσον ἐβοήθει τὸν πλησίον του.

Ἀλλὰ, ἄλλοτε ποτε παρουσιάσθη ἰσχυρὸς τις ἀνθρώπος, ἀνθρώπος κατηραμένος καὶ κακός, ἐχθρὸς τῶν ἀδελφῶν του, μισῶν τὴν ἐργασίαν, καὶ καθ' ἑαυτὸν λέγων: «*Τί πρέπει νὰ κάμω; Ἐὰν δὲν ἐργασθῶ θὰ ἀποθάνω καὶ θεωρῶ ἀνυπόφορον τὸ νὰ ἐργασθῶ. Τί ποιητέον;*» Ἐπικαλεσθεὶς δὲ τὴν σατανικὴν βοήθειαν, οὐνέλαβεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς μᾶλλον ἀδυνάτους ἐκ τῶν ἀδελφῶν, τοὺς ἐδέσμευσε μετὰ τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας καὶ διὰ μαστιγῶσεων καὶ ραβδισμῶν τοὺς ἐπέβαλε νὰ ἐργάζωνται χάριν αὐτοῦ, διὰ νὰ τρώγῃ δωρεὰν τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας των. Εὗρε δὲ καὶ ἄλλους μιμητὰς ἢ προᾶξίς του αὐτῆ καὶ τοιουτοτρόπως ἀπωλέσθη ἡ ἀδελφότης τῶν ἀνθρώπων, διαιρεθέντων ἔκτοτε εἰς κυρίους καὶ εἰς δούλους.

Ἀφετηρία παγκοσμίου πένθους ἔγινεν ἡ ἀποφρᾶς τῆς νύξ!

Καὶ τὸ κακὸν δυστυχῶς προχωρεῖ. Ἄλλος ἀνθρώπος καὶ περισσώτερον αὐτοῦ κακῶς κατηραμένος καὶ ἀποφρᾶς τῶν ἀδελφῶν κατηραμένος, βλέπων τοὺς ἀνθρώπους νὰ αὐξάνονται καὶ νὰ πληθύνονται, εἶπε καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν: «*Ἐχω τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλω καταναγκαστικὴν ἐργασίαν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει καὶ νὰ θρέψω τοὺς ἐργάτας ἐπὶ ἐλαττώσει τοῦ ἀτομικοῦ μου κέρδους. Ἄς πληρώσω τὸν ἐλάχιστον μισθόν, ἄς τοὺς θανατώσω διὰ τῶν στερήσεων, ἀφοῦ εἶναι τόσον πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ὥστε παρ' ὅλα μου τὰ κέρδη, παρ' ὅλας τὰς στερήσεις των θέλουν μείνῃ ἀρκετοὶ ἐν τῇ ζωῇ.*»

Ὅλος λοιπὸν ὁ ὄγκος ὑπαχθεὶς εἰς ἐργασίαν ἐλάμβανε τοιουτοτρόπως τὰ ἀναγκαιῶντα πρὸς τὸ ζῆν. Ἡ πονηρία ὅμως τοῦ κακοῦ κυρίου ἀκόμη προχωρεῖ. Εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἐπὶ ἕξι ὥρας προτείνει ἐργασίαν δώδεκα ὥρων μετὰ διπλάσιον μισθόν, πρὸς βελτίωσιν δῆθεν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου, προτείνει ἐργασίαν ἀδιάκοπον καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἄνευ ἀναπαύσεως, πρὸς δικαιολογίαν τῶν αὐξήσεων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ ἐργάται ἔπεσαν εἰς τὴν παγίδα. Εἰσγάζοντο διπλάσιον ἢ προηγουμένως, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη διπλασίας ἐργασίας, ὅθεν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνθρώπων κατήντησε νὰ μείνουν ἄεργοι. Καὶ τότε ἀκριβῶς ἔκαμε τὴν τελευταίαν πρότασιν: «θὰ παράσχω εἰς ὅλους σας ἐργασίαν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δεχθῆτε ὅπως ὅλοι ἐργάζεσθε ἐξ ἴσου μὲ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ μισθοῦ τὸν ὅποιον ἐπλήρωσα μέχρι τοῦδε· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἐξοικονομήσεως τῶν πραγμάτων.» Ἐπειδὴ δὲ κατετρώχοντο ὑπὸ τῆς πείνης, αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν, ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἠὐλόγησαν εὐγνωμονοῦντες.

Ἐσυνεχίσθη δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ ἀπάτη, διὰ τῆς ὁποίας ἠϋξάνετο ἀφ' ἐνὸς ἡμέραι ἡ ἐργασία τῶν πτωχῶν, ὠλιγόστευε δὲ ἀφ' ἑτέρου ἡμέρα τῇ ἡμέρα ὁ μισθός. Καὶ ὡς ἐκ τῶν στερήσεων ἀπέθνησκον πολλοί, ἐνῶ ἄλλοι πεινασμένοι ἔσπευδαν νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν. Τοιοῦτο τρόπον ὁ πρὸς τοὺς ἀπέναντος τῶν πτωχῶν δεσφύρος κακὸς ἄνθρωπος, συνήθροισε πλούτη πολὺ περισσότερα τῶν τοῦ πρώτου, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶχε δεσμεύσει.

Τύραννος ὀνομάζεται ὁ μὲν, ὁ δὲ ἄς ἐπικληθῆ Σατανᾶς ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου.

LAMENNAIS

18. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Αἱ πλήρεις πρακτικῶν συμβουλῶν, χρησιμωτάτων διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, Παροιμίαι τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, τμηματικῶς ἀναγινώσκονται ἐπ' ἐκκλησίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐξ πρώτων ἐβδομαδῶν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐκτὸς τῶν Σαββάτων καὶ Κυριακῶν.

Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζονται ὡς ἅγαι αἱ ἡμέραι τῆς ἀρχαιοτάτης πρὸ τοῦ Πάσχα προπαρασκευαστικῆς νηστείας, διότι κύριος σκοπὸς αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἀγιάσουν καὶ νὰ ἐξυψώσουν τοὺς πιστοὺς ὑπεράνω ἐπιπέδου τῆς χυδαίας πεζότητος τοῦ καθημερινοῦ. Ἀποδεικνύεται δὲ ἡ εὐγενὴς αὐτῆ προσπάθεια τῆς νηστείας, μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ μέτρα τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἡ ἐκκλησία, ἐπὶ τῶν ἁγίων τελετῶν γάμων συνδεδεμένων κατ' ἀνάγκην μετὰ τῶν νηστεύσεων ἀντιθέτων πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν νηστησίμων ἡμερῶν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ αἱ ἀκολουθίαι, πρὸ πάντων δὲ αἱ καθημεριναὶ τοῦ ὄρθρου, τοῦ ἔσπερινου, τῶν ἀποδείπνων καὶ τῶν κανόνων, εἶναι πλουσιώτεροι εἰς διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σωματικὴ νηστεία καὶ ἐγκράτεια ἀρκετὰ συντελεῖ εἰς τὴν ψυχικὴν ἠρεμίαν, εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται διὰ τῆς σκέψεως, τῆς παρατηρήσεως καὶ διορθώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας, διὰ τοῦτο εἰς βοήθειαν ἐρχόμενα καὶ αἱ ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἐξ εὐλόγου προνοίας καθίστανται συχνότεραι καὶ παρέχονται πλουσιώτεροι ἢ ἄλλοτε.

Ἄλλὰ πόσοι ἄραγε ἀκροώμεθα καὶ πόσοι ὠφελούμεθα ἀπὸ τὰς ὥραιās αὐτὰς καὶ σοφὰς ἀναγνώσεις τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, τῶν προφητειῶν τοῦ Ἡσαΐου, τῶν δαβιτικῶν ψαλμῶν, τῶν σολομοντείων παροιμιῶν ; Βωβοὶ ἀκροα-

ταὶ συνήθως στέκονται οἱ γυμνοὶ στύλοι καὶ τὰ χάσκοντα στασίδια μετὰ τῶν τοίχων, οἱ ὅποιοι μελαγχολικῶς ἐνισχύουν τὴν μονότονον φωνὴν τοῦ ἀναγνώστου. Καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ κανεὶς ἐνθυμεῖται τὸν χρονογράφον τῆς μεσαιωνικῆς παρακμῆς, διηγούμενον ὅτι διαρκούσης τῆς ἀκολουθίας ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶδε τίποτε ἄλλο παρὰ γραΐδιά τινα σκοτεινὰ μέσα εἰς τὸ ἡμίφως γωνίας τινὸς τοῦ Ναοῦ νὰ κινοῦνται καὶ νὰ ὀμιλοῦν ἀκατάπαυστα! Οἱ ἔξοχοι ἐκεῖνοι, οἱ θεόπνευστοι ἐκεῖνοι ἄνδρες εἴτε προφῆται, εἴτε ποιηταί, εἴτε ψαλμοδοὶ καὶ ὕμνογράφοι οὔτε ἐφαντάσθησαν ἴσως ποτὲ ὅτι θὰ εἶχον ἐνώπιόν των τοιοῦτόν τι ἀκροατήριον, ὅτι θὰ ἔφθανον εἰς τὸ κατάντημα νὰ γίνον ὅλοι φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ! Διότι ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς μὴ ἐργασίμους, ὅποτε τὸ φαινομενικῶς κενὸν τοῦ Ναοῦ εἶναι ὀλιγότερον, ἢ ἐρημία πραγματικῶν ἀκροατῶν δὲν εἶναι ὀλιγότερον ἀκροατῶν. Ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἀκροατὰς εἶναι τὰ βλέμματα τοῦ διαπιστώσαντος πόσον ὀλίγη τροφή προσλαμβάνεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης πλουσιωτάτης θρησκευτικῆς πανδαισίας. Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ κλητοὶ καὶ ὀλιγοὶ οἱ ἐκλεκτοί, πολλοὶ οἱ κατ' ὄνομα ὀλιγοὶ δὲ οἱ κατὰ πρᾶγμα, ἄπειροι μὲν ἐνίοτε οἱ θεαταί, ἐλάχιστοι ὅμως οἱ ὠφελούμενοι ἀκροαταί! Οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν τὸ θεαματικὸν μέρος καὶ τὰ ὄσα ἀκούουν τὸ μουσικῶς ἀκροαματικόν, ἀλλὰ αἱ ἐντυπώσεις δὲν φθάνουν φαίνεται πάντοτε εἰς τὸν πρὸς ὄν ὅρον, τοῦτέστι εἰς τὸν νοῦν, ὃ ὁποῖος ὄρα καὶ πραγματικῶς ἀκούει τότε μόνον, ὅταν ἐπιφέρῃ τὴν ἐσωτερικὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν, διὰ τὴν ὁποῖαν παρέχονται τὰ ἐξωτερικὰ αἱ ἀναγνώσεις, οἱ ρυθμοί, αἱ χορδαὶ καὶ τὰ ὄργανα, αἱ ἁρμονίαι, οἱ ἦχοι, τὰ χρώματα, ἢ τέχνη, ἢ ἄσκησις, ἢ εὐπρεπῆς παράστασις ἢ ἐν γένει εὐπρέπεια τοῦ θεοῦ οἴκου.

Ὁ ἀσθενῶν μεταβαίνει νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἱατρόν. Βλέπει τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν δρόμον, τὸν κόσμον τὴν

κίνησιν. Κρούει τὴν θύραν τοῦ ἱατροῦ ἀνοίγει καὶ ἐμφανίζεται. Διηγεῖται τὰ τῆς ἀσθενείας, πότε ποῦ καὶ πῶς ἔπαθε καὶ ὑποφέρει. Θεᾶται τὴν σοβαρότητα τῆς ἱατρικῆς αἰθούσης, ὑφίσταται τὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, ἀκούει τὴν γνώμην τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὰς ἐντολὰς τῆς διαίτης, λαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς του τὴν συνταγὴν, προσέχει καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας. Ἔως ὅτου ὅμως φθάσῃ ἐπιστρέφων οἴκαδε, ἐλησμόνησε τὰ κυριώτερα. Οὔτε τὴν ἀπαιτομένην ἐγκράτειαν ἀσκεῖ, οὔτε τὰς ἱατρικὰς νουθεσίας ἐνθυμεῖται, ἀποστρέφεται τὰ πικρὰ φάρμακα μολὶς τὰ ἐγγίση εἰς τὰ χεῖλη. Πρόδηλον εἶναι ὅτι οὐδεμία ὠφέλεια προσέκυψεν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην. Ἄλλὰ καὶ αὔριον καὶ μεθαύριον ἂν ἐπαναληφθῇ τί τὸ ὄφελος εἰς τὸν ἀκούοντα μὲν μὴ ἐννοοῦντα δὲ τὴν ὠφέλειαν καὶ μὴ ἀπολαύοντα τὰ ὅσα προσκομίζουσι τὴν ὠφέλειαν καὶ θεράπευαν; Κατὰ τί δὲ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πταίει ὁ ἱατρός; Οἱ ἀκούοντες ἀπὸ τῆς ἐπιπέσει τῆς πέμπτης ὀμιλίας εἰς τοὺς Ἀποστόλους Ἁγίους Χρυσόστομος, ἐπισημαίνων τοὺς ἀνωφελῶς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν ναὸν — μεταβαίνουσι οἱ μαθηταί ἐγγράφονται εἰς τὴν σχολὴν, ἐπιστρέφουσι δὲ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν οἰκίαν των κρατοῦντες τὰ βιβλία. Τί ὠφελεῖ ὅμως ἂν ἐπιστρέφουσι ἀγράμματοι ὅπως ἦσαν ὅταν ἀνεχώρησαν; Ὅσοι μάλιστα ἢ φοίτησις εἶναι τακτικὴ καὶ μακροχρόνιος τόσον καὶ ἡ τῆς ἀμαθείας των κατηγορία βαρύτερα. Τοῦτο καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄς σκεπτόμεθα, διότι καὶ ἡμεῖς πηγαίνομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὄχι ἀπλῶς καὶ ἀσκόπως ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἀποφέροντες μέγα τι καὶ πνευματικὸν κέρδος.»

Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ ἀποροῦμεν ὅτι τόσα γραφικὴ καὶ ὕμνογραφικὴ σοφία παρέρχεται ἀνωφελῆς διὰ τοὺς πολλοὺς ἀφοῦ ὑπάρχουσι μυριάδες μυριάδων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ζήσαντες ὑπὸ τὸν Ἥλιον, ἤλθον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ παρῆλθον χωρὶς νὰ ἀναγνώσουν, χωρὶς νὰ ἐννοήσουν οὔτε μίαν σελίδα τοῦ διαρκῶς ἐνώπιόν μας ἀνοικτοῦ θεογράφου βιβλίου τῆς ἐκπάγλου Φύσεως;

19. ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ Θ'

Ἐς ῥίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἑννάτου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τῶν Παροιμιῶν. Παροιμία ἐπιγράφεται τὸ δεύτερον ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκ τῶν τεσσαρῶν βιβλίων, τῶν φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σολομῶντος, τοῦ περιφήμου διὰ τὴν σοφίαν καὶ φρόνησιν βασιλέως τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀκμάσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ὑπὸ μορφὴν γνωμικῶν καὶ παραβολῶν, διαφόρους συμβουλὰς καὶ παραγγέλματα, χρησιμώτατα πρὸς ῥύθμισιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θείου νόμου, τῆς ἀληθινῆς θεοσεβείας, τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς φρονήσεως.

— Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ ἐπὶ ἐπτὰ στύλων ἐστήριξε τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Ἐντὸς τοῦ μεγάρου, τούτου ἠτοίμασε μεγαλοπρεπῆ τράπεζαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν παρέθεσε τὰ προητοιμασμένα φαγητὰ καὶ οἶνον. —

Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ὑπενθυμίζει ἀμέσως τὴν γνωστὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν τοῦ δεῖπνου, τὸ ὁποῖον ἐποίησεν ἀνθρώπος τις. Ὅπως δὲ Οὗτος ἔστειλε τοὺς δούλους διὰ νὰ προσκαλέσουν εἰς τὸ μέγα δεῖπνον τοὺς ἀνθρώπους, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Σοφία ἀποστέλλει τοὺς ἰδικούς της ὑπηρετάς εἰς ὑψηλὸν καὶ περὶοπτὸν βῆμα, ἐκ τοῦ ὁποῖου εἰς ἐπὶ ἄνω ὄλων νὰ φωνάξουν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων.

Προφανὲς εἶναι, φίλε ἀναγνώστα, ὅτι καὶ ἐδῶ πρόκειται περὶ παραβολῆς. Διότι βεβαίως ἡ ὑπερτάτη Σοφία δὲν κτίζει μέγαρα ὑλικά καὶ δὲν μεταχειρίζεται λίθους καὶ πλίνθους καὶ κεράμια, ἀκατάλληλα διὰ τὸ πνευματικόν της οἰκοδόμημα, οὔτε τράπεζαν παραθέτει, οὔτε θύματα σφάζει, οὔτε ἀρέσκεται εἰς ἀνιούσας κνίσσας θυσῶν τράγων ἢ κριῶν, οὔτε κερνᾷ ποτε οἶνον, τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτον ποτήριον ἴσως εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, τὸ δεύτερον ὁμως ζαλίξει, τὸ τρίτον μεθύει καὶ τὸ τέταρτον ἀποκτηνώνει! Προετοιμᾷ μόνον φαγητὰ καὶ ποτὰ ἰδεώδη ἐπὶ ἰδεώδους τραπέζης, ἐστρωμένης μέσα εἰς τὸν ἀκατάλυτον ναὸν τοῦ πνεύματος, τὸν πολὺ ὠραιότερον τοῦ λαμπροῦ ἐξωτερικῶς ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀπείρως ἡγερέστερον. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν προσκαλεῖ τοὺς νηστεικούς καὶ διπασμένους, ἀλλὰ τοὺς πεινῶντας φρόνησιν διψῶντας δικαιοσύνην.

Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐκκλινάτω πρὸς με! καὶ τοῖς ἐν ἐμοὶ φρονέτω. Πηγάτε ἐκ τῶν ἐμῶν ἄρτων καὶ πίετε ἐκ τοῦ οἴνου μου, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Ἀπολείπετε ἀφροσύνην ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε, ζητήσατε φρόνησιν καὶ κατορθώσατε σύνεσιν ἐν γνώσει.»

— Ἐλθετε ἐδῶ ὅσοι δὲν εἴσθε ἐπαρκῶς σοφοὶ καὶ φρόνιμοι! Παρακαθήσατε εἰς τὴν τράπεζαν μου καὶ χορτάσατε ἄρτον καὶ οἶνον, ἀπολαύσατε σοφίαν καὶ σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τροφὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς.— Διότι καθὼς τὸ σῶμα ἀποθνήσκει ὅταν καταδικασθῇ εἰς ἀσιτίαν, οὕτω πῶς καὶ ἡ ψυχὴ καταντᾷ νεκρὸν πτῶμα ἅμα στερηθῇ τὴν ἰδικὴν της τροφὴν, ἅμα ὡς παύση νὰ εἶναι σώφρων, συνετὴ, λογικὴ καὶ δικαία. Ὅλοι οἱ κινούμενοι ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ζῶμεν ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ πόσοι δὲν εἴμεθα νεκροὶ! Νεκρὰ δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ λέγει ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος, ὅταν δὲν ἐννοῇ τὰ μέλλοντα, ὅταν εἶναι χαμερπής, ὅταν κάμνη ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, ὅταν βλέπη λανθασμέ-

να, όταν δὲν ἐπιμελῆται ἀρετῆς; ὅταν παρανομῆ, ὅταν ἀρπάξῃ τὸ δίκαιον τοῦ ἄλλου!

Υφίσταται δὲ καὶ ἡ ἐξῆς διαφορὰ μεταξὺ τῶν κατατροχυμένων ὑπὸ σωματικῆς καὶ τῆς ἄλλης πείνης. Ὁ μὲν σωματικῶς πεινῶν, προσκαλούμενος τρέχει προθύμως νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἄλλος εἴτε διστάζει εἴτε θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἀκούειν λόγους καὶ νουθεσίας καὶ ὄχι μόνον δὲν εὐχαριστεῖ ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ ὑβρίζει τὸν ὀρθῶς συμβουλευόντα! Δι' αὐτό, ὁ σοφὸς δὲν πρέπει νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἄφρονα καὶ τὸν κακόν, οἱ ὅποιοι ἔφθασαν τὸ ἀνιάτον στάδιον τῆς ἠθικῆς πωρώσεως, ἀλλὰ μᾶλλον διδάσκων τὸν ἐπιδεκτικὸν φρονήσεως νὰ τὸν καθιστᾷ φρονιμώτερον, εἰς τὸν σοφὸν δίδων ἀφορμὴν νὰ τὸν ἀναδεικνύῃ σοφώτερον.

Εἶναι δὲ ἀρχὴ τῆς σοφίας, ὁ φόβος τοῦ Κυρίου, τοῦτέστιν ἡ εὐλάβεια, καρπὸς δὲ αὐτῆς ἡ μακροκαρπία συνετῆ ζωῆ. Ὁ συνετὸς ὠφελεῖ ἑαυτόν καὶ ἑτέρον ἐν αὐτῷ του, τῆς δὲ ἀφροσύνης τὰ βλαβερὰ ἀποτελέσματα ἀργὰ ἢ γρήγορα κατερειπώνουν τὸν ἔχοντα αὐτήν.

Σπουδαῖον χρῆμα ἡ σύνεσις! Εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα πυξίς ἢ δεικνύουσα τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς μας ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ πελάγους. Εἶναι ὁ ὀδηγὸς, ὁ κανονίζων τὸν ἠθικὸν βηματισμόν. Εἶναι τὸ ἄλας ποὺ νοστιμίζει τὴν ζωὴν μας, ἄλας χωρὶς τὸ ὅποιον μωραίνονται τὰ προσόντα μας ἢ διὰ τοῦ ὁποίου φρονιμεύουν τὰ ἐλαττώματα μας!

Ὁ ἐχθρὸς διασύρει τὴν ὑπόληψίν μας μεγαλοποιῶν τὰς ἠθικὰς μας ἀδυναμίας, ὁ δὲ ἄφρων φίλος τὰς κολακεύει. Ὁ ἀσύνητος λοιπὸν ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, θωπεύει δὲ τὸν ἄφρονα φίλον, τὸν ἐπικινδυνωδέστερον τοῦ ἄλλου. Διότι λίαν συνετῶς ἀποφαίνεται καὶ ἡ λαϊκὴ παροιμία περὶ τῶν γνωστικῶν ἐχθρῶν, ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον βλαβεροὶ παρὰ οἱ ἀνόητοι φίλοι!

Γνωστοῦ τέλος ὄντος ὅτι τὸ περιβάλλον μας ἀποτελεῖται ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς, συνετοὺς ἢ ἄφρονας, ἔργον συνέσεως εἶναι τὸ νὰ εἴμεθα φρόνιμοι ἀπέναντι ἀφρόνων καὶ φρονίμων, ἀκέραιοι δὲ ἐνώπιον φίλων καὶ ἐχθρῶν.

Διότι πῶς ἄλλῶς ἡμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ πραγματικὴ συμμετοχὴ εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον τῆς Σοφίας;

20. ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ

— Υἱέ μου, δόσε προσοχὴν εἰς τὰς σοφὰς συμβου-
μου. Μὴ προσέξῃς τὴν φαύλην γυναῖκα, ἀπὸ τὸ
μα τῆς ὁποίας στάζει μέλι, τότε μὲν γλυκαῖνον τὸν
ράγγα. Ἐπειὰ δὲ μεταβαλλόμενον εἰς πικρὰν χολήν, εἰς
μακρὰν δίστομον, ποὺ σύντομα θὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς
ζωῆς καὶ θὰ σὲ ἐξαποστείλῃ εἰς τὸν Ἅδην. Ἄκουσέ μου
καὶ μὴ ἐγγίσης τὰς θύρας τοῦ οἴκου της, περιπάτει μα-
κρὰν τῆς τοιαύτης γυναικός, διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃς σκλη-
ρά, ὅπως μετανοεῖ ὁ πίνων ὕδωρ μὲ ξένα ποτήρια καὶ
ἀπὸ ξένα φρέατα. Διότι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, ὅποτε ἀφοῦ κα-
ταστραφῆς ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς θὰ λέγῃς: "ὦ! διατὶ νὰ
μὴ ἀκούσω τὰς καλὰς ἐκεῖνας συμβουλὰς!—Κεφ. Ε' 1-16.

— Υἱέ, ὡς φυλακτὰ φέρε μαζύ σου τὰς συμβουλὰς
τῶν γονέων, αἱ ὁποῖαι εἶναι λύχνος καὶ φῶς δεικνύον
τὸν δρόμον τῆς ζωῆς, μακρὰν τῆς μοιχείας καὶ τῶν ὅσα
θὰ εἰποῦν εὐλόγως αἱ κακαὶ γλῶσσαι. Ἄς μὴ σὲ νικήσῃ
ἡ ἐπιθυμία τῆς καλλονῆς, ἄς μὴ σὲ αἰχμαλωτίσῃ τὸ βλέμμα,
ἄς μὴ σὲ συναρπάσουν τὰ βλέφαρα ἐκείνης, τῆς ὁποίας
ἡ τιμὴ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀντίτιμον ἐνὸς ψωμοῦ. Θὰ σὲ
κάψῃ, ὅπως καίονται τὰ ἐνδύματα τοῦ ἐνθυλακίωνοντος

πῦρ. Θὰ σὲ κατακάψη, ὅπως καίονται τὰ πόδια τοῦ περιπατοῦντος ἐπὶ πεπυρακτωμένων ἀνθρώπων.

Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας τὸ νὰ φωραθῆς κλέπτων ἄρτον, ἀπαραίτητον διὰ νὰ τραφῆ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἱκανοποιηθῆ τὸ ψυχικὸν αἰσθημα τοῦ πεινασμένου. Ἐὰν δὲ συλληφθῆς, θὰ πληρώσης ἑπταπλάσια τῶν κλοπιμαίων καὶ τὸ πολὺ θὰ πωλήσης τὰ ὑπάρχοντά σου διὰ νὰ σωθῆς. Ἐνῶ ὁ μοιχὸς ὁ κλέπτων τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, ἐν τῇ ἀφροσύνῃ του ἐτοιμάζει ἀνεπανόρθωτον ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς, ὀδύνας καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει, ὄνειδη αἰῶνια, ἀδιάλλακτον ἔχθραν τοῦ ἐκδικητοῦ συζύγου, τοῦ μεστοῦ ζήλου καὶ θυμοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως. — Κεφ. ΣΤ' 2-35.

— Ἡ ἄφρων γυνὴ θὰ πεινάσῃ. Διότι, ἀναιδείῃ ἐπιειμένη, ἀναισχύντως παρουσιάζεται εἰς τὸ δημόσιον καὶ καθημένη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας της, ἢ ἐπιβαίνουσα διφρηλάτου ἀμάξης μέσα εἰς τὰς πλατείας τῆς πόλεως ἐνοχλεῖ προσκαλοῦσα τὰς γυναῖκας καὶ ἄλλοις περιπατοῦν τὸν δρόμον τῆς ἐργασίας των. Καὶ τοὺς προσκαλεῖ λέγουσα: « Ὅσοι εἶσθε ἄφρονες πλησιάσατέ με, ὅσοι εἶσθε ἐνδεεῖς φρενῶν ἀκούσατε τὰς προτροπὰς μου, ἔλθετε καὶ ἀπολαύσατε τὴν ἡδονὴν τῶν κλοπιμαίων ἄρτων μὲ τὴν ἀπόλασιν τῆς κλοπῆς γλυκεροῦ νεροῦ! » Ἄλλὰ σὺ ὁ σόφρων πηδῶν φύγε μακρὰν, μὴ σταθῆς εἰς τὸν τόπον της, μηδὲ ἐπιστήσης τὴν προσοχὴν σου εἰς αὐτήν, διὰ νὰ διαβῆς ἀλλότριον ὕδωρ καὶ νὰ ὑπερπηδήσης τὸν κίνδυνον τοῦ διαβαίνειν ξένον ποταμόν. Τραβήξου μακρὰν τοῦ ξένου ὕδατος καὶ μὴ πίνης ἀπὸ πηγὴν ἄγνωστον, ἂν θέλῃς νὰ ζήσης πολὺν χρόνον, ἂν θέλῃς νὰ προστεθοῦν ἔτη εἰς τὴν ζωὴν σου. Μόνον ὁ ἀνόητος ἀγνοεῖ ὅτι ἡ γυνὴ ἐκείνη ποτίζει μὲ ποτήριον θανάτου καὶ ὅτι οἱ προσκεκλημένοι της εὐρίσκονται πλέον εἰς τὸ βᾶθος τοῦ τάφου. — Κεφ. Θ' 13-18.

— Ἡ σόφρων γυνὴ εἶναι καύχημα καὶ δόξα τοῦ ἀν-

δρός της, ἢ δὲ κακοποιὸς καταστροφή τοῦ οἴκου, τὸν ὁποῖον ὑπόυλος κατατρώγει ὅπως ὁ σκόληξ τὸ ξύλον. — Αἱ σοφαὶ γυναῖκες ἀναδεικνύουν τὴν οἰκογένειάν των, ἢ δὲ ἄφρων ἰδίαις χερσὶ ὑποσκάπτει τὴν εὐτυχίαν τῆς οἰκίας της. — Εἶναι προτιμότερον νὰ γίνῃ τις ἐρημίτης, φέρων τὴν μονότονον ζωὴν καὶ ὑποφέρων τοὺς κινδύνους τῆς ἐρήμου, παρὰ νὰ συζῆ μετὰ γυναικὸς γλωσσώδους, ὀργίλου καὶ μαχίμου. — Ἡ ὠραιότης εἰς τὸ πρόσωπον τῆς διεφθαρμένης, ὁμοιάζει τὸ χουσοῦν κόσμημα ἐπὶ τῆς ρινὸς τοῦ χοίρου. — Ἡ εὐχάριστος καὶ δικαία γυνὴ δοξάζει τὸν ἄνδρα, ἢ δὲ μισοῦσα τὴν δικαιοσύνην τὸν καθίζει ἐπὶ θρόνου ἀτιμίας.

Πλέκεται δὲ τὸ ἐγκώμιον τῆς ἐναρέτου οἰκοδεσποίνης, εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῶν Παροιμιῶν διὰ τῶν ἑξῆς:

— Ποῖον εὐτύχημα ἢ εὐρεσις χρηστῆς γυναικός! Εἰς τὸν οἶκόν σου πολυτιμότερα τῶν μαργαριτῶν. Ἐχει πεποιθήσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἢ ἀφροσύνην. Κατὰ πάντα τὸν συζυγικὸν χρόνον ἀνταποδίδει καλὸν καὶ οὐδέποτε κακόν. Εὐαρεστεῖται νὰ ἐργάζεται ἰδιοχείρως. Ἐγείρεται τῆς κλίνης ἐνωρὶς διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ τῆς τροφῆς καὶ ὑπηρεσίας... Τὴν παλάμην αὐτῆς ἀνοίγει εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τοὺς πένητας... Βύσσος καὶ πορφύρα εἶναι τὰ ἐνδύματά της. Ὁ σύζυγός της εἶναι δακτυλοδεικτούμενος ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς... Μὲ μετριοπάθειαν ὁμιλεῖ, μὲ συμπάθειαν διδάσκει, ἀγρύπνως παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τοῦ οἴκου της. Μακαρίζεται ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της... Ἡ σωματικὴ χάρις καὶ ὠραιότης εἶναι ματαιότης καὶ ψεῦδος, ἀξία δὲ θανμασμοῦ ἢ εὐλαβῆς γυνή. Αὐτὴ καρποῦται ἐκ τῶν ἔργων της τὸν ἔπαινον, αὐτῆς ὡς ἐγκωμιάζονται τὰ ἔργα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

21. ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ

Μεταφέρομεν ἐκ τοῦ ἀριστουργηματικοῦ « Περὶ ἱερωσύνης » χειροτονητηρίου λόγου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τὰς ἐπομένας ὀλίγας ἐκ τῶν πλείστων ὠραίων γραμμῶν, ποῦ ἐχάραξεν ἡ ἔξοχος διάνοια τοῦ ἐνὸς τῶν τριῶν Μεγάλων ἐκείνων Ἱεραρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ μεγαλοφυῆς ἐτόλμησε μετὰ συνέσεως νὰ καυτηριάσῃ τὰ ὅσα σιωπηλῶς ἀνέχεται ἡ σύνοσις τοῦ δειλοῦ, ἢ κακῶς προσβάλλει ἡ τόλμη τοῦ ἀσυνέτου.

Παραφρονῶν ὁμιλῶ ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ σιωπήσω. Ἐκ νεαρῆς ἡλικίας καὶ ἐκ μητρικῆς ὑποσχέσεως καὶ ἐκ φυσικοῦ πόθου καὶ λόγῳ ἰσχύος πνευματικῆς δὲν προητοιμάσθην ἴσως πολλῶν ἄλλων ὀλιγότερον εἰς τὴν ἱεράν διακονίαν. Ἄλλ' ὅμως ἐνόμιζα ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου τὸ νὰ δεχθῶ ἡγεμονίαν καὶ προστασίαν ψυχῶν, λαμβάνων τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου, χωρὶς νὰ ἔχω μάθει τελείως τὸ ἄρχεῖν ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, χωρὶς νὰ καθαρισθῶ ψυχικῶς ὅσον πρέπει νὰ ἐξαγνισθῇ ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ὁδηγίαν λογικοῦ ποιμνίου, εἰς δυσκόλους περιστάσεις μάλιστα, κατὰ τὰς ὁποίας μᾶλλον εὐχάριστος εἶναι ἡ φυγὴ μακρὰν τῆς κοινωνίας τῶν ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς τεταραγμένων ἀνθρώπων. Διότι τίποτε δὲν βλέπω τὸ ἐνθαρρυντικὸν διὰ τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου.

Τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον ἀλλήλων. Ἀπεσβέσθη καὶ τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς ἀγάπης! Ὅνομα κενὸν σημασίας κατήνησεν ὁ ἱερεὺς! Ἐξεμυθενίσθησαν οἱ πνευματικοὶ ταγοί! Ἐξωρίσθη ἀπὸ τὰς ψυχὰς μας ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, βασιλεύει ἡ ἀναίδεια, ὁ τυυχὸν παρουσιάζεται ὡς γνώστης τῶν θείων πραγμάτων καὶ ἐρευνᾷ μὲ ἀσεβῆ τόλμην τὰ βάθη τοῦ πνεύματος! Ζητοῦμεν ὅλοι νὰ φανῶμεν εὐσεβεῖς διὰ τῆς ὡς ἀσεβῶν κατηγορίας τῶν ἄλλων, ρίπτοντες δὲ τὰ ἅγια καὶ τοὺς μαργα-

ρίτας πρὸ τῶν κυνῶν καὶ τῶν χοίρων, τρέχομεν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας διὰ τὰ δικάσουν ποῖος ἐκ τῶν διαμαχομένων ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον! Ἐξεπορνεύσαμεν τὴν ὑποκειμενικὴν πίστιν καὶ δὲν αἰσχνόμεθα βλέποντες Μωαβίται καὶ Ἀμμανίται νὰ ἐμβατεύουν εἰς τὰ ἄδυτα, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐπιτρέπετο οὔτε ἡ ἀπλή παρουσία των.

Ἦνοίξαμεν δὲ πρὸς ὄλους, ὄχι πύλας δικαιοσύνης ἀλλὰ θύρας ὕβρεων καὶ θρασύτητος, ἄριστον θεωροῦντες οὐχὶ τὸν ἐκ θείου φόβου μῆτε λόγον ἀργὸν ἐκστομίζοντα, ἀλλὰ τὸν μὲ δηλητηριώδη γλῶσσαν δυνάμενον πλεῖστα νὰ κακολογήσῃ κατὰ τοῦ κλησίου, εἴτε διαρρηθῆν εἴτε δι' ὑπαινεγμῶν. Καὶ διὰ τὰ ὀνειδίσωμεν ἐπιβλέπομεν τὰς ἁμαρτίας ἀλλήλων, ἀντὶ νὰ ἀρχίσωμεν τὸν θρηνον.

Πληγώνομεν τὸν πληγωμένον ἀντὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀσπίδα σου, ὡς δικαιολογίαν δὲ τῶν κακιῶν μας προσηγορεύομεν τὰ ἠθικὰ τραύματα τῶν ἄλλων! Ἐνεκα φιλίας ἐπιτιμῶμεν τὸν κακὸν καὶ ἐνεκα μίσους ὑβρίζομεν τοὺς ἀγαθούς, δὲν ἐπιτιμῶμεν δὲ καὶ τὰ πράξομεν ἀριον τὸν κακὸν εὐθὺς ὡς μεταβληθῆ ἢ κατεύθυνσις τῆς φιλίας καὶ τοῦ μίσους! Ἐκεῖνα ποῦ ἐπαινοῦμεν τώρα, μεθαύριον θὰ τὰ κακίσωμεν, ὅπως θαναμάζομεν σήμερον τὰ δικαίως ὑπὸ ἄλλων στηλιτευόμενα ὡς φαῦλα. Τὰ πάντα συγχωροῦμεν προθύμως διὰ τὴν περὶ πάντα ἐπικρατοῦσαν ἀσέβειαν. Τόσον εἴμεθα μακρόθυμοι ὅταν πρόκηται περὶ κακοῦ!

Ὅστε δὲν θὰ ἀστοχίσωμεν εἰὰν παρομοιάσωμεν τὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας συμβαίοντα πρὸς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν τῆς Γῆς, ὅποτε ἔλειπεν ἡ μόρφωσις καὶ εὐταξία, ὑφίστατο δὲ ἀνωμαλία καὶ ἐπεκράτει σύγχυσις τῶν πάντων. Διότι ἀναχρονιστικῶς ζῶμεν μέσα εἰς σκότος ἠθικόν, καὶ νυκτομαχοῦμεν ἐπὶ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς Σελήνης μὴ διακρίνοντες φίλους καὶ ἐχθρούς, « ὡς ἐν ναυμαχίᾳ καὶ ζάλη καὶ πνευμάτων ἐμβολαῖς καὶ ροθίῳ ζέοντι καὶ κυμάτων ἐπιδρομαῖς καὶ νηῶν ἀραγμοῖς καὶ κοντῶν ὠθισμοῖς καὶ κελυστῶν φωναῖς καὶ πιπτόντων οἰμωγαῖς, ὑπερηχούμενοι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ται, ἡ πληκτικτὴ μονοτονία τῶν ἀτόμων τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως.

Καὶ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, ὅπως ἡ ἐν Χριστῷ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς εἶναι ἀρεταὶ ἀπαραίτητοι ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῆς ζωῆς αὐτῆς—διότι πιστεύομεν εἰς ἀλήθειαν ἀκατανόητον καὶ ἐλπίζομεν εἰς εὐδαιμονίαν, τότε νῦν ἀπραγματοποιήτον—τοιουτοτρόπως καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀρεταὶ δὲν θὰ ὑφίσταντο, ἐὰν ἔλειπον ἀπὸ τὸν κόσμον αἱ κακίαι. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι δὲν συνέβαιναν διωγμοὶ καὶ ἀδικίαι θὰ ἦτο ἄχρηστος τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀξία, ἐὰν δὲν παρουσιάζοντο ψεύδη καὶ συκοφαντίαι, θὰ ἦτο ἀσήμαντος ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας, ἐὰν κανεῖς δὲν ἦτο Φαρισαῖος, ὑποκριτὴς καὶ δόλιος, δὲν θὰ ἐτιμᾶτο τόσον ἡ εὐλικρίνεια καὶ ἀγνότης.

Μοιραίως συναντῶνται ἢ συγκρούονται λοιπὸν νοσηροπία, χαρκτηῆρες, συμφέροντα, πάθη, τὰ ὅποια θὰ ἔμειναν ἀγνωστα εἰς τὸν διάγοντα βίον ἀκατανόητον ἐπιχορυφῶν ὁρέων ἢ ἐν τῷ ἀποκαταστατικῷ ἀποκαταστάσεως. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀπομόνωσιν ἐξίτηι ποτὲ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Μισανθρώπου, τοῦ κοινωνικοῦ τύπου, τὸν ὁποῖον ἀπεθανάτισεν ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἀριστοφάνους τῆς γαλλικῆς σκηνῆς, διὰ τοῦ ὁμωνύμου κωμικοδραματικοῦ ἔργου, τοῦ σατυρίσαντος πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς παρισινῆς κοινωνίας τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὁπόθεν ἔλκουν τὴν καταγωγὴν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ τύποι τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς.

Ὁ Μισάνθρωπος διαμαρτύρεται ἐντόνως ἐναντίον τῆς κοινωνίας, ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Δὲν δέχεται χαιρετισμὸν ἀνθρώπων ἀγνοούντων σχεδὸν τὸ ὄνομά του, περιφρονεῖ τὴν πλαστὴν εὐγένειαν, μισεῖ τὰ προσωπεῖα, τοὺς φαρισαϊσμούς, τὰς προσποιητὰς χειραψίας συνοδευομένας μὲ λόγους ἀνωφελεῖς, μὲ διαβεβαιώσεις ἀνυπάρχων αἰσθημάτων, ἀποστρέφεται τὰ βεβιασμένα μειδιήματα τὰ ὅποια κατήντησαν φαινόμενα παθολογικῆς καταστάσεως τῆς ἐπι-

δεομίδος τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου! Ὁ δῆθεν φίλος ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ θαυμάζων τοὺς πάντας, ὁ ἐμπορευόμενος αἰσθήματα, ὁ μὴ διακρίνων ἐναρέτους καὶ κακοὺς, ὁ συγγέων τὸ πρόσωπον μὲ τὸ προσωπεῖον καὶ φορῶν αὐτὰ ἐναλλάξ, τὴν ἀξίαν ὡς ἐπιτηδειότητα ἐκλαμβάνων καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀδελφὴν τοῦ ψεύδους, ἀναίσθητος πρὸ τῶν θυμάτων τῆς ἀπάτης, ὁ ἐξηυγενισμένος ἀπατεῶν—οἱ τοιοῦτοι δὲ κατ' αὐτὸν ἀποτελοῦν τὴν μεγάλην ἐν τῇ κοινωνίᾳ πλειοψηφίαν—ὅλαι αἱ κακοήθειαι ὅλα τὰ κοινωνικὰ ψεύδη εἶναι φρικαλέα, εἶναι ἀποτρόπαια φαινόμενα συναγελασμοῦ ἐκφυλισμένων ὄντων καὶ ὄχι κοινωνίας ἀνθρώπων λογικῶν!

Ἐπιζητεῖ ὁ δυστυχὴς παντοῦ καὶ πάντοτε λογικὴν καὶ ἐπιθυμείαν, ὀνειρεύεται τιμιότητα συμπεριφορᾶς ἐν πᾶσι, καὶ τὴν ἐκδηλώσεις φιλικὰς προερχομένας κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς καρδίας. Ἐπιθυμείας καὶ φιλικὰς προερχομένας κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς καρδίας. Ὁ δὲ ἦρως αὐτὸς τοῦ Μοιραίου θὰ ἦτο εὐκολότερον νὰ ἐπιτοχῇ μεταβολὴν τοῦ φαινομένου προσώπου τῆς γήϊνης σφαίρας, παρὰ νὰ ἴδῃ τὴν κοινωνικὴν τελειότητα ἐν πραγματοποιήσει! Καὶ πολὺ πρακτικώτερα ἦτο ἡ σκέψις τῆς φυγῆς μακρὰν τοῦ κόσμου, παρὰ ἡ πρὸς τὰ ἥθη ἀνωφελῆς σύγκρουσις εἰς τὴν ὁποίαν ἦρχετο, μὴ δυνάμενος νὰ δεχθῇ τὴν φλεγματικὴν φιλοσοφίαν τοῦ φίλου του:

Qui, je vois ces défauts dont votre âme murmure
comme de vices unis à l'humaine nature ;
et mon esprit enfin n'est pas plus offensé
de voir un homme fourbe, injuste, intéressé,
que de voir des vautours affamés de carnage,
des singes malfaisants et des loups pleins de rage !

Τὰ ἐλατώματα διὰ τὰ ὅποια ἐξανίσταται τὸ πνεῦμά σου, τὰ θεωρῶ κακίας συμφύτους μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ δὲν ἐκπλήττομαι ὅταν βλέπω ἄνθρωπον ἀπατεῶνα, ἄδικον καὶ συμφεροντολόγον, ὅπως δὲν παραξενεύομαι βλέπων γῦπας τρώγοντας σάρκα, πιθήκους κακοποιούς καὶ λύκους λυσσασμένους.

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ μᾶ τῶν ἡμερῶν ἔλαβε τὴν ἄγουσαν ἐκεῖ ὅπου ἐφαντάσθη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ ἡσυχὰ ὁ τίμιος ἄνθρωπος, οὔτε ἠθέλησε νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἐφεξῆς στίχων :

Tous ces défauts humains nous donnent dans la vie des moyens d'exercer notre philosophie : c'est le plus bel emploi que trouve la vertu ; et si de probité tout était revêtu si tous les cœurs étaient francs, justes et dociles, la plupart des vertus nous seraient inutiles puisqu'on en met l'usage à pouvoir, sans ennui supporter dans nos droits l'injustice d'autrui !

Ἄλλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα συντελοῦν εἰς τὸ νὰ μᾶς κάμουν φιλοσόφους τῆς ζωῆς καὶ προσφέρουν στάδιον ἐξασκήσεως τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν ἐπεκράτει γενικὴ εὐθύτης χαρακτηρῶς, ἐὰν κάθε καρδιά ἦτο εὐλακρῆς, δικαία καὶ εὐάγωγος, αἱ πλείστοι τῶν ἀρετῶν θὰ μᾶς ἦσαν ἄχρηστοι, διότι ἐνάρετος εἶναι ὁ ὑπομένων τὴν ἀδικίαν τοῦ ἄλλου χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῆ ἢ διχῆ καὶ προσή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Δυστύχημα εἶναι τέλος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον ἐπὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἀτελῶς ἐθίξαμεν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν τῇ πόλει μας διαφημισθείσης σκηνικῆς παραστάσεως τοῦ «*Misanthrope*» Εἶναι δὲ πράγματι τὸ κλασικὸν αὐτὸ ἔργον, ἀπάνθισμα κοσμικῶν τύπων ἐπιχαρίτως ἀναλυομένων καὶ συμπλεκομένων. Εἶναι τοῦτ' αὐτὸ ἀνθοδέσμη φύλλων, ρόδων, ἀκανθῶν, μὲ ἐπιμελῆ παρατηρητικότητα συλλεγέντων μέσα ἀπὸ τὸν κῆπον τῆς κοινωνίας. Τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία κρίνεται ὡς μισοπολιτισμένη διὰ τὸν μαθηματικὸν λόγον ὅτι ἀτελεῖς εἶναι καὶ αἱ μονάδες τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀνθρώπων.

23. ΦΥΤΟΦΑΓΙΑ

ΤΩΙ ΙΔΕΟΛΟΓΩΙ ΦΙΛΩΙ
ΔΗΜ. Λ. ΞΑΝΘΟΠ.

Ἡ Μαχαβαράτα εἶναι ἐν ἐκ τῶν δύο ἀρχαιοτάτων ἐπικῶν ποιημάτων τῆς ἱστορικοθρησκευτοφιλολογικῆς ζωῆς τῶν Ἰνδῶν, συγγραφεὴν ὑπὸ τοῦ Βεάσα. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Βεάσας, μέγας ποιητῆς καὶ σοφός, ἅμα δὲ καὶ ἀρχηγὸς ἐπισημοτάτης θεολογικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον, μετὰ πάροδον τριῶν καὶ πλέον χιλιάδων ἐτῶν, διατηρεῖται ἀριθμοῦσα ὡς ὀπαδούς, πολλούς καὶ λίαν διακεκομμένους ἐπὶ ἀρετῇ καὶ μορφώσει Βραχμῆνας, ἀκολουθοῦντας καὶ διδάσκοντας τὰς θρησκευτικὰς μεταφυσικὰς ἰδέας καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα τοῦ συγγραφέως.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον αὐτῶν, συγκεκριμένον ἐκ διακοσίων χιλιάδων ἑρμηνειῶν, φιλοκλήθειον ἔκτασιν τεσσαρακονταπλασιασμοῦ τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου, ὕλην δὲ ποιητικῶς ἀνάλογον πρὸς αὐτήν, περιέχει θρησκείαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἠθικὴν ἀναμῖξ, ἐχωρίσθησαν εἰς ἰδιαίτερα βιβλία τὰ τρία αὐτὰ εἶδη, τῶν ὁποίων τὸ τρίτον τὸ ἠθικόν, ἀπαρτισθὲν ὑπὸ ἀγνώστου ποιητοῦ εὐρίσκειται μετὰφρασμένον εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἀρχαιολογίας συλλογή.*»

Ἐξ αὐτῆς κατ' ἐκλογὴν σταχυολογοῦμεν τὰ κατωτέρω παραγγέλματα, σχετικὰ πρὸς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς σφάγῆς τῶν ζώων καὶ κρεοφαγίας, ἡ ὁποία θεωρεῖται μέγιστον ἁμάρτημα καὶ ἐμπόδιον τῆς ἠθικῆς ζωῆς καὶ λατρείας τῶν Ἰνδῶν.

«*Ἐλεεινοὶ καὶ ἄφρονες εἶναι οἱ φιλήδονοι, οἱ ἄποιοι ἐκλαμβάνουν τὸ κρέας ὡς ὠφέλιμον, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι πηγὴ ὅλων τῶν κακῶν. Διότι ἡ ἡδονὴ δὲν προχωρεῖ πέραν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ φάρυγγος καὶ πᾶν φαγητὸν δὲν διαφέρει τοῦ ἄλλου ὅταν γίνεταί ἡ πέψις ἐντὸς τοῦ στομάχου,*

τὸ δὲ κρέας δὲν γίνεται πάροχον οὔτε μακροβιότητος, οὔτε ὑγείας, οὔτε ρώμης, πραγμάτων τὰ ὁποῖα μόνον θεόθεν παρέχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλως τοῦναντίον οἱ κρεωφάγοι ἀποδεικνύονται ἐμπαθεῖς καὶ πολυπαθεῖς, οἱ δὲ φυτοφάγοι ὑγιεῖς, εὐσθενεῖς καὶ εὐρωστοί. Τίς ἤμπορεῖ νὰ βλάβῃ τὴν ἐμπελησμένην λαχανικῶν κοιλίαν;

Ἔ! μέγα κακὸν προξενεῖ ἡ κρεωφαγία, διὰ τὴν ὁποίαν, ζῶον ἔχον δικαίωμα εἰς τὴν ζωὴν, στερεῖται ἀσπλάχνως τῆς ζωῆς. Ὅσας δὲ τρίγας φέρει τὸ σφαζόμενον, τόσας φορὰς τιμωρεῖται ὁ ζωοκτόνος, ὁποῖός ἐστιν ὄχι μόνον ὁ κτείνων ἀλλὰ καὶ ὁ συναινῶν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ ὁ τρέφων πρὸς σφαγὴν καὶ ὁ πωλῶν καὶ ὁ ἀγοράζων καὶ ὁ ψήνων καὶ ὁ κομίζων, κυρίως δὲ ὁ τρώγων.

Ὁ ἀπέχων κρεωφαγίας εἶναι ἠθικῶς ἀνώτερος τοῦ σκληραγωγούντος μὲν ἑαυτὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀλλὰ διὰ δεσμῶν καὶ θανάτου καταθλίβοντος τὰς ὑπάρξεις τῶν κατωτέρων ζώων. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ζωὴν ὅλων τῶν ἐμψύχων ὄντων, ὑπερτερεῖ πᾶσι τὴν ἠθικὴν τῆς τελευτῆς ἀξίαν, πᾶν ἁγιαστικὸν λουτρόν, πᾶσαν θυσίαν καὶ πᾶσαν εὐσεβῆ προσφορὰν χρυσοῦ ἢ ἀργῶν.

Ὁ μὴ ὢν ζωοκτόνος ἐπιτυγχάνει εὐμορφίας, δόξης, μαθήσεως καὶ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δὲ οἰνοποτῶν κρεωφάγος, ἀδυνατῶν νὰ ἀκούσῃ ἤχον ἐνθίου μουσικῆς ἁρμονίας, τιμωρεῖται μετὰ θάνατον ἀναγεννώμενος ἐν μυρίαῖς φύσεσιν ἀλόγων ζώων καὶ καταπίπτων ἐπὶ τέλους εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀκαθάρτων.

Ὁ ποιητὴς τοῦ παντός ὁ ὢν ψυχὴ πάντων τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἀπαγορεύει εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ρητῶς καὶ ἐπιτακτικῶς τὴν ζωοκτονίαν. »

Ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐγενεκεύθησαν καθ' ὅλην τὴν Ἀσίαν, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι πρῶτος ἐπηρεάσθη ὁ Σάμιος φιλόσοφος Πυθαγόρας, ὁ χάριν μελετῶν περιηγηθεὶς καὶ ἄλλας μὲν χώρας τῆς

Ἀνατολῆς μάλιστα δὲ τὴν Αἴγυπτον. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὀμακοείων ἀπεστρέφετο τὴν θέαν τοῦ σφαγείου καὶ πῶς ὠμολόγει ὅτι ἡ ἄσαρκος δίαιτα συντελεῖ πρὸς ὑγίαν καὶ πρὸς σύμμετρον ὑπομονὴν τῶν διανοητικῶν μόχθων.

Μετὰ δὲ τὸν Πυθαγόραν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Πλάτων, μετὰ τὸν Πλάτωνα ὁ Πλωτῖνος καὶ ὁ « περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων » γράφας Πορφύριος, Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς καὶ δὴ ὁ Πλούταρχος ὁ περισσότερον ὅλων ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος ἀπὸ ὑγιεινῆς καὶ ἠθικῆς ἀπόψεως. Ἀξιόλογοι ἐπίσης εἶναι οἱ δεκαοκτὼ στίχοι τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὀβιδίου, ἀνήκοντος εἰς τὴν οὕτως εἰπεῖν ἀνθρωπιστικὴν σχολὴν τῶν προμνημονευθέντων Ἑλλήνων σοφῶν. Ἴδου αὐτοὶ ἐν μεταφράσει.

Τοῦ ζώου τὸ πτῶμα! Μὴ μολύνῃς θνητὲ τὸ αἷμά σου μετὰ τὴν ἀποτόπαιον αὐτὴν τροφήν. Ἴδου οἱ κλάδοι τῶν κένδρων ἔφυγον ἀπὸ τοῦ βλάστος τῶν ὀπωρῶν. Ἴδου ἡ ἀσπίς ἀναίμακτος, τὰ μελιβροῦθ' ἄδωρα τῆς Γῆς. Δὲν εἶσαι ἄλκιμος ἢ πάνθηρ ἢ τίγρις ἢ αἰμοδιψασμένος λέων. Δὲν εἶσαι τάφος τὰ ἐντόσθιά σου! Ἄφησε τὸ πτηνὸν νὰ διασχίῃ ἀσφαλὲς τὸν ἀέρα, τὸν λαγῶν νὰ πλανᾶται ἄφοβος εἰς τοὺς λειμῶνας, τὸν ἰχθὺν ἄδολον εἰρήνην ἄγοντα ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

Πῶς ἤρχισεν ἡ τραγωδία τοῦ σφάζειν καὶ τρώγειν; Πῶς ἔχεις καρδίαν τόσον σκληρὰν ὥστε νὰ ἀνεχθῆ ἀποκοπὴν λαίμοῦ τοῦ ἀρνίου, τὸ ὁποῖον σὲ βλέπει καὶ φωνάζει ὡσὰν νὰ ἦτον τέκνον σου; Πῶς κωφεύεις καὶ δὲν συγκινεῖσαι;

Ἄν δὲ τὸ χυνόμενον αἷμα τοῦ ζώου δὲν σὲ ἐνοχλῆ, τί θέλει σὲ ἐμποδίσῃ ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο κακούργημα;»

Ὁ νεώτερος δὲ πολιτισμὸς, ὁ ὑψώσας φωνὴν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὰ

σχετικά δικαιώματα τῶν ζώων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ νόμοι προστατευτικοὶ ἔχουν ψηφισθῆ καὶ ἐταιρεῖαι εἰδικαὶ ἐργάζονται, πολυάριθμοι δὲ σύλλογοι φυτοφάγων ἐν ὀνόματι τῆς υγείας καὶ ἠθικῆς διακηρύττουν ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν εὐγένειαν τῆς ἀσάρκου διαίτης.

Τοιοιτοτρόπως λοιπὸν αἱ ἀκρεωφαγικαὶ ἰδέαι βλαστῆσαι πρῶτον εἰς τὴν εὐφορον χώραν τοῦ Γάγγου, μεταφυτευθεῖσαι ἔπειτα δυτικώτερον καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνολατινικοῦ πνεύματος ἐγκεντρισθεῖσαι εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἠθικοῦ κώδικος, καλλιεργηθεῖσαι δὲ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ ἐπιηρεασάντων τὴν κοινωνίαν ἀνδρῶν—οἷος ὁ Σατωβριάν, ὁ Λαμαρτίν, ὁ Ρουσώ, ὁ Βολταίρ, ὁ Οὐγκώ, ὁ Τολστόη—παρατίθενται σήμερον εἰς τὴν τράπεζαν ὡς εὐχυμα ὀπωρικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ μάχαιρα τῆς σκέψεως ἐκαθάρισε τὰ πανθειστικά φύλλα καὶ τὸν μυθολογικὸν φλοιόν.

Μόνον ἄς μὴ λησμονηθῆ ἡ ἀλήθεια ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπιδόρπια εἶναι ἀκατάλληλα εἶναι ἀκατάλληλα εἰς τὸν νοῦν ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔφαγον ἀκόμη βρώματα πνευματικά, οὔτε ἔπιον πνευματικά πόματα.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

24. Α'

Τὰ δύο εἶδη τῶν συγγραφέων— Διὰ τὸ βαλλάντιον ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην · Οἱ πραγματικοὶ λόγιοι —Κυνηγὸς καὶ συγγραφεὺς— Ὁ Δαμπρυγιέρ χαρακτηρίζει τὸ προιονίζειν ξύλα ἐντιμότερον τοῦ κακῶς γράφειν — Τὰ δάκρυα τοῦ Ξέρξου καὶ ἡ προδήμη τοῦ βιβλιοπωλείου — Ἀξιόλογον βιβλίον.

ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ πάντοτε μὲν, ἀλλὰ προπάντων ὅταν λαμβάνῃ τις κάλαμον διὰ νὰ χαραῖξῃ γραμμὰς τινὰς, προωρισμέ-
τος νὰ φέρουν εἰς ἐπικοινωνίαν πνευματικὴν πρὸς τὸ κοινὸν καὶ δὴ πρὸς τὸ διανοούμενον ἀναγνωστικὸν κοινόν, ἀμέσως καὶ ἀπειλητικῶ τῷ τρόπῳ πρέπει νὰ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν αἱ αὐστηραὶ ἰδέαι νεωτέρου σοφοῦ, ὀμιλοῦντος ἐν προομιῶ φιλοσοφικοῦ τινὸς ἔργου του, περὶ τῶν ἐνώπιον τοῦ δημοσίου ἐμφανιζομένων λογίων καὶ συγγραφέων.

Εἰς δύο τάξεις τοὺς διαιρεῖ. Εἰς τοὺς γράφοντα· διότι ἔχουν νὰ εἶπουν κάτι καλὸν καὶ χρήσιμον τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἐπιμελῶς ἐβασάνισαν καὶ ἐμελέτησαν καὶ δεύτερον, εἰς τοὺς γράφοντα ἀπλῶς διὰ νὰ... γράφουν. Οἱ δεύτεροι αὐτοὶ μὲ τὸν κάλαμον εἰς τὴν δεξιὰν σκέπτονται ἐπίσης διὰ νὰ γράψουν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ σκέψις ἀρχίζει μόλις ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ γράφουν πρὸς διαφοροτικὸν παρὰ οἱ πρῶτοι σκοπόν. Σκοπὸς

τοῦ γράφειν δι' αὐτοὺς εἶναι πᾶν ἄλλο παρὰ ἢ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μεταδόσουν χρησίμους ἀληθείας καὶ σκέψεις, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν τὸ κοινὸν καλὸν οὔτε ἔχουν ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ ἀλήθεια. Γράφουν πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας, γράφουν διὰ τὴν ἄλωσιν προσοδοφόρον θέσεως, γράφουν διὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ μελανωμένου χάρτου. Καὶ διὰ τοῦτο μακρύνουν ὅσῳ δυνατὸν περισσότερον τὰς ἰδέας των, ἰδέας κατὰ τὸ ἡμῖσιν ἀληθεῖς, δυσμόρφους, διεφθαρμενας, βεβιασμένας. Τὰ τοιαῦτα γραφόμενα, προσανατολισμένα πρὸς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ βαλλάντια τοῦ κόσμου, δὲν ἔχουν καμμίαν σπουδαιότητα στεροῦνται δὲ καὶ σαφηνείας, διότι ἀρέσει εἰς τοὺς τοιοῦτους τὸ σκίόφως, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ παρουσιάσουν ἑαυτοὺς οἷοι δὲν εἶναι καὶ νὰ μὴ φανερωθοῦν τί πράγματι εἶναι καὶ τί ἐπιδιώκουν.

Καὶ αὐτὴ μὲν ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πολυάριθμος τάξις τῶν ἐμφανιζομένων ἐνώπιον τοῦ κοινῶν χρηστέων τῆς γραφίδος, κινήσεως εἰς τὸ νὰ γράψῃ προχειρῶς ἀνοῦσιόν τι ἔργον ἄμοιρον ὠφελείας μερικῆς ἢ γενικῆς, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ μεταδοτικὸν βλαβερῶν ἰδεῶν καὶ ψυχοφθόρων διηγήσεων. Ἄλλὰ παρὰ τὴν σωρείαν τῶν τοιούτων, ὑπάρχει εὐτυχῶς καὶ ἡ χορεία τῶν λογίων τῆς πρώτης τάξεως, τῶν πραγματικῶν λογίων δηλαδή, οἱ ὁποῖοι ἔσχον ἰδέας, οἱ ὁποῖοι ἔκαμον μελέτας ὠφελίμους, ἀξίας νὰ ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιεύσεως.

Ἐπάρχουν κνηγοὶ τυχαίως πως ἐξερχόμενοι εἰς τὸ κνηγίον μὲ ὀλίγας πιθανότητας εὐτυχοῦς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐπάρχουν δὲ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν προτέρων ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν ἐπιτυχίαν, διότι κατόπιν τεχνηέντων στρατηγημάτων ἀπέκλεισαν τὴν διαφυγὴν τοῦ θηράματος καὶ δὲν ἔχουν ἢ νὰ σκοπεύσουν καὶ νὰ πυροβολήσουν. Τοὺς κνηγοὺς αὐτοὺς ὁμοιάζουν οἱ γράφοντες

κατόπιν μελέτης. Κατέχουν τὸ θέμα ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἢ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου των εἶναι ἀσφαλῆς καὶ βεβαία.

Ἄλλὰ σπάνιοι εἶναι οἱ καλοὶ κνηγοί, πολὺ δὲ περισσότερον οἱ ἐκλεκτοὶ λόγοι καὶ συγγραφεῖς. Εἰς τὴν φιλολογίαν συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ζωὴν, ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας παρουσιάζονται τὰ κυκλοφοροῦντα ἔντυπα. Πλεονάζει τὸ κακὸν καὶ σπανίζει τὸ ἀγαθόν. Αἱ πλεῖσται δὲ τῶν ἐκδόσεων ὑπενθυμίζουν τὴν ἐξῆς χαριτωμένην παρατήρησιν τοῦ Λαμπρυγιέρ, ἀποκαλύπτοντος εἰς τι σημεῖον τῶν Χαρακτήρων του καὶ ἀναλύοντος τὸν αἰώνιον τύπον τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ, τὸν ὁποῖον τρέφει καὶ πλουτίζει ἢ ἔλλειψις ἐκλεκτικότητος εἰς τὸ ἀναγινώσκειν.

«Ἐνας κάποιος ἐξαφνικὰ, χωρὶς οὔτε τὴν προηγουμένην ἡμέραν νὰ ἔχη σκεφθῆ περὶ τοῦ ἐγχειρήματος, παίρνει χαρτὶ καὶ πένναν καὶ λέγει καθ' ἑαυτόν : Ἐγὼ γράψω ὅ,τι ἂν ἔχω ἂν ἔχη τὸ τάλαντον τοῦ ἔργου. Ἐπιφέρει μόνον ὅτι τὸ θυλάκιόν του εἶναι κερατῶδες καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην ὀλίγων φράγκων. Εἰς μιάτην τὸν συμβουλεύω νὰ ἀγοράσῃ προιονίον, νὰ προιονίσῃ ξύλα, νὰ κατασκευάσῃ τεμάχια τροχοῦ, διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Προφασίζεται ὅτι δὲν ἠμπορεῖ διότι δὲν ἐμαθῆτευσσε κοντὰ εἰς τὸν τεχνίτην. Τότε λοιπὸν κάμε ἀντιγραφάς, τὸν λέγω, γίνε τὸ πολὺ διορθωτῆς τυπογραφείου καὶ μὴ μοῦ θέλῃς νὰ γίνῃς συγγραφεύς. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπιμένει, θέλει νὰ γράψῃ καὶ νὰ τυπωθῆ ! Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν τυπογράφον ὁ χάρτης δὲν στέλλεται λευκός, τὸν λερώνει γράφων ὅ,τι τοῦ κατέβη. Εἶναι ἱκανὸς νὰ γράψῃ ὅτι ὁ ποταμὸς Σηκουάνας ρέει διὰ μέσου τῶν Παρισίων, ὅτι ἡ ἐβδομάς ἔχει ἑπτὰ ἡμέρας, ἢ ὅτι ὁ καιρὸς κλίνει πρὸς τὴν βροχὴν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα δὲν προσκρούουν οὔτε πρὸς τὴν θρησκείαν οὔτε πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἢ μόνη δὲ ἐκ τούτων διατάραξις τοῦ δημοσίου συνίσταται εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς καλαισθησίας τοῦ κοινῶ καὶ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἔξοικείωσιν τοῦ ἀναγινώσκειν μωρίας καὶ ἀνοησίας, περὶ ἃ ὀπωδῆποτε τὰς ἐξετάσεις τῆς λογοκρισίας, τυπώνεται πρὸς αἴσχος τοῦ αἰῶνος καὶ ξανατυπώνεται πρὸς ἐξευτελισμὸν τῶν δοκίμων ἔργατῶν τοῦ καλάμου.»

Κατὰ τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτον, ὁ Ξέρξης ἐπιθεωρῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον τὰ ἀπειράριθμα στρατεύματα τοῦ ἀνελύθη εἰς δάκρυα ἐπὶ τῇ σκέψει ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων θὰ ἔζη μετὰ ἑκατὸν ἔτη. Ἡ ἰδία ἀξιοδάκρυτος τύχη περιμένει καὶ τὸν ὀγκώδη κατάλογον βραχυβίων ποικιλοχρῶμων βιβλιαρίων διὰ τῶν ὁποίων παραγεμίζεται ἡ προκλητικὴ προθήκη τοῦ βιβλιοπωλείου. Διότι ἐνῶ ἅπειρα κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἐκδίδονται ἔργα ἑλαφρᾶς ὅπως χαρακτηρίζονται φιλολογίας, ὀλίγιστα εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος κυκλοφοροῦν βιβλία σοβαρά, ἠθικά, χρήσιμα, καλογραμμένα, περιποιοῦντα τιμὴν εἰς τε τὸν συγγραφέα, τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἐκ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς τῶν ὀλίγων καὶ ἐκλεκτῶν ἔργων εἶναι καὶ τὸ πρὸ ἐξαετίας ὑπὸ τὸν τίτλον « ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ » ἐκδοθὲν ἑκατονπεντηκοντασέλιδον βιβλίον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σύντομον ἀναλυτικὴν ἐξέτασιν θὰ εἰσέλθωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

25. Β'

Τις ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος — Ἐπαναστατικότης εἰς τὸ εἶδος καὶ συντηρητικότης εἰς τὴν ὕλην — Ὁ ὕλισμος ὡς τι τοῦ συρμοῦ — Ἡ φαινομενικὴ ἀπλοποίησις τοῦ πολυπλόκου — Ἡ ἔμφυτος ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν ἀντίθετος τῇ ἐκμηδενίσει — Οἰκίαι καὶ ψυχαὶ ἐτοιμόρροποι — Τί πρέπει νὰ γνωρίζουν οἱ σπουδασταὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν — Περιεχόμενα τοῦ βιβλίου.

Τὸν συγγραφέα τοῦ ὑπὸ μελέτην ἀξιολόγου ἔργου, εἰς ὁποίου τὴν ἐξέτασιν εἰσερχόμεθα, τὸν Σταμάτιον Ἐπιπλάτην διδάκτορα τῶν Φυσικομαθηματικῶν — φέροντες τὸ συγγραφικὸν ψευδώνυμον Ἐλισσαῖος Γιαννίδης τὸ ὄπλο ἐπισημασθέν πρὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων γλωσσικῶν ζητήματων μελέτην του — ἐγνώριζεν ὁ συγγραφεὺς τὰς παρούσας γραμμάς, ὅπως καὶ ὅλος ὁ διαπαισθημένος ὁμογενὴς κόσμος τὸν γνωρίζει κυρίως ὡς ἕνα τῶν ἄκρων θιασωτῶν τῆς δημοτικῆς λεγομένης γλώσσης. Εἰς τὸ δημοτικὸν δὲ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἶναι γραμμένον καὶ τὸ Μεγάλο Πρόβλημα, τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ ἀπόψεως ὕλης καὶ εἴδους παρέχει τὸ περίεργον φαινόμενον ἐπαναστάτου γλωσσολόγου ὑποστηρίζοντος συντηρητικὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς περὶ ζωῆς καὶ κόσμου.

Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τοῦ σκέπτεσθαι ἀπέκρουεν ἄλλοτε τὰ ἀποκλειστικὰ δικαιώματα τῆς ὀρθοδοξίας ποῦ ἐπεκαλοῦντο οἱ ὀπαδοὶ τῆς καθαιρενούσης, ἐδῶ δὲ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν πρώτην φράσιν τῆς Εἰσαγωγῆς χαρακτηρίζει ὡς συρμόν, ὡς τῆς μόδας τὸ νὰ εἶναι ὀπαδὸς τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐλευθέρας σκέψεως.

Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς Ἐπιστήμης, καθὼς παρατηρεῖ, ἔκαμε πράγματι πολλοὺς νὰ φανταστοῦν πῶς ὁ κόσμος εἶναι ὅ,τι βλέπομεν καὶ ἄλλο τίποτε. Ἐκ πρώτης δὲ ὕψους ἢ ὑλιστικῆ ἐξήγησις τοῦ κόσμου φαίνεται περισσότερο ἀπλῆ, περισσότερο ἄρα ἀρεστὴ καὶ ἀσπαστὴ Διότι ὅσον ἀπλουστέραν ἐξήγησιν μᾶς δίδουν διὰ κάτι ἄγνωστον, τόσον εὐκολώτερον καταλείπεται ὁ νοῦς μας.

Ἄλλὰ δυστυχῶς, τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου, τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως εἶναι φύσει τόσον πολὺπλοκα, τόσον δύσκολα, ὥστε μόνον νοῦς ἡμιμαθοῦς ζαλισμένος μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν τὰ σχετικῶς μεγάλα κατορθώματα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, προτρέχων τῆς πραγματικότητος θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ αὐταπατηθῆ καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι ἔλυσε τελειωτικῶς τὰ ὑψίστα φιλοσοφικὰ ζητήματα.

Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅτι ἡ ἔμφυτος ἀγάπη τῆς ζωῆς ἀντιτίθεται κατὰ τὴν ἀτιμικὴν ἐπιθυμίαν ὅπου καταλήγουν αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅτι καὶ ὁ ψυχραιμότερος ὑλιστὴς βλέπων προτεινόμενον τὸ περίστροφον τρέχει νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν, τῆς ὁποίας τὰ αἰσθήματα, τὰς ιδέας, τὴν θέλησιν καὶ τὴν συνείδησιν θεωρεῖ ὡς σύμπτωσιν φυσικῶν αἰτίων ἐπάνω εἰς ἄθροισμα ὑλικῶν σωμάτων.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς δὲν εὐρίσκει ἐν τῷ ὑλισμῷ ἱκανοποίησιν, διότι τὸ ὑλιστικὸν σύστημα ἔχει σημεῖα πολὺ ἀδύνατα. Τὰ σημεῖα δὲ αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ παραβλέποιν οἱ ὀπαδοὶ του καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ παρουσιάσουν τὸν ὑλισμὸν ὡς ἐξαγόμενον τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, κύρους ἀναμφισβήτητου οἷον καὶ τὸ κύρος τῶν θετικῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, φιλοσοφικὸν ἄρα σύστημα τοῦ μέλλοντος, εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὁποῖου ἀνάγκη νὰ θυσιαστοῦν ὅλα τὰ ἀντίθετα συστήματα, αἱ σκωριασμένοι ιδέαι, αἱ πεποιθήσεις τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ὅπως χαρακτηρίζονται αἱ ἀντίθετοι ιδέαι.

Δὲν ὑπάρχουν δὲ τόσαι οἰκίαι κακοκτισμένοι, ἔτοιμοι νὰ πέσουν μὲ τὸ πρῶτον φύσημα τοῦ ἀνέμου ἢ μὲ τὴν παραμικρὰν ὀρμὴν τοῦ χειμάρρου, ὅσαι ὑπάρχουν ἔτοιμοὶ ἄνθρωποι ψυχαὶ ἀνθρώπων, ἔτοιμων εἰς τὸ νὰ ἀρνηθοῦν τὰ πατροπαράδοτα, πεποιεθήσεις ἢ πράξεις, μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπίθεσιν τοῦ ἀντιθέτου πνεύματος. Τοιουτοτρόπως ὁ Τολστόη ἀναφέρει εἰς τὴν Ἐξομολόγησίν του περὶ φίλου συσπουδαστοῦ, ὅτι ἐτέλει τακτικώτατα τὰς νηστείας τὰς προσεγγίας του καὶ κάθε ἄλλην ἐξωτερικὴν θρησκευτικὴν πράξιν. Μόλις δὲ τοῦ ἔγινεν ἡ παρατήρησις «Τί; ἀκόμη ἐξακολουθεῖς νὰ ἐμμένῃς εἰς αὐτὰ τὰ ὀπισθοδρομικὰ πράγματα;» ἐκεῖνος ἀμέσως τὰ ἔπαυσεν ἀγνωῶν διατί, ὅπως δὲν ἐγνώριζε καὶ διατί τὰ ἔκαμνε. Τοιουτοτρόπως καὶ νεοσσοὶ τινες τῶν γραμμάτων, νεαροὶ μαθηταὶ τῶν γυμνασιακῶν τάξεων, ἅμα ὡς ἀπεστήθισαν μαθητικὰς ἀρχαίους κανόνας καὶ χημικὸς τύπους ἢ ἔμαθον ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιθυμιῶν τῆς φυσικῆς ιδιότητος τῶν φυσικῶν σωμάτων, ἐπὶ τῇ τῶν ἐισήλθον πλέον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐπιστήμης λαμβάνουν περιφρονητικὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ Σύμπαντος, νομίζοντες ὅτι θὰ θεωρηθοῦν ὡς ὀπισθοδρομικοὶ ἐὰν ἐξακολουθήσουν τὴν προηγουμένην πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα σχέσιν των.

Διὰ τοῦτο εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, καθ' ὃν χρόνον ἡ μαθητιῶσα νεολαία προχωρεῖ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Φυσικῆς Πειράματικῆς, τῆς Χημείας καὶ τῆς Κοσμογραφίας, νὰ ἤκουεν ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ καθηγητοῦ, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου μᾶς εἶναι ἀκόμη ἄγνωστος, ὅτι μόνη ἡ ὕλη δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων — παρισταμένης οὕτω ἀνάγκης τοῦ νὰ δεχθῶμεν σὺν τῇ ὕλῃ καὶ ἕτερον στοιχεῖον — ὅτι ἡ λεγομένη δύναμις τῆς ὕλης πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι ἰδιαίτερα ὄντιότης ἔχουσα ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν, ὅτι ἀπέχομεν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίσωμεν τελείως τί ἐστὶν ὕλη καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄκριβῶς περὶ τὰ ζητήματα αὐτὰ στρέφεται τὸ βιβλίον τοῦ Ἐλισσαίου Γιαννίδη, μὲ ἄποψιν ἀρνητικὴν. Δὲν ζητεῖ δηλαδὴ νὰ ἀποδείξῃ τὸ διὰ τῆς παρατηρήσεως μὴ ἀποδεικνυόμενον — οἷόν ἐστι τὸ πνεῦμα — συζητεῖ ὁμως κατὰ πόσον εἶναι στερεὰ τὰ ἐπιχειρήματα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἀρνήσις του. Περιλαμβάνει δὲ σὺν τῇ Εἰσαγωγῇ καὶ τῷ Ἐπιλόγῳ ἑννέα κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀντλήσωμεν τὰ εὐκολώτερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα σημεῖα, καίτοι, διὰ νὰ εἴμεθα δίκαιοι πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἅπαντα ἡ ὕλη τοῦ Μεγάλου Προβλήματος εἶναι ἐπιμελέστατα ἐπεξεργασμένη, μὴ ἔχουσα τίποτε τὸ περιττόν, τίποτε τὸ μὴ ἐνδιαφέρον, τὸ μὴ σπινθηροβόλον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

26. Γ'

Ἡ Ἐπιστήμη καθαρίζει τὰ φαντασιώδη πνεύματα — Ὁ κρῖκος αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων — Ὅπου αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι σταματοῦν — Αἱ ριζικαὶ διαφοραὶ ἀνοργάνου καὶ ἐνοργάνου ὕλης — Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως μὲ τοὺς τρεῖς νόμους τῆς — Ἄλλο πρόβλημα — Ἡ Σφιγξ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου — Ἡ σπάθη τῆς ὑλιστικῆς φιλοσοφίας καὶ οἱ φιλοσοφικοὶ κόμβοι — Δόγμα ἀντὶ ἀποδείξεως.

Ἡ φαντασία τῶν πρωτογόνων κατοίκων τῆς Γῆς εἶχε ἐπιφέρει τὴν φύσιν μὲ πνεύματα. Ὁ ἄνεμος, ἡ τρικυμία, ἡ ἀμμουρά, ὁ σεισμός, ἡ βροντή, ὁ κεραυνὸς ἐφαίνοντο ἄνευ αἰτίας ἐχθροῦν δαιμόνων, αἱ δὲ Ἡλῖος, ἡ Σελήνη, ἡ γῆ, ὁ ποταμὸς, τὰ δένδρα, τὸ γῶμα ἐφαίνοντο ἐνεργήματα φυσικῶν πνευμάτων. Τοὺς δαίμονας δὲ καὶ τὰ πνεύματα αὐτὰ ἤτο φυσικὸν νὰ φαντασθῶν ὡς ὄντα ὅμοια πρὸς τοὺς καλοὺς ἢ καλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀνθρωπομορφισμός. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις καλλιεργηθεῖσα καὶ μεταδοθεῖσα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὴν συνῶδα τῷ νόμῳ τῆς κληρονομικότητος συντελεῖ — καθὼς λέγουν — ὥστε καὶ σήμερον νὰ φανταζώμεθα ἐν τῇ φύσει ὄντα ἄόρατα καὶ νὰ ἀποκρούωμεν τὴν ὑλιστικὴν ἐξήγησιν τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἐπιστήμη βεβαίως ἐρευνήσασα τὴν φύσιν κατέρριψε τὰς πρωτογόνους ἰδέας τῶν πνευμάτων ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ ἀμαθὴς φαντασία πρὸς ἑρμηνεϊὰν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀνεκάλυψε τὸν φυσικὸν κρῖκὸν τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα προηγοῦνται ἐκάστου φαινομένου. Σταματᾷ ὁμως καὶ ἡ Ἐπιστήμη προχωροῦσα, μέχρι τινός, προσπαθεῖ δὲ εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνου νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν νοῦν μὲ λέξεις μόνον.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἀστρονομία κατακτᾷ τὸν Οὐρανὸν καὶ μὲ σιδηρᾶν λογικὴν λύει τὰ προβλήματα του, διὰ τὰ φέρη δὲ εἰς πέρας τὸ ἔργον της δέχεται ὡς ἀρχικὸν διδόμενον τὴν *παγκόσμιον ἔλξιν*, χωρὶς ὅμως τὰ ὀρίζη πόθεν καὶ τί ἐστὶν ἡ δύναμις αὕτη καὶ πῶς ἔλαβον ἀρχὴν τὰ κοσμικὰ συστήματα. Ἐπίσης ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Χημεία ἀνακαλύπτουν τοὺς κυβερνῶντας τὴν ὕλην φυσικοὺς νόμους. Προχωροῦν ὅμως ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν φαινομένων καὶ κατανοῦν καὶ αὐταὶ εἰς ἄγνωστον τινα αἰτίαν. Διότι ἡ *κίνησις*, ἡ *βαρύτης* ἢ *συνοχὴ* τῶν μορίων τῆς ὕλης— τὰ ὁποῖα δι' ἄγνωστον λόγον ἔλκονται ὅταν θέλῃς τὰ χωρίσης καὶ ἀπωθοῦνται ὅταν προσπαθῇς τὰ ἐνώσης — ὁ *ἠλεκτρισμὸς* — ὅστις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο κίνησις τῶν μορίων τῆς ὕλης δηλαδὴ ἀφηρημένη ἰδέα, ἐνῶ ἀργότερον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι τι συγκεκριμένον εἶδος ὕλης—ἡ *χημικὴ συγγένεια* ὅλαι αὐταὶ αἱ λέξεις ἐκφράζουν ἀνεξερευνήτα μυστηριώδη πράγματα.

Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι μετὰ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν φύσιν δὲν φαίνεται τι ἀντιπροσωπεῦον μίαν σκέψιν ἢ μίαν θέλησιν προσωπικὴν, ἔχομεν ἄλλον ἰδιαιτερόν κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ὀργανικῶν ὄντων μὲ φαινόμενα *ριζικῶς* διαφέροντα ἐκείνων πού γεννᾷ ἢ βαρύτης, ἢ κίνησις καὶ ἢ χημικὴ ἐνέργεια. Τοιαῦτα φαινόμενα εἶναι ἢ ἢ *σκέψις*, ἢ *θέλησις*, καὶ ἢ *συνειδήσις* ὧν τὴν ὕπαρξιν ἀποδίδομεν εἰς ἰδιαιτέραν αἰτίαν εἰς ξεχωριστὴν δύναμιν, ὀνόματι ψυχὴν ἢ πνεῦμα.

Κατὰ τὴν ὕλιστικὴν ἄποψιν ἢ παλαιότητα περὶ ψυχῆς ἀντίληψις εἶναι ἀπλούστατα μία πρόληψις, τὰ δὲ εἰς ψυχὴν ἀποδιδόμενα φαινόμενα τῆς σκέψεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς συνειδήσεως, διὰ τὰ γίνουσι καταληπτά, ἀρκοῦν οἱ ἴδιοι νόμοι, οἱ κυβερνῶντες τὸν ἀνόργανον κόσμον. Ἡ *ἐξέλιξις* τῶν ὄντων ἢ ἀποδειχθεῖσα διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχείων τῆς Γῆς, μᾶς παρουσιάζει τὴν ἐπιβλητικὴν εἰκόνα τῆς δημιουργίας, τὸ ἀφάνταστον πανόραμα τῆς ζωῆς, πού

ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν μορφήν τοῦ κυττάρου καὶ ὀλονὲν προβαίνει πρὸς τὰς συνθέτους καὶ τελειότερας μορφάς, μέχρι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ὠραία ὅμως θεωρία τῆς ἐξελίξεως διὰ τὰ στηριχθῆ, ὀπαιτεῖ τὰ δεχθῶμεν τρεῖς θεμελιώδεις νόμους ὡς διέποντας τὴν ἐνόργανον φύσιν, τὸν τῆς *κληρονομικότητος*, τὸν τῆς *προσαρμογῆς* καὶ τὸν νόμον τοῦ *ἀγῶνος τῆς ζωῆς*. Μὲ τὴν κληρονομικότητα τὸ ἄτομον λαμβάνει τὰς ἰδιότητας τῶν προγόνων του. Μὲ τὴν προσαρμογὴν προσαρμόζεται ἀδιακόπως πρὸς τὸ περιβάλλον, δηλαδὴ *ἀλλάζει* τὸν ὀργανισμόν του παραλλήλως πρὸς τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν τῶν φυσικῶν ὄρων ὑφ' οὗς ἐξελίσσειται. Ὁ δὲ ἀγὼν τῆς ζωῆς ἐξηγεῖ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀργανισμῶν καταρρίπτει τὴν παλαιὰν ἰδέαν τῆς σκοπιμότητος. Διὰ τὴν ἐξηγήσωμεν φέρω εἰπεῖν διατι ὁ ἀετὸς ἔχει δυνατὰ μάτια δὲν εἶναι ἀνάγκη τὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐδόθησαν μὲ ἀνάγκη καὶ σκεπὴν διὰ τὴν ἀπορροπὴν τῆς ἐξέλιξιν τῶν ὄρων. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν προηγηθείσας γενεὰς ἀετῶν, ἐπέτυχαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἐπομένως ἐπέτυχαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ εἶδη τῶν ἀετῶν πού εἶχαν τὴν ἰσχυροτέραν ὄρασιν.

Ἐκ τῶν τριῶν νόμων εἰς τοὺς ὁποίους ἢ Βιολογία ἀνάγει τὸ ζήτημα τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, ὁ μὲν τρίτος εἶναι φανερός, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι, ἢ κληρονομικότης καὶ ἢ προσαρμογὴ ἔχουν σκοτεινὰ σημεῖα καὶ εἶναι συζητήσιμοι.

Ἄλλο πρόβλημα εἶναι ἢ πρώτη ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Πῶς ἐγεννήθη τὸ πρῶτον κύτταρον; Ἄραγε ὑπῆρξέ ποτε, ἔστω καὶ ὑπὸ διαφορετικὰς φυσικὰς συνθήκας, αὐτόματος γέννησις; Εἶναι ἄραγε δυνατόν ἀπὸ τὸ οὐράνιον διάστημα τὰ ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπιφάνειαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ζωῆς; Τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι εἰς θέσιν τὰ βεβαιώση ἢ Βιολογία.

ΔΑΚΑΔΗΜΙΑ ΔΟΗΝΩΝ

Ἄλλα καὶ ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα λυθοῦν, ἔρχεται τὸ τελευταῖον τὸ καὶ μεγαλύτερον. Εἰς τὸν ὄργανικὸν δηλαδὴ κόσμον ἀπαντῶνται φαινόμενα ἰδιαίτερα, ὅσα ἢ αἰσθησις, ἢ βούλησις, ἢ σκέψις καὶ ἢ συνείδησις. Τὰ φαινόμενα δὲ αὐτά, λαμβάνοντα τὴν τελειότεραν μορφήν ἐν τῷ ἄνθρωπῳ συνοψίζονται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς *προσωπικότητος*.

Κατὰ ποῖον βιολογικὸν νόμον θὰ ἐξηγηθῆ τῶρα ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου;

Δυστυχῶς ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία ὅταν εὐρεθῆ ἐνώπιον σπουδαίας δυσκολίας — δυσκολίας τῆς ὁποίας μὴ λυομένης πίπτει ὁ εἰρμός τῶν ἰδεῶν της — ἢ σιωπᾷ, ἢ κάμνει τι χειρότερον τῆς σιωπῆς. Βγάζει τὸ σπαθὶ της καὶ κόπτει τοὺς κόμβους τῶν ζητημάτων. Διὰ τῆς σπάθης ἐπίσης θέλει νὰ λύσῃ καὶ τὸν γόρδιον δεσμόν, τοῦ πῶς ἡ ἀνόργανος ὕλη ἐξειλίχθη εἰς ἐνόργανον, πῶς δὲ τὸ πρῶτον κύτταρον αὐτοεξελισσόμενον ἀπὸ ἀνόργανου ἔχει ὅστις ἔχει σκέψιν, αἰσθησίν, βούλησιν καὶ συνείδησιν μετὰ συναισθησεως τοῦ ἐγῶ, δηλαδὴ μετὰ προσωπικότητος.

Δογματίζει ἀντὶ νὰ ἀποδείξῃ. Ὁ ἔστιν, ὁμολογεῖ ἀδυναμίαν τοῦ νὰ ἐκανοποιήσῃ τὸν νοῦν, ὅπως μᾶς ὑπεσχέθη καὶ ὀφείλει.

27. Δ'

Πῶς δύναται νὰ τεθῆ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου — Ἡ ἀδυναμία τοῦ νοῦ πρὸ τῶν δυσκολιῶν τῆς πρώτης μορφῆς — Ἐἰ ψυχικαὶ δυνάμεις ἴσως ἀποδειχθοῦν πειραματικῶς — Ἡ τρίτη μορφή τοῦ ζητήματος — Τὰ ἐπιτὰ ἄρθρα τῆς ὑλιστικῆς φιλοσοφίας — Ἡ ἐπὶ τῆ βάσει τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἀνατροπὴ τῶν ἐπιτὰ ἄρθρων — Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὑπὸ μελέτην βιβλίου.

Τὸ πρόβλημά τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου, ἂν καὶ εἶναι ἕνα κατ' οὐσίαν, ἢμπορεῖ νὰ τεθῆ μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ἀπὸ διαφόρους μορφάς.

Α'. Ὅπισθεν τῆς ἀκατανοήτου αὐτῆς φύσεως, μήπως ἔσται ἡ ἀπαιτησις πρὸς τὴν ἀκατανοήτην ἐπίσης Διάνοια, ἡ ὁποία ἐκείνη κυβερνᾷ, ἢ, ὁ δυνάμις μηχανισμὸς τῆς φύσεως εἶναι μοιραῖον ἀποτέλεσμα συμπτώσεων καὶ τυφλῶν νόμων; Ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν τὸ πρόβλημα εἶναι ἀνθρωπίνως ἄλυτον, διότι τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς διανοίας μας. Εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν κατανοήσωμεν, εἴτε ἔξω τῆς ὕλης ὑπάρχοντα καὶ ποιητὴν ὄντα τῆς ὕλης, εἴτε τὸν ὑποθέσωμεν ἀποτελοῦντα ἐνιαῖόν τι μετὰ τῆς ὕλης. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῆ ὅτι δὲν ὑπάρχει, τότε ἀδύνατον νὰ νοηθῆ ἡ ὑπαρξις τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει, δὲν χωρεῖ εἰς τὸν νοῦν μας πῶς *εὐρέθη*, εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου εἴτε περὶ τῆς Δημιουργικῆς Δυνάμεως.

Ὁ νοῦς διὰ νὰ ἐννοήσῃ ἀπλοποιεῖ, ἢ δὲ ἀπλοποιήσῃ θὰ ἀπῆται νὰ *μὴ ὑπάρχῃ τιποτε*. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ κόσμος ὑπάρχει, προτιμότερα ἐκ τῶν δύο ὑποθέσεων εἶναι ἡ ὑπαρξις τοῦ Δημιουργοῦ, διότι τοιοῦτοτρόπως μετατοπίζεται τὸ ζήτημα καὶ ὁμολογεῖται ἡ ἀδυναμία τοῦ νοῦ, ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΔΕΛΦΙΝΩΝ

ὁποῖος ἄλλως — ὅταν δεχθῆ μόνον τοῦ ὕλικου κόσμου τὴν ὑπαρξιν, τίποτε δὲ ἐκτὸς τούτου — ἐπιβαρύνεται ὑπὸ τῆς ὑποχρέωσης νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπαρξιν τῆς ὕλης, τῆς ὁποίας τὰ φαινόμενα ἔχει συνηθίσει νὰ ἐξηγῆ καὶ νὰ δικαιολογηθῆ.

Β'. — Μᾶλλον προσιτὸν εἶναι τὸ πρόβλημα ὑπὸ τὴν δευτέραν μορφήν. Ἐὰν δηλαδὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ στοιχεῖον διάφορον τῆς ὕλης, οὐσία ἰδιαίτερα, ἢ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα, ποῦ δίδει εἰς τὸν ὀργανισμόν μας τὴν προσωπικότητα, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ πρὸ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Ἐδῶ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ πειραματικὴ λύσις μέλλουσα ἴσως νὰ ἀποδείξῃ θετικῶς τὴν ὑπαρξιν ψυχῆς.

Γ'. — Τρίτη δὲ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς τίθεται καὶ μελετᾶται τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ φυσικομαθηματικοῦ φιλοσόφου συγγραφέως τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, εἶναι ἡ ἐξῆς: Τίς ἢ οὐσία τοῦ κόσμου; Ἄρα ἡ ὕλη ἢ ἡ ὕλη διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἢ ἀπαιτεῖται καὶ ἕτερον στοιχεῖον; Τί εἶναι ἡ δύναμις καὶ εἰς ποίαν σχέσιν εὐρίσκεται μετὰ τὴν ὕλην; Εἶναι ἀφηρημένη ἔννοια, ἢ ὄντοτης συγκεκριμένη, ἰδιαίτερα καὶ μετὰ ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν; Τί δὲ πραγματικῶς εἶναι ἡ ὕλη; Πῶς ἐσχηματίσθη τὸ ὕλικὸν σύστημα. πῶς ἐγεννήθη ἡ ζωὴ καὶ πῶς παρήχθησαν τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα εἰς τὸν ἀνθρώπον;

Ὁ ὕλισμὸς διὰ τῶν κορυφαίων ἀντιπροσώπων του, Μπουῦγκερ καὶ Χαϊκελ, ἐτόλμησε νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ του συστήματος, τοῦ ὁποίου ἡ διατύπωσις ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ συντομώτατα μετὰ τὰ ἐξῆς ἑπτὰ ἄρθρα.

1ον Μία εἶναι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου, ἡ ὕλη. Ἡ ὕλη εἶναι χρονικῶς καὶ τοπικῶς ἄπειρος.

2ον Ἡ ὕλη εὐρίσκεται προαιωνίως εἰς κίνησιν.

3ον Ἐκτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς κινήσεως χρειάζεται καὶ τρίτον στοιχεῖον πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἡ δύναμις.

4ον Μὲ τὴν ὕλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κίνησιν καταλαμβάνομεν πῶς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ νεφελώματος, τὸ ὁποῖον ὄλονεν ἐψύχετο καὶ συνεστέλλετο, παρήχθησαν ἀλληλοδιαδόχως οἱ πλανῆται καὶ ἐσχηματίσθη τὸ ἡλιακὸν σύστημα.

5ον Ὅταν ὁ πλανῆτης μας ἡ Γῆ ἔφθασεν εἰς θερμοκρασίαν ἐπιτρέπουσαν τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀποτελούντων τὸν ὀργανικὸν κόσμον χημικῶν ἐνώσεων, ἐγεννήθη ἡ ζωὴ.

6ον Ἐν διαστήματι ἑκατομμυρίων ἐτῶν ἡ ζωὴ ἐξεπέδηθη. Τὸ κύτταρον ὄλονεν τελειοποιούμενον ἔλαβε τὴν ἐπισημότεραν ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας μορφήν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἡ αἰσθησις, ἡ σκέψις, ἡ ἐπιθυμία, ἡ συνείδησις εἶναι ἀποτελέσματα τῆς φυσικοχημικῆς ὀργάνωσις, ποῦ γέννηται ἐκ τῆς ὕλης τοῦ ἀρχικοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ μόνη ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἔδρα τῶν ψυχικῶν τούτων φαινομένων. Ἐπομένως ὅταν μετὰ θάνατον παύσῃ νὰ λειτουργῆ ὁ ἐγκέφαλος, παύει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ λεγομένη ψυχὴ.

Τὰ ἑπτὰ ταῦτα ἄρθρα ἀκριβῶς συζητοῦνται καὶ ἐν πρὸς ἐν ἀνατρέπονται μέσα εἰς ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ἀνατρέπονται δὲ ὡς μὴ στηριζόμενα εἰς τὰ πορίσματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων ἀξιοῖ ὁ ὕλισμὸς νὰ ἐξοντώσῃ κάθε ἀντίθετον φιλοσοφικὸν σύστημα. Αἱ ὥραιαι καὶ στερεαὶ σκέψεις τῶν ἑπτὰ κεφαλαίων, ἀπὸ τοῦ τρίτου ἐν τῷ κειμένῳ μέχρι τοῦ δεκάτου, ἀποτελοῦν τὸ κύριον μέρος τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, οὗτινος ὁ συγγραφεὺς, πιστὸς εἰς τὴν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τεθεισαν ἀρχήν, ἐξελίσσει τὴν μελέτην του μετὰ ἀποψιν ἀρνητικῆν, ἀποδεικνύων μαθηματικώτατα ὅτι τὸ ὕλι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στικὸν σύστημα ἔχει σημεῖα *πολὺ ἀδύνατα* καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν νοῦν μας. Ἰστάμενος δὲ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐδάφους κατορθώνει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ ὕλισμὸς συγκρούεται ὄχι πλέον μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πρὸς *αὐτὴν τὴν Ἐπιστήμην*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

28. Ε'

Ἡ σοβαρὰ ἀπειλὴ τοῦ ὕλισμοῦ — Πῶς σχηματίζομεν τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως — Πῶς μετρεῖται τὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως — Ὁ ὀρισμὸς αὐτῆς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὀπαδῶν — Εἶναι ἡ δύναμις ἰδιότης τῆς ὕλης; — Ἐὰ δεδομένα τῆς φυσικῆς — Δὲν εἶναι οὔτε κατάστασις τῆς ὕλης — Δύο παραδείγματα — Τὰ χαρακτηριστικὰ συγκεκριμένης οὐσίας — Μία ἐρώτησις.

Σοβαρὰ ὑφίσταται ἀπειλὴ ἀπειλοῦσα τὴν στερεότητα τῶν βάσεων τοῦ ὕλιστικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον θέλει τὸν κόσμον καμωμένον ἀπὸ ὕλην καὶ τὰς ἰδιότητες τῆς ὕλης. Διότι θετικῶς ἐκ τῆς Φυσικῆς γνωρίζομεν ὅτι παρὰ τὴν ὕλην ἀπάρχει καὶ κάτι ἄλλο, πού εἶναι αἰτία τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα συμβαινούσας μέσα ἐν τῷ σύμπαν. Αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ *ἐνέργεια* ἢ *δύναμις*.

Ἔχομεν ὅλοι εἰς τὸν νοῦν μας τὴν ἔνοιαν τῆς δυνάμεως σχηματιζομένην ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ χεριοῦ πρὸς κίνησιν σώματος ἠρεμοῦντος ἢ πρὸς σταματισμὸν σώματος εὐρισκομένου ἐν κινήσει. Ἐπίσης γνωστὴ μορφή τῆς δυνάμεως εἶναι τεντωμένον ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον ὅταν ἐνεργήσῃ ἐπὶ τινος σώματος τοῦ δίδει ταχύτητα. Ἡ πρώτη λέγεται *μυικὴ δύναμις* ἢ δὲ δευτέρα *ἐλαστικότης* ἢ ἐλαστικὴ τάσις. Καὶ ἡ κλωστή ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέματα σῶμά τι ἢ τὸ στήριγμα πού ἐμποδίζει τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ νὰ πέσῃ, ἔχουν καὶ αὐτὰ δύναμιν ἢ ὁποία ὀνομάζεται ἀντίστασις, διότι ἐμποδίζει μίαν δύναμιν — τὸ βάρος τοῦ σώματος — νὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμά της, τὴν πτώσιν. Πᾶσα δὲ δύναμις ἢμπορεῖ νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς χιλιόγραμμα. Διὰ νὰ εὐρεθῇ παραδείγματος χάριν πόσῃν δύναμιν ἔχουν τὰ ἐκ

τοῦ στομίου τοῦ πυροβόλου ἐξερχόμενα ἀέρια, στήνομεν ὀρθίως τὸ πυροβόλον καὶ ζυγίζομεν τὸ βάρος μὲ τὸ ὁποῖον σκεπαζόμενον τὸ στόμιον ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον τῶν ἀερίων.

Ἄς ἔλθῃ τώρα ὁ ὕλισμός καὶ καθ' ἣν ἔχει ὑποχρέωσιν ἄς μᾶς ἐξηγήσῃ τί ἐστὶν ἐνέργεια ἢ δύναμις, πῶς τὴν ἀντιλαμβάνεται καὶ εἰς ποῖον σημεῖον τοῦ συστήματός του τοποθετεῖ αὐτήν.

Κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐξήγησιν, τὴν ὁποῖαν ἀντιπροσωπεύει τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον « Δύναμις καὶ Ὑλῆ » γνωστὸν σύγγραμμα τοῦ Μπουῆνερ, ἡ δύναμις εἶναι *ιδιότης τῆς ὕλης*, δηλαδή ἀφηρημένη ἔννοια. Λέγει « Ὑλῆ καὶ δύναμις εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα — ἡ δύναμις εἶναι ιδιότης τῆς ὕλης. — Ἡ ὕλῃ καὶ ἡ δύναμις *ἠνωμένοι* ἀπαρτίζουν τὸν κόσμον καὶ τὰ φαινόμενα — καὶ τὰ τοιαῦτα. »

Ἔλα αὐτὰ εἶναι ὀρισμοὶ ἐσφαλμένοι. Διότι ἔχομεν τὸ δεδομένον τῆς Ἐπιστήμης ὅτι ἡ δύναμις φέρεται καὶ ἐξέρχεται ἐκ τινος σώματος μετὰ τὴν ἰσότητα, φεύγει ἀπὸ ἐδῶ καὶ πηγαίνει ἐκεῖ, χάνεται καὶ πάντοτε ξαναβρίσκεται, τὸ δὲ ὀλικὸν ποσὸν τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ κόσμῳ μένει ἀμετάβλητον. Γνωρίζομεν ἐπίσης ἐκ τῆς Φυσικῆς ὅτι εἰς κάθε σῶμα ὑπάρχει ποσὸν ὕλης καὶ ποσὸν ἐνεργείας, τοῦτο μὲν μεταβλητόν, ἐκεῖνο δὲ σταθερόν. Σὺν τούτοις δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀπὸ τινος σώματος φεύγον ποσὸν ἐνεργείας — καὶ εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη πολὺ σημαντικὴ — μεταβαίνει *ἐξάπαντος* καὶ εὐρίσκεται ἄλλου, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως, διὰ τὴν προστεθῆ εἰς σῶμά τι ποσὸν ἐνεργείας πρέπει *ἐξάπαντος* νὰ ἀφαιρεθῆ ἀπὸ ἄλλο σῶμα.

Ὅταν ὁ δάκτυλος τοῦ παιδιοῦ κρατεῖ τὸ τεντωμένον λάστιχον τῆς σφενδόνης, κρατεῖ ποσότητα ἐνεργείας, ἡ ὁποία μεταβιβάζεται εἰς τὴν πέτραν ποὺ ἐκσφενδονίζει, ἡ ὁποία πάλιν κινεῖται ἕως ὅτου φονεύσῃ τὸ μικρὸν πτηνόν. Ἡ δύναμις ἠλλαξεν ὕλην μεταβιβασθεῖσα ἀπὸ τὸν δάκτυλον εἰς τὴν σφενδόνην, ἀπὸ τὴν σφενδόνην εἰς τὴν

κινηθεῖσαν πέτραν, ἀπὸ τὴν πέτραν εἰς τὸ φονευθὲν πτηνόν· καὶ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν σφενδόνην ὅταν ἐκινεῖτο ἡ πέτρα, οὔτε εἰς τὴν πέτραν ὅταν ἐστάθῃ μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ φονευθέντος πτηνοῦ.

Φανερόν λοιπὸν ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶναι ιδιότης τῆς ὕλης. Ἐὰν ἦτο, θὰ ἔπαυεν ὑπάρχουσα χωρὶς νὰ μεταβαίνει ἄλλου ποῦ. Ἡ στρογγυλότης εἶναι ιδιότης σώματος ἔχοντος τὸ στρογγυλὸν σχῆμα. Ἐὰν σῶμά τι ἀπὸ στρογγυλοῦ γίνῃ τετράγωνον καὶ χάσῃ τὴν ιδιότητα τῆς στρογγυλότητος δὲν θὰ μεταβιβασθῆ βέβαια ἡ ιδιότης αὐτὴ εἰς ἄλλο σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τετράγωνον νὰ γίνῃ στρογγύλον, ἐπειδὴ στρογγύλον τι ἔγεινε τετράγωνον!

Ἔνεκα τούτου οἱ νεώτεροι ὕλισται ἀντιληφθέντες τὸ ἄθος τοῦ ὀρισμοῦ τῆς δυνάμεως ὡς ιδιότητος τῆς ὕλης, ἐφευρόν ἕτερον τρόπον ὑπεκφυγῆς καὶ δογματίζουν ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶναι ἄλλο τι κατ' οὐσίαν ἢ *κίνησις*, ἐποφύεως εἶναι *κατάστασις* τῆς ὕλης, ἀφηρημένη ἄρα καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἐννοεῖται ὡς ὁποῖός ἐστιν ἀνύπαρκτος.

Ἄλλὰ καὶ κατάστασις τῆς ὕλης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ἡ δύναμις, ὅταν ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τῆς παρατηρήσεως τῆς Φυσικῆς περὶ δυνάμεως ἢ ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι μεταβιβάζονται, ἐλαττώνονται ἐδῶ διὰ τὴν ἀξιοθῶν ἐκεῖ ἢ προστίθενται κάπου ἅμα ὡς ἀφηρεθήσαν ἀλλαχόθεν. Ἴδου τί ἐστὶ κατάστασις. Μέσα εἰς τὸν νοῦν μου ὑπάρχει μία ἰδέα. Ἡ ὑπαρξὶς ἰδέας ἐν τῷ νῷ εἶναι κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου μου. Ἀνακοινῶ τὴν ἰδέαν εἰς τὸν γείτονά μου καὶ ἡ κατάστασις αὕτη μεταβαίνει εἰς τὸν νοῦν τοῦ γείτονος, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ἰδικόν μου νοῦν. Ἀναφέρω ἔπειτα τὴν ἰδέαν μου εἰς ἑκατὸν ἀνθρώπους καὶ ἡ κατάστασις ἑκατονταπλασιάζεται χωρὶς καὶ πάλιν νὰ χαθῆ ἀπὸ τὸν νοῦν μου. Λησμονεῖται ἔξαφνα ἡ ἰδέα αὐτὴ ὑπὸ ὄλων καὶ ἡ κατάστασις δὲν ὑπάρχει πουθενά.

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ ΔΟΗΝΩΝ

Είναι ἄρα ἐκτὸς συζητήσεως ὅτι πρᾶγμα τι—οἶον ἡ δύναμις—πὺν ὅταν φεύγη ἐντεῦθεν θὰ εὐρεθῆ ἑξάπαντος ἀλλαγῶ καὶ διὰ τὴν εὐρεθῆ ἄλλοῦ εἶναι ἀνάγκη τὴν φύγη ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατὸν τὴν χαρακτικρισθῆ οὔτε ἰδιότης οὔτε κατάστασις διότι παρουσιάζει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ *συγκεκριμένης οὐσίας*. Εἶναι δηλαδὴ *ἀνθυπόστατον* ὅπως καὶ ἡ ὕλη, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς ὁράσεως, τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὁσφρήσεως.

Ἄλλὰ μᾶς ἐρωτοῦν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ὕλισμοῦ, ἢμπορεῖτε τὴν φαντασθῆτε δύναμιν χωρὶς ὕλην;

Καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν λίαν εὐφυῶς καὶ ὀρθῶς ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

29. ΣΤ'

Πῶς μορφώνεται ἡ φαντασία μας — Ὁ κινούμενος τροχὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἤρχισέ ποτε τὴν κινήσιν—Τὸ ἀφάνταστον τῆς ἀπειρίας τοῦ παρελθόντος χρόνου — Ἡ ἀμφίβολος ἀξία τῆς φαντασίας—Διατὶ δὲν ἢμποροῦμεν τὴν φαντασθῶμεν δύναμιν χωρὶς ὕλην—Ὁ παραλογισμὸς τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας.

Ἄς ἐξετάσωμεν τί φιλοσοφικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ φαντασία καὶ κατὰ πόσον δύναμει τὴν ἐπιχειροῦμεν εἰς αὐτὴν. Ἡ φαντασία, ἐπειδὴ μορφώνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀπέχει ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου, ἀλλὰ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πὺν χωρίζουν τὴν Γῆν ἀπὸ τὸν ἥλιον εἶναι ἀδύνατον τὴν φαντασίαν τὴν χωρῆσαι. Πρᾶγμα γὰρ ὅπως δεκτὸν ὡς μαθηματικῶς ἀποδεδειγμένον. Τρισεκατομμύρια παλμῶν κάμνει κατὰ τὴν Φυσικὴν ὁ αἰθὴρ ἐκτὸς δευτερολέπτου, πρᾶγμα ἐπίσης ἀφάνταστον καίπερ λογικόν.

Εἰς πολλὰ πρᾶγματα ἡ ἀξία τῆς φαντασίας πίπτει λόγῳ τῆς ἀντιφάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν λογικὴν. Ὁ χρόνος, φέρ' εἰπεῖν, εἶναι ἄπειρος τόσον εἰς τὸ μέλλον ὅσον καὶ εἰς τὸ παρελθόν. Ἄλλ' ἡ φαντασία μας τὸ μὲν ἄπειρον τοῦ χρόνου ἐν τῷ μέλλοντι χωρεῖ, τὸ δὲ ἐν τῷ παρελθόντι ἄπειρον *ἀδυνατεῖ τὴν χωρῆσαι*.

Τροχὸς τις εὐρίσκειται εἰς κίνησιν καὶ δὲν θὰ σταματήσῃ ποτέ. Ἄφοῦ κάμη 500 ἑκατομμύρια στροφῶν, θὰ κάμη ἄλλα 500 καὶ μετ' αὐτὰ ἄλλα 500 ἐπ' ἄπειρον. Ὅλοι εὐκόλα ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ τροχὸς ποτὲ δὲν θὰ σταματήσῃ, ἐννοοῦμεν δηλαδὴ τὴν ἀπειρίαν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι κινήσεως τοῦ τροχοῦ.

Ἄλλὰ ὑποθέσωμεν τώρα ὅτι ὁ τροχὸς πρὸ τῶν 500

ἑκατομμυρίων στροφῶν πού γίνονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ἔκαμεν ἄλλα 500 ἑκατομμύρια καὶ πρὸ αὐτῶν ἄλλα 500 καὶ πρὸ τούτων ἐπίσης ἄλλα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον μία ἄπειρος σειρὰ κινήσεων ἄνευ ἀρχῆς. Ἡ φαντασία τὸ τοιοῦτον δὲν τὸ χωρεῖ καὶ ἐρωτᾷ : Πῶς νὰ φαντασθῶ κινήσιν ἄνευ ἀρχῆς καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ τροχὸς ποτὲ δὲν ἤρρισε νὰ γυρίῃ ; Καὶ ὁμως λογικῶς εἶναι εὐνόητον ἐὰν μὲ ἄπειρον θετικὸν ἀριθμὸν παραστήσωμεν τὸ μέλλον, μὲ ἄπειρον δὲ ἀρνητικὸν ἀριθμὸν τὸ παρελθόν.

Ἐὰν ὡς χρονικὴν μονάδα δεχθῶμεν τὸν αἰῶνα, εὐκόλως ἐννοοῦμεν τοὺς μέλλοντας ἀπείρους αἰῶνας οἱ ὁποῖοι θὰ ἔρχονται χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ τελευταῖος. Ἐὰν μάλιστα μᾶς εἶπη τις ὅτι θὰ ὑπάρξῃ καὶ τις τελευταῖος, θὰ τὸν ἐρωτήσωμεν ἀμέσως, Καὶ μετ' αὐτὸν τί θὰ ὑπάρξῃ καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν τέρας χρονικόν ;

Ἐὰν ὁμως πρὸ τοῦ ἀπείρου αἰῶνος μᾶς εἶπη τις νὰ τοποθετήσωμεν ἐν τῇ φαντασίᾳ μας ἀπεριόριστον αἰῶνων παρελθόντων χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς αἰὼν πρῶτος, χωρὶς χρονικὴν ἀρχήν, αὐτὸ ὡς ἀχώρητον ἐν τῇ φαντασίᾳ θὰ μᾶς ἐκπλήξῃ, καίπερ λογικῶς ἀναντίρρητον.

Ὁ χρόνος ἐνῶ εἶναι συμμετρικὸς διὰ τὸ λογικόν, εἶναι ἀσύμμετρος εἰς τὴν φαντασίαν. Τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον δὲν γίνονται ὁμοίως ἀντιληπτά. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου εἶναι ἀπὸ τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, εὐκόλα ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἀντίφασις εἶναι τι πού πρέπει γὰ μᾶς κάμη σοβαρὰ νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ εαυτοῦ μας ἐν σχέσει μὲ τὴν κατανόησιν τῶν μεγάλων προβλημάτων τοῦ κόσμου. Διότι εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ἐξηγήσουν τὸν κόσμον, πολὺ δὲ περισσότερον οἱ ζητοῦντες ὑλιστικὴν ἐξήγησιν, ἀποτείνονται ὄχι μόνον εἰς τὸ λογικὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φαντασίαν. Πάντοτε ζητοῦμεν στοιχεῖα ὄχι μόνον λογικά ἀλλὰ καὶ ὅσα ἠμποροῦμεν νὰ

φαντασθῶμεν, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ ὑλιστικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μᾶλλον ὑποδουλωμένον εἰς τὴν φαντασίαν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δεχόμεθα τὰ μόρια, τὰ ἄτομα, τὴν κινήσιν, πράγματα μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν παρατήρησιν, ἂν καὶ νομίζομεν ὅτι τὰ βλέπομεν.

Ὁ ὑλισμὸς μᾶς ἐρωτᾷ, Ἡμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε δύναμιν χωρὶς ὕλην ;

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω εὐνόητος εἶναι ἡ ὀλίγη σημασία τοῦ ἂν ἠμπορῶ ἢ δὲν ἠμπορῶ νὰ φαντασθῶ. Βέβαια δὲν ἠμπορῶ νὰ φαντασθῶ, ἀλλὰ διατί ; Ἴδου ἐρώτησις εἰς τὴν ὁποίαν λίαν ὀρθῶς ἐπίσης ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος.

Ἡ ἐννοία ἀντικειμένου τινὸς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἄνυλον γνωρισμάτων. Ὅταν ἔχω ἐν τῷ νῷ τὴν ἐννοίαν τοῦ ποτηρίου ἔχω σειρὰν γνωρισμάτων, δηλαδὴ ἰδιότη-
 τῶν τοῦ ποτηρίου οἷαι : στερεότης, σκληρότης, βάρος, χροῖμα, διαφαντικότητα. Ἐὰν τώρα θελήσω νὰ φαντασθῶ αὐτὸ τὸ ποτήριον διαφορετικῶς πως, κόκκινον ἀντὶ τοῦ λευκοῦ, τότε κρατῶ τὰ ἄλλα γνωρίσματα, ἀλλάζω ἐν τῇ φαντασίᾳ τὸ χροῖμα καὶ ἔχω τὸ ζητούμενον.

Κατὰ ταῦτα διὰ νὰ φαντασθῶ τι διάφορον παρ' ὅ,τι τὸ γνωρίζω εἶναι ἀνάγκη τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ ἔχη ἀρκετὰ γνωρίσματα, **τουλάχιστον δύο**, ὥστε ἀντικαθισταμένου τοῦ ἐνὸς ὑπὸ ἄλλου νὰ μένη τὸ ἕτερον γνώρισμα κοινὸν μεταξὺ τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐκείνου πού θέλω νὰ φαντασθῶ.

Δὲν ἠμπορῶ νὰ φαντασθῶ πράγμα τι διαφορετικὸν ἀπ' ὅ,τι τὸ γνωρίζω, ἐὰν τὸ γνωρίζω μόνον ὑπὸ μίαν μορφήν, μὲ ἐν γνώρισμα, μὲ μίαν μόνην ἰδιότητα. Τοιοῦτόν τι δὲ εἶναι καὶ ἡ δύναμις. Τὴν γνωρίζομεν μὲ ἐν μόνον γνώρισμα, ὡς αἰτίαν τῆς κινήσεως καὶ ἐν γένει ὡς αἰτίαν τῶν ἀλλοιώσεων τῆς ὕλης. Ἄλλο γνώρισμα δι' ἐμὲ δὲν ἔχει, ἀπὸ καμμίαν ἄλλην ὄψιν δὲν γνωρίζομεν τὴν δύναμιν. Ὅταν δὲ θέλω νὰ φαντασθῶ τὴν δύναμιν,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θέτω βεβαίως εἰς τὸν νοῦν μου τὸ μοναδικὸν γνῶρισμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ἡ ἔννοια τῆς ὕλης. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομακρύνω τὸ γνῶρισμα αὐτὸ καὶ νὰ φαντασθῶ δύναμιν χωρὶς ὕλην;

Πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ φαντασθῶ τοιοῦτόν τι, πολὺ δὲ παράλογος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ δύναμις δὲν ἔχει ἀνεξάρτητον ὑπόστασιν ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὴν φαντασθῶμεν χωρὶς ὕλην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

30. Ζ'

Τὸ συνδυαστικὸν συμπέρασμα τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου κεφαλαίου — Ἡ κατάρρευσις τῶν θεμελίων τοῦ ὕλισμοῦ — Ὁ βιαστικὸς διαβάτης πρὸ τοῦ ρήτορος — Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ κινήσεις τῶν τροχῶν τοῦ ὠρολογίου — Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου — Δὲν εἴμεθα ἀπλοῦν μηχανήματα — Ἡ σπουδαιότης τοῦ θέματος τοῦ δεκάτου κεφαλαίου.

Τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ὅλης μελέτης τοῦ Μεγάλου Προβλήματος εἶναι τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον κεφάλαιον, τὸ ἑνὸν φέρον τὴν ἐρωτηματικὴν ἐπιγραφὴν « Ἡ δύναμις εἶναι ἰδιότης τῆς ὕλης; » τὸ δὲ « Ἡ κινητικὴ θεωρία τῆς δυνάμεως » ἀπεμπερᾷ καὶ ἀφίγγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι νῦν δεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ κάτι οἷον ἡ ἐνέργεια ἢ δύναμις, κυκλοφοροῦν μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ ἀναλλοίωτον κατὰ ποσόν, εἴμεθα λογικῶς ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ κάτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἰδιότης τῆς ὕλης, ἀλλὰ ὄντοτης ἰδιαίτερα καὶ αὐθυπόστατος. Τὸ δὲ ἕκτον κεφάλαιον ἀναιρεῖ τὸ λάθος τοῦ ὕλισμοῦ, νομίζοντος ὅτι ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως εἶναι περιττὴ πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα δῆθεν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῶν μετὰ τὴν κίνησιν.

Καὶ τὸ συνδυαστικὸν συμπέρασμα τῶν δύο τούτων κεφαλαίων εἶναι ὅτι ὑπάρχει τι ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι οὔτε ὕλη, οὔτε κίνησις, οὔτε ἰδιότης τῆς ὕλης, καίτοι εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν φαινομένων, ὁ δὲ κόσμος ἄρα κυβερνᾶται ἀπὸ μίαν ὄντοτητα ἀσύλληπτον καὶ ἀκατανόητον εἰς ἡμᾶς εἰς τοὺς ὁποίους γίνεται ἀντιληπτὴ μὲ ἓνα μόνον τρόπον, μετὰ τὴν κίνησιν δηλαδὴ καὶ μετὰ τὰς μεταβολὰς ποὺ προξενεῖ εἰς τὴν ὕλην.

Τούτων τεθέντων πίπτουν βεβαίως τὰ θεμέλια τῆς ὑλιστικῆς φιλοσοφίας πίπτει ἐπομένως τὸ ὅλον σύστημα τοῦ ὑλισμοῦ. Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ τὴν ἀναίρεσίν καὶ τῶν ἐπιλοίπων ἄρθρων τὰ ὁποῖα ἔχουν τεθῆ ἔξ ἀρχῆς ὡς περιλαμβάνοντα ἐν συντόμῳ τὸ ὑλιστικὸν σύστημα. Ἀκολουθοῦν δὲ πρὸς τοῦτο τέσσαρα ἀκόμη κεφάλαια, τὰ ὁποῖα τροχάδην ἄς ἐπιβλέψωμεν.

Τὸ ἕβδομον ἐπιγραφόμενον «Τὰ κοσμικὰ συστήματα» εὐκόλως ἀναιρεῖ τὸ τέταρτον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ καὶ συμπεραίνει ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἢ ἐξέλξης τῶν κοσμικῶν συστημάτων νὰ εἶναι καμωμένη μόνον ἀπὸ τὴν γνωστὴν μας περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Σύμπαντος. Προηγήθη κάποια ἄλλη περίοδος κοσμογονίας, ἄγνωστος τελείως, κάποια δὲ ἄλλη θὰ τὴν ἀκολουθήσῃ, ἄγνωστος ἐπίσης καὶ ἀφάνταστος εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ πλανήτου τῆς Γῆς. Ὁ σημερινὸς φιλόσοφος ὁμοιάζει τὸν κοσμικὸν διπλάτην ὁ ὁποῖος ἀκούων μερικὰς λέξεις ἀπὸ τὸ στόμα ρητοροῦ ὁμιλοῦντος πρὸς τὰ πλήθη, προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ θέμα τοῦ ρητοροῦ, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀκούσει τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπόμενα.

Τὸ ὄγδοον κεφάλαιον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ Ζωὴ» ἀναιρεῖ τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ ἀξιοῦντος ὅτι κατώρθωσε νὰ εὔρη τὸ πῶς ἐγεννήθη ἡ ζωὴ. Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, λέγει, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν ἐγινε, δὲν ἀποκλείει τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκτὸς τῶν ὀλίγων ἢ πολὺ γνωστῶν παραγόντων τῆς ζωῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ κάποιος ἄλλος. Ἡ Ἐπιστήμη εὐρίσκειται εἰς τὴν θέσιν ἀνθρώπου ἐξετάζοντος τὸν μηχανισμόν χορδισμένου ὥρολογίου. Ἀνατρέχει ἀπὸ τροχοῦ εἰς τροχόν, ἐξηγεῖ τὴν κίνησιν, φθάνει ἀπὸ ἀποτελέσματος εἰς αἰτίαν καὶ τέλος εὐρίσκων τὸ ἐλατήριον λέγει: Ἴδου καὶ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς κινήσεως τοῦ

ὥρολογίου! διατί νὰ δεχθῶ ὑπαρξιν διανοίας πρὸς ἐξήγησιν τῆς κινήσεως τοῦ μηχανισμοῦ; Καὶ ὁμοῦς μένει ἀκόμη τόπος διὰ τὴν ὑπόθεσιν μιᾶς διανοίας ἢ ὁποῖα κατεσκεύασε καὶ ἐχόρδισε τὸ ὥρολόγιον καὶ ἀκριβῶς ἢ ἀξία αὐτῆς τῆς διανοίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐτακτοποίησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ὁ δάκτυλος διὰ νὰ ὠθῆ διαρκῶς πρὸς κίνησιν τοὺς τροχοὺς τοῦ ὥρολογίου.

Ἐπιπλέον τῶν φυσικῶν φαινομένων ὑπάρχει ἡ *προσωπικότης*. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνθρωπομορφισμός. Ἴσως νὰ εἶναι ἀδυναμία. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶναι ἀδυναμία καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ φαντάζεται ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἀσπύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποῖου τίποτε ἴσως ἔβλεπε τὴν ἐξωτερικὴν ὕψεως δὲν ἐγνώρισε μέχρι σήμερον;

«Ἡ ἀδύναμις ἐπινοεῖται τὸ ἔννατον κεφάλαιον τοῦ Μεγάλου Προβλήματος. Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς μὲ καταπληκτικὴν βαθύτητα καὶ πολυμάθειαν ἀνατρέπει τὸ ἕβδομον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἢ αἰσθησις, ἢ σκέψις, ἢ βούλησις καὶ ἢ συνείδησις παριστάνονται ὡς ἀποτελέσματα τῆς φυσικοχημικῆς δράσεως ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου. Εἶναι ὁμοῦς πολὺ δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι μέσα εἰς τὸν ὄργανισμόν τοῦ σώματος δὲν ὑπάρχει καμμία ἄλλη οὐσία, ἢ ὁποῖα νὰ εἶναι ἕδρα τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Πλεῖσται δὲ παρατηρήσεις μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ ἀμφιβάλλωμεν κατὰ πόσον ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀπλυστάτα ὑλικὸν μηχανήμα καὶ βεβαίως δὲν ἀποκλείεται τὸ νὰ ὑπάρχῃ μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον ἰδιαιτερόν τι τὸ ὁποῖον δίδει τὸ αἶσθημα τῆς προσωπικότητος, τὸ ὁποῖον συντελεῖ ὥστε τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν νὰ σχηματίξῃ μίαν συνείδησιν ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος εἶναι ἰδιαιτερόν πρόσωπον ξεχωριστὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοίους του, μονὰς σταθερὰ ἀδιαίτερος

χωριστή μὴ συμπίπτουσα μὲ τὰς ἄλλας ὁμοίας μονάδας.

Τὸ δὲ ἰδιαίτερον αὐτὸ δὲν εἶναι κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ εἶναι οὐσία συγκεκριμένη, ἢ ὁποία μένει ἀναλλοίωτος μέσα εἰς τὸ ἀδιάκοπον ρεῦμα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης.

Τί νὰ εἶναι ὅμως ἡ οὐσία αὐτὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ τὴν φαντασθῶμεν; Εἶναι πνεῦμα; Καὶ τί θὰ εἴπῃ πνεῦμα; Ἴδου σπουδαιόταται ἐρωτήσεις μένουσαι ἄνευ θετικῆς ἀποκρίσεως. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθωμεν τί εἶναι τὸ πνεῦμα ἀφοῦ ἀκόμη δὲν κατωρθώσαμεν διὰ τῆς ἐπιστήμης νὰ μάθωμεν τί εἶναι ἡ ὕλη! Αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει τὸ δέκατον κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ ὕλη ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

31. Η'

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀντάξιον τοῦ ὅλου ἔργου εἶναι καὶ ὁ Ἐπίλογος τοῦ Μεγάλου Προβλήματος. Ὁ συγγραφεὺς βέβαιος περὶ τῆς νίκης τὴν ὁποίαν κατήγαγε, προχωρεῖ ἐδῶ θαρραλέος, ἀλλὰ πάντοτε μὲ βήματα μεμετροημένα, λογικά, ἐπιστημονικά. Ὁ κουραζόμενος μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν προηγηθέντων δέκα κεφαλαίων, εἴτε διότι δὲν ἔχει τὰς ἀπαιτουμένας εἰδικὰς γνώσεις πρὸς πλήρη κατανόησιν αὐτῶν, εἴτε διότι στερεῖται τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ τὰ τοιαῦτα, εὐρίσκει εὐχάριστον ἱκανοποίησιν ἀναγινώσκων μὲ ὀλίγον κόπον τὸν Ἐπίλογον. Εἰς τὴν μελέτην δὲ τούτου παραπέμπω τὸν φίλον ἀναγνώστην, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἐξ αὐτῆς θέλει ὠφεληθῆ ὅσον καὶ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἑκατοντάδων σελίδων τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἔργον ἔχει πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν.

Αἱ ἐπόμενα ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν ὥραιων σκέψεων ποὺ ἐμπεριέχονται εἰς τὰς τελευταίας εἴκοσι σελίδας τοῦ Ἐπιλόγου, ὑποθέτω νὰ κεντήσουν ἀρκετὰ τὴν φιλομάθειαν τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τοῦ ὑψίστου φιλοσοφικοῦ προβλήματος, τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀνωτέρα Δύναμις εἶναι προσωπικότης ὑπεράνω τῶν φυσικῶν νόμων οἱ ὁποῖοι οὕτως εἰπεῖν εἶναι ἐκδήλωσις τῆς θελήσεώς Της. Ὅτι τοιαύτη τις Διάνοια δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου, ἢ Ἐπιστήμη οὔτε τὸ ἀπέδειξεν οὔτε εἶναι ἔργον τῆς νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Διότι ἡ Διάνοια ὑπάρχουσα δὲν ἐνεργεῖ παραλλήλως ἀλλὰ ὀπισθεν τῶν φυσικῶν νόμων, δὲν ἐμφανίζεται πλησίον τῶν φαινομένων ἀλλὰ εὐρίσκειται εἰς τὸ βάθος τῶν φαινομένων.

Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ τὸ θαῦμα ποῦ ὀνομάζεται κόσμος, μὲ τὴν θαυμαστὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν βαθειὰν ἐνότητα ἢ ὁποία ὑπάρχει εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἐὰν ἐπρόκειτο ὁ κόσμος νὰ δημιουργηθῇ σήμερον, κανεὶς βεβαίως δὲν θὰ διημφισβήτει τὴν ἀνάγκην μιᾶς διανοίας δημιουργικῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐτοίμην αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ θαῦμα ὑφιστάμενον ἔχομεν εὖρη, λέγομεν ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Νοῦς εἶναι περιττός! Ἡ σκέψις μας δὲν διαφέρει τοῦ παραλογισμοῦ « *ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν ὑπάρχει φῶς, ὁ Ἥλιος εἶναι περιττός.* »

Τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου εἶναι πολὺ σοφώτερον παρ' ὅτι τὸ φανταζόμεθα. Εἶναι συνδυασμὸς ἀνωτέρας τάξεως, τὴν ὁποίαν ἡ διάνοιά μας πιθανώτατα δὲν εἶναι καμωμένη νὰ χωρέσῃ ποτέ. Ἡ διάνοιά μας εἶναι μία βαθμὶς τῆς κλίμακος τῆς διανοητικῆς δυνάμεως **ΔΑΚΑΔΗΜΙΑ** ἐπὶ τῆς Γῆς αὐτῆς. Βλέπομεν **ΑΚΑΔΗΜΙΑ** τὰ ἀνώτερα τῆς κλίμακος χωρὶς τὰ ἀνώτερα νὰ μᾶς εἶναι ὄρατὰ καὶ νοητά. Εἶναι ἀδύνατον δὲ νὰ φαντασθῶμεν μὲ ποίαν ὄψιν θὰ παρουσιάζετο ὁ κόσμος εἰς διανοίας ἀνωτέρας τῆς ἰδικῆς μας βαθμίδος.

Κοιτάξετε ἓνα μωρὸ τὸ ὁποῖον μὲ ἀπορίαν παρατηρεῖ τὴν κίνησιν τῶν ὀργάνων μιᾶς ἀτμομηχανῆς καὶ καταμετρήσατε τὴν ἄβυσσον, τὴν ἀπόστασιν ποῦ χωρίζει τὴν διάνοιαν τοῦ μωροῦ ἀπὸ τὴν διάνοιαν τοῦ ἐφευρέτου τῆς μηχανῆς. Ἐπάνω δὲ εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἐφευρέτου βάλετε μίαν ἀκόμη φορὰν αὐτὴν τὴν ἀπόστασιν καὶ σκεφθῆτε ἢ τρίτη αὐτὴ διάνοια πόσα πράγματα ἀπρόσιτα εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μηχανικοῦ ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ.

Παρατηρήσατε οἰκιακὸν ζῶον ποῦ εὕρισκεται εἰς αἰθουσαν συναναστροφῶν. Βλέπει ἀνθρώπους νὰ σηκώνωνται, νὰ κάθηνται, νὰ χειρονομοῦν, τοὺς ἀκούει νὰ ἐξά-

γουν ἤχους ἀπὸ τὸ στόμα των, νὰ συζητοῦν νὰ γελοῦν. Τὸ νὰ συλλάβῃ ὅμως τὴν σκοπιμότητα, τὸ νὰ εὕρῃ τὸν λογικὸν σύνδεσμον τῶν ὅσα βλέπει ἢ ἀκούει, αὐτὸ εἶναι ἔξω τῶν ὁρίων τῆς διανοίας του, εἶναι συνδυασμὸς τάξεως ἀνωτέρας ἢ ὥστε νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὸ ζῶον. Ποῖος δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν εἶναι ὁμοία καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ μυστηρίου τοῦ κόσμου;

Ὁ ἀναζητῶν τὴν ἀλήθειαν ἄνθρωπος ὁμοιάζει τὸν προχωροῦντα ἐντὸς σκοτεινοῦ διαδρόμου φωτιζομένου μόνον ἀπὸ τὴν εἴσοδόν του. Μὲ πολὺν κόπον προχωρεῖ ψηλαφητεῖ μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμφιβολίαν. Ἀλλὰ πόσον διαφορετικὸν βλέπει ὕστερον τὸν διανυθέντα δρόμον ἅμα ὡς σταματήσῃ καὶ παρατηρήσῃ ὀπισθεν; Ὅλα εἶναι φωτισμένα. Βλέπει καθαρὰ τὰ ἐμπόδια καὶ ἀδικαιολόγητον τὸν φόβον. Καὶ συλλογίζεται πόσον ταχύτερον θὰ ἐπροχώρει ἂν ἐκ τῶν προτέρων ἔβλεπε τὸν δρόμον ὅπως τὸν βλέπει ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀλλὰ εἶναι μοιραῖον τοιοῦτοτρόπως νὰ προχωρῇ ὁ ἄνθρωπος. Νὰ στερηταὶ τοῦ φωτός ὅταν τοῦ εἶναι πολύτιμον καὶ νὰ τὸ ἔχῃ ὅταν δὲν τὸ χρειάζεται. Ἀντὶ νὰ εἶναι βοηθός του θὰ εἶναι μόνον ἢ ἀνταμοιβή του.

Ἀπλοῦς θὰ ἦτο ὁ παραλογισμὸς ἐὰν ἐδεχόμην ἀπουσίαν Λογικῆς ἐντὸς κόσμου διατελοῦντος ἀμεταβλήτου ἐν ἀπολύτῳ ἀκινήσιᾳ. Διπλοῦς ὁ παραλογισμὸς θὰ ἦτο ἐὰν ἐδεχόμην ἀπουσίαν Λογικῆς ἐντὸς τοῦ κόσμου διατελοῦντος εἰς ἀένναον κίνησιν καὶ μεταβολὴν. *Ἀλλὰ ἡ ὕλιστικὴ ἀποψις τοῦ κόσμου γίνεται τρεῖς φορὰς παράλογος ὅταν σκεφθῶ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, τῆς σκέψεως καὶ τῆς συνειδήσεως, ὅταν ἢ νεκρὰ ὕλη κατορθῶνῃ νὰ χωρίζεται εἰς ὑποκειμενον καὶ ἀντικείμενον, ὅταν ἐννοῶ τὴν ὕλην νὰ ἐξετάξῃ ἑαυτήν, ὅταν σκεφθῶ ὅτι ἢ ὕλη σκέπτεται.*

---

32. ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ
 ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΧΙΟΥΣ ΚΤΙΤΟΡΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΑΣ
 ΤΟΥ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑΙ ΝΑΟΥ
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
 ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ
 ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
 ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ
 ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1925
 ΧΟΡΟΣΤΑΤΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
 ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὴν ἐξαετηκὴν ὄσον καὶ σεμνὴν ταύτην ἐπιμνη-
 μόσυνον ἀκολουθίαν, Σεβασμιώτατε Δέσποτα καὶ εὐλαβεῖς
 ἄκροαταί, μεῖς ἰδιαιτέραν κατάνυξιν παριστάμεθα πάντοτε
 καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸν σημερινὸν ἑσπερινὸν τῆς με-
 γάλῃς ἡμέρας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τῶν δὲ μακαρίων καὶ ἀειμνήστων κτιτόρων τοῦ Ναοῦ
 τούτου τὰ ὀνόματα συνδέονται καὶ πάλιν εἰς τὴν εὐσεβῆ
 μνήμην, μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν μεταγενεστέρων ἀνακαινι-
 στῶν, εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν τοῦ ἱστορικοῦ διὰ τὴν ἐν-
 ταῦθα χιακὴν παροικίαν καταστάντος ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου.

Καὶ δικαίως συγκινεῖται καὶ ὑπερηφανεύεται πᾶν τέ-
 κνον τῆς μυροβόλου Χίου βλέπον τὸν εὐκτῆριον ἐδῶ οἴ-
 κον συνδεδεμένον μετὰ τὸ παρελθὸν τῶν προπάππων του,
 ὅχι δὲ ἀπλῶς μετὰ τὸ σύννηθες παρελθόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 ἀξιομνημόνευτον δρασίμην ἐκείνων εἰς φιλανθρωπίαν, εἰς
 φιλομουσίαν καὶ εἰς πᾶν εἶδος θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς
 ζωῆς.

Εἶναι, ἀγαπητοί, φαινόμενον πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν παροῦσαν γενεάν, ὃ παλαιὸς θρησκευτικὸς ζῆλος, τὰ ἀλλεπάλληλα ἔργα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀγάπης, ἢ ἄνευ θορυβώδους ἐπιδείξεως περὶ τὴν ἀρετὴν ἐνασχόλησις τῶν διὰ τῆς τελετῆς ταύτης κατὰ πᾶν ἔτος ἀπὸ ὀγδοηκονταετίας τιμωμένων ἀοιδίμων ἀνδρῶν.

Εἰς τὴν ἀτομικὴν ζωὴν ἐκάστου ἀνθρώπου, Σεβασμιώτατε, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑπάρχει χρονικὸν διάστημα δικαιοῦμενον νὰ ὀνομασθῇ δημιουργικόν σπουδαῖον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν νὰ τοποθετήσωμεν στερεώτερον καὶ ἀποφασιστικώτερον τὸν ἑαυτὸν μας, βλέποντες ἔμπροσθεν μὲν τὰς δεκαετίας, αἱ ὁποῖαι διέρρευσαν, οὕτως ἢ ἄλλως, ματαίως καὶ ἀμετακλήτως, ὀπισθεν δὲ τὸ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς ἄγνωστον ὑπόλοιπον τῆς ἐπιγείου ὑπὸ τὸν ἥλιον διαμονῆς.

Καὶ εἰς τὴν χιακὴν παροιμίαν τῆς ὁποίας ἡ ἀριμετρικὴ αὐξήσις καὶ σχετικὴ ἀφθονία χαρακτηρίζεται ἀπὸ διακοσίων πενήκοντα περίπου ἐτῶν, εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐνταῦθα παροικίας τῶν Χίων, ἢ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ Γαλατᾶ συμβᾶσα τῷ 1699, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐκδήλωσιν ἐποχῆς δημιουργικῆς. Διότι, εὐσεβεῖς ἀκροαταί, δὲν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἄσωτοι υἱοί, οἵτινες λαβόντες τὸ ἀναλογεῖν μέρος τῆς πατρικῆς τῶν περιουσίας ἀπὸ τὴν γενέτειραν νῆσον Χίον, εἶχον ἔλθῃ ἐδῶ—ὅπου ψυχαὶ καὶ περιουσίαι ὑπὸ ἄλλων κερδίζονται καὶ ὑπὸ ἄλλων πάλιν καταστρέφονται—ἐδῶ εἰς τὴν μεγαλῶνυμον Πόλιν δὲν ἦλθον οἱ Χῖοι ἐκεῖνοι διὰ νὰ εὗρουν στάδιον ἀσωτίας καὶ κραιπάλης βιωτικῆς. Πᾶν τοῦναντίον. Πτωχοὶ καὶ ἄσημοι ἀποπλέοντες τῆς πατρικῆς γῆς, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὡς ἐφόδια τὴν πίστιν, τὴν φιλεργίαν, τὴν οικονομίαν, τὴν τιμιότητα μετὰ τῆς φιλοτιμίας νὰ ἀναδειχθοῦν, ὅπως καὶ ἀνεδείχθησαν πολλοὶ τολμηροὶ καὶ φρόνιμοι ἔμποροι, εὐτυχεῖς ἐπιχειρηματαί, κατακτήσαντες ἐντὸς ὀλί-

ΔΕΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

γων δεκαετηρίδων ἐπικερδεστάτην τῆς τότε ἀγορᾶς εἰδικότητα.

Ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀξιομνημονεύτων ἐπὶ δραστηριότητι καὶ εὐλαβεῖα τέκνων τῆς νήσου Χίου, ἀνηγέρθη τῷ 1699 ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δέκα καέντων ναῶν τοῦ Γαλατᾶ, ναὸς διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλιώδους γραμμματος προορισθεὶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐνταῦθα ἐγκατεστημένων Χίων, οἱ ὁποῖοι τοιουτοτρόπως ἀπέκτησαν ἰδιαίτερον καὶ ἀξιόλογον κέντρον τῆς αὐξηθείσης ἀλματωδῶς παροικίας αὐτῶν.

Ἄξιόλογον, διότι ὅπως αἱ ἀκτίνες ἐκ τοῦ φωτεινοῦ κέντρον, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν χώρου ἔργα εὐσεβείας, φιλοανθρωπίας καὶ φιλομουσίας ἐσκορπίσθησαν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις πρὸς τὴν πάτριον νῆσον, ὡσάκισ ἐλάμβανεν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν ξενητευμένων φιλοστόργων τέκνων τῆς πᾶσαν ἐστὶν τῆς θρησκείας, ἢ τῶν γραμμματος τῆς φιλοτιμίας καὶ μάλιστα, ὃ τοῖς πᾶσι γνωστόν, πρὸς τὰ ἐπιτόπια φιλόπρωπα καθιδρύματα, τῶν ὁποίων οἱ κατάλογοι γέμουσιν ὀνομάτων Χίων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν. Ἄλλὰ καὶ διαβατικοὶ ναυαγοὶ καταστραφέντες τελείως ὑπὸ τρικυμιώδους θαλάσσης, καθὼς καὶ ναυαγοὶ ναυαγήσαντες εἰς τὸ πέλαγος τῆς βιοπάλης, πολλάκις συνέβη νὰ παρηγορηθοῦν ἐδῶ διὰ τῆς παροιμιώδους φιλοξενίας τῶν Χίων καὶ νὰ φύγουν βρέχοντες τὸν ἀλόγυρον μὲ δάκρυα εὐγνωμοσύνης.

Ἄς μακαρίσωμεν, ἀγαπητοὶ Χριστιανοί, τοὺς κτίτορας τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ταύτης, ὅχι δὲ μόνον τοὺς πρώτους τοῦ 1699 ἀλλὰ καὶ τοὺς δευτέρους τοῦ 1734, ὁπότε ἐκ θεμελίων ἀνεκτίσθη ὁ ναὸς κατόπιν καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς καὶ ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς ἅς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς πλουσίους ἀνακαινιστὰς τοῦ 1771 ὁμοῦ μὲ τοὺς σπουδαίως ἐπισκενάσαντας καὶ καλλωπίσαντας τὸν ναὸν τοῦτον ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1799.

Ἄλλὰ μακαρίζοντες τοὺς κτίτορας καὶ ἀνακαινιστὰς καὶ τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτῶν διὰ σεμνοῦ μνημοσύνου, μὴ λησμονῶμεν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει πρῶτον μὲν ἡ διακοσιετὴς ἱστορία τοῦ ναοῦ, δεύτερον δὲ ἡ πονηρία τῶν ἡμερῶν ἡ ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἱστορικοῦ, ὅτι *τὸ φυλάξαι τὰ ἀγαθὰ εἶναι πολλὰκις χαλεπώτερον τοῦ κτήσασθαι*. Ἄς βοηθήσωμεν πρὸς τοῦτο τὴν ἐπὶ δραστηριότητι διακρινομένην ἀξιότιμον Ἐπιτροπὴν τοῦ ναοῦ. Ἄς μένωμεν ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ σταθεροὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἀλληλεγγύης τῶν Χίων, βλέποντες προσεκτικῶς τὰ πέρυξ ἡμῶν ὑπὸ τῆς διχονοίας συσσωρευόμενα ἐρείπια καὶ παραδειγματιζόμενοι καταλλήλως. Ὑφίσταται ἐπιτακτικὴ ὑποχρέωσις τόσον πρὸς τοὺς προγενεστέρους ὅσον καὶ πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει ἡ παρακαταθήκη νὰ παραδοθῇ ἀσινὴς καὶ ἀλώβητος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

33. ΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν ἱεραρχῶν

ἐκφώνηθεις τῆς 30 Ἰανουαρίου 1931

κατὰ τὴν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν λειτουργίαν

ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ

«Ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ
οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.»

Παναγιώτατε Δέσποτα

Σεβασμιώτατοι Ἀδελφοί

ἈΘΗΝΑΝ

Συναισθήσεως ἑαυτοῦ ἔλλειψιν ὁμολογουμένως θὰ ἔμαρτύρει ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκριθῇ πλήρως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βήματος τούτου σήμερον. Ἐντὸς τοῦ σεμνοῦ σκηνώματος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνώπιον σεπτοῦ Προκαθημένου, τὸν Ὅποιον ἱερέων καὶ Ἀρχιερέων χορεῖται περικυκλοῦσιν ἐν ὕμνοις καὶ πνευματικαῖς ᾠδαῖς εἰς τιμὴν καὶ μνήμην μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, ποῖον στόμα, ποῖος λόγος εἶναι δυνατόν νὰ φανῇ ἐπαρκής; Καὶ νὰ ἀτενίσῃ τις μόνον ἐὰν ἐπρόκειτο μετὰ τρόμου θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ πράξῃ κρύπτων ἑαυτὸν εἰς μυστικὴν τινα γωνίαν, ὁπόθεν νὰ ἀναπολήσῃ Βασίλειον τὸν Μέγαν, ὁποῖος παρουσιάζεται ἐγκωμαζόμενος ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἀπὸ τοῦ ναῖδριου τῆς συμβολικῆς Ἀναστασίας μετ' ἐπευφημιῶν καὶ στρατιωτικῆς παρατάξεως ἀγόμενον εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, Ἰωάννην τὸν

Χρυσόστομον ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἀντιοχείας, τῶν Συριαδῶν Ἀθηνῶν, πομπῶδως μετατιθέμενον διὰ τῶν πτερόγων τῆς φήμης, εἰς τὸν ἀπέναντι τοῦ ἄμβωνος τούτου θρόνον.

Πῶς νὰ διαζωγραφίσῃ τις τὰς μεγάλας ἐκεῖνας φυσιογνωμίας τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος, τὰς σπουδάς, τὸν ζῆλον, τὴν ζῶσαν πίστιν, τὴν θεάρεστον πολιτείαν, τὰ ἔξοχα συγγράμματα διὰ τῶν ὁποίων ἀπὸ δεκαπέντε αἰῶνων ἐρμηνεύουν τὰς Γραφὰς καὶ ἐνισχύουν τὴν πίστιν;

Τὸ σιγᾶν κρεῖττον θὰ ἦτο τοῦ ἀτελῶς ὁμιλεῖν.

Ἄφοῦ ὅμως εἴθισται τὸ κρεῖττον νὰ εὐλογῆ καὶ νὰ διατιάσῃ τὸ ἔλαττον, τὸ δὲ ἔλαττον ἀγογγύστως νὰ δέχεται τὰ κελεύσματα τοῦ κρεῖττονος, ἅς προσπαθῆσω κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἄνωθεν ἐνισχύσεως τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων νὰ ἐκτελέσω τὸ ἀνατεθὲν καθήκον ἐνώπιον τόσου ἐκλεκτοῦ καὶ ἐπιεικοῦς ἀκροατηρίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἦκούσθη πρὸ ὀλίγου ὅτι « Ὅς ἂν ποιησῇ καὶ διδάξῃ οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Διότι ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἠθικὴν ζωὴν τυγχάνει ὁ συνδυασμὸς πίστεως καὶ ἔργων, ἢ ἐναρμόνισις διδασκαλίας καὶ παραδείγματος. Ὁ κατὰ Χριστὸν τέλειος ὀφείλει νὰ εἶναι κατὰ πάντα μιμητὴς τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ μίμησις τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι μίμησις ὅταν εἶναι πλημμελής. Ὅπως δὲ οὐ πᾶς ὁ λέγων, Κύριε Κύριε, εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ ὁ ποιῶν συγχρόνως τὰς ἐντολάς τὸ θέλημα Αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως δὲν εὐδοκίμει καὶ πᾶς διὰ τοῦ λόγου μὲν διδάσκων ἂν δεῖ, διὰ δὲ τῶν ἔργων πράττων ἂν μὴ δεῖ. Καὶ ἀντιθέτως: Ὅπως δὲν εἶναι χριστιανικῶς τέλειος ὁ ποιῶν μὲν ἔργα ἀγαθὰ ἀλλὰ στερούμενος ὀρθῆς πίστεως, τοιουτοτρόπως ἀδόκιμος θέλει κριθῆ καὶ πᾶς κρύπτων καὶ μὴ θέτων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τὸ τάλαντον τοῦ λόγου ἀρκούμενος εἰς

μόνην τὴν περὶ ἑαυτοῦ πρακτικὴν φροντίδα. « Ὅσπερ γὰρ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων νεκρά, ὁμοίως ἀτελής ἄλογος προᾶξις καὶ λόγος ἀπρακτος » λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. « Οὐ γὰρ ἑαυτοῖς δεῖ χρησίμους εἶναι μόνον ἀλλὰ καὶ ἑτέροις—διδάσκει ἀφ' ἑτέρου ὁ Χρυσόστομος—οὐδὲ γὰρ ἴσος μισθὸς τῷ ἑαυτῷ μὲν κατορθοῦντι καὶ τῷ μεθ' ἑαυτοῦ ἕτερον προστιθέντι. Ὅσπερ γὰρ τὸ διδάσκειν ἄνευ τοῦ ποιεῖν κρίνει τὸν διδάσκοντα, οὕτω ποιεῖν μὲν, ἑτέροις δὲ μὴ ὑφηγεῖσθαι, ἔλαττοί τὸν μισθόν. Δεῖ τοίνυν ἐν ἑκατέροις τέλειον εἶναι. Ἐὰν γὰρ ἑκατέρωθεν ἀπηρισμένος ἦ, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. »

Ἄρμονίαν λοιπὸν πίστεως καὶ ἔργων, ἁρμονίαν διδασκαλίας καὶ παραδείγματος, ἰδοὺ τί ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐδίδοξαν καὶ οἱ σήμερον ἐορταζόμενοι μεγάλοι Ἱεράρχαι. Ἴδοὺ δὲ καὶ διατὶ ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἐξυμνεῖ ὡς μεγίστους Φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος. Ἴδοὺ πῶς οἱ ἄρχοι τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐπισπῶσι τὸν γνησιὸν θαυμασμόν διὰ τῆς ἐν ἐπιγνώσει καὶ θερμῆς αὐτῶν πίστεως διὰ τῆς διαπράξεως θαυμασίων ἔργων ἀγαθῶν, διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῶν δυνάμεων, διὰ τῆς τελείας αὐτῶν ψυχικῆς ἰσορροπίας, διὰ τῆς τόλμης πρὸς δρᾶσιν—ἴσῃν πρὸς τὴν δύναμιν τῆς διδασκαλίας—διὰ τῆς ἀναδείξεως ἑαυτῶν εἰς πρότυπα διδασκάλων καὶ εἰς πρότυπα ποιμένων.

Καὶ εἶναι τοῖς ἀδελφοῖς γνωστὸν ὅτι τὸ ποιμαίνειν λογικὰ πρόβατα δὲν εἶναι εὐκόλον ὅσον καὶ τὸ βόσκειν τὰ ἀκακα ἄρνια. Τὸ ἄρχειν ποιμένης ἢ βουκολίου δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων καὶ ἐπιστατεῖν ψυχαῖς λογικαῖς. Διότι ὁ μὲν βοσκὸς ὡς σκοπὸν ἔχων ἀπλῶς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ ποίμνιον παχύτατον ἐπισκέπτεται τὰ ἐνυδρα καὶ πρὸς βοσκὴν κατάλληλα τοπεῖα, κινεῖται ἀπὸ γομῆς εἰς νομήν, ἀναπαύεται καὶ ἀποκινεῖ, ἀνακαλεῖ δὲ

τὰ ἴδια πρόβατα ὀλίγα μὲν διὰ τῆς βακτηρίας τὰ πολλὰ δὲ διὰ τῆς σύριγγος. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἀγέλαι τῶν λύκων ἢ αἱ ἐπιλίπτουσαι εἰς τὰς ἀγέλας καὶ τὰ ποιμνία μολυσματικαὶ ἀσθένειαι, οὐδὲν θὰ ἦτο ὠραιότερον τῆς ποιμενικῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γλῶσς ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς δρυὸς πλησίον κελαρῦζοντος ρουακίου ἐν μέσῳ τῆς καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας τοῦ ὑπαίθρου. Περὶ ἀρετῆς δὲ προβάτων οὐδὲν ἔχει νὰ φροντίσῃ ὁ ποιμὴν, ἐκτὸς ἂν ἀρετὴ εἶναι ἢ πολυσαρκία καὶ τὰ κέρδη. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ εἶναι δύσκολον νὰ μάθῃ πῶς νὰ ἄρχεται ὑπὸ ἄλλων, πολὺ περισσότερον δύσκολον, χαλεπώτατον εἶναι νὰ μάθῃ πῶς πρέπει νὰ ἄρχῃ ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ ποιμὴν λογικῶν προβάτων λαμβάνων ὑψηλὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, τοῦ ὁποίου ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας ὅσον καὶ τὸ ὕψος! Διότι ὅπως τὸ ἕξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ νόμισμα εὐρισκόμενον εἰς ἀένναον κυκλοφορίαν, πάντοτε εὐρισκόμενον μεταξὺ διαφόρων χερῶν ἀνατρέφεται καὶ προσεκτικῶς ἐξετάζεται ὑπὸ παντός ἀνθρώπου μήπως δὲν εἶναι καθαρὸς χρυσοῦς ἢ ἀργυρὸς, μήπως εἶναι ὑποπτον ἔργον κιβδηλοποιῶν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου, ὑπὸ πάντων καὶ πανταχοῦ γίνεται ἀντικείμενον ἐξετάσεως, διαφόρων κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων. Ἐνεκαλύφθη δόσις κρυπτομένου χαλκοῦ ἐντὸς τοῦ χρυσοῦ νομίσματος; Ὡς ὑποπτον ἀμέσως καταγγέλλεται καὶ ὡς ἐλλιπὲς μὲ ἠλαττωμένην ἀξίαν μόλις εἶναι ἀνεκτὸν μέχρις ὅτου ἀδόξως ἀποσυρθῇ τῆς κυκλοφορίας!

Ὁ κίνδυνος δὲ τοῦ κακοῦ εἶναι τόσῳ μεγαλύτερος ὅσῳ εὐρύτερα καὶ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ποιμένου, ὅσῳ μεγαλύτερον καὶ τὸ πλῆθος τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων. Διότι οὔτε τὸ ὕφασμα ἀπορροφᾷ τὴν βαφὴν τόσον προθύμως, οὔτε ἡ δυσωδία οὔτε ἡ ἐπιδημικὴ ἀσθένεια μεταδίδεται μὲ ὅσῳ ταχύτητα μεταδίδεται ἡ κακία τοῦ ἀρχοντος εἰς τὸν ἀρχόμενον, ἢ κακία τοῦ ποιμένου εἰς τὸ ποιμνιον!

Καὶ τότε γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ ποθουμένου. Ἄσθενοῦν περισσότερον αἱ ψυχαί, διὰ τὴν θεραπείαν καὶ ὑγείαν τῶν ὁποίων φρουρὸς ἐτάχθη ὁ ποιμὴν.

Πολὺ δὲ εὐκόλον νὰ ἐννοηθῇ πόσον καὶ ἡ θεραπεία τοῦ πάσχοντος σώματος εἶναι ὀλιγώτερον ἐπίπνονος παρὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχῶν. Τὸ σῶμα δέχεται τὴν θεραπείαν καὶ βοηθεῖ τὸν ἰατρὸν εἰς τὸ ἔργον. Δὲν ἔχει πανουργίαν διὰ τῆς ὁποίας νὰ καταπολεμήσῃ τὴν θεραπευτικὴν προσπάθειαν οὔτε σοφίζεται ἐμπόδια ἐναντίον ἑαυτοῦ. Ἐνῶ ὅλος τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὴν ψυχικὴν ἰατρικὴν. Ἐνδραῖα κατὰ τῆς θεραπείας ἢ φιλαυτία, ὁ ἐγωισμὸς, τὰ πάθη. Προφάσεις παρουσιάζονται διὰ τὴν δικαιολογίαν τοῦ κακοῦ, κλείονται ἐρμητικῶς τὰ ὦτα διὰ νὰ μὴ μᾶς ἐνοχλῇ ἢ φωνῇ τῆς συνέσεως καὶ δὲν εἶναι σπάνιον νὰ γίνωνται ἐχθροὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποιοὶ ἐκ καθήκοντος ἢ ἐξ ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ἔρχονται νὰ μᾶς ἐλέγξουν. Ὡ! πόσον δύσκολον πᾶσι τὸν ἐπίπνονον, πόσον δυσκατόρθωτον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου, τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν! Τόσον δυσκολώτερον καὶ ἐπιπνωτότερον, ὅσον ἀφ' ἑτέρου εὐγενέστερον οἰασθήποτε τέχνης καὶ ὠφελιμώτερον πάσης ἐπιστήμης. Διότι εἶναι ἡ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τέχνην τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην τῶν ἐπιστημῶν, αὐτὴν καλῶς ἐξέμαθον καὶ ἐξήσκησαν οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχαι προπαρασκευάζοντες καὶ ἔπειτα θέτοντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ. Μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράσις των ἢ αὐταπάρνησις, αἱ μελέται, οἱ ἀγῶνες, ἡ αὐτοθυσία, ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ποιμαντορικῶν καθηκόντων. Μαρτυρεῖ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη τοῦ ποιμνίου, ἡ φανατικὴ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ. Ὁ Γρηγόριος παραιτεῖται τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ ὁ λαὸς τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων με-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΔΟΧΜΩΝ

λαγχολεῖ ἐκκλητικὸς διὰ τὸ γεγονός. Ἐκ τῆς Πόλεως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπάγεται ὑπὸ τῆς μοχθηρίας τῶν γυναικοκρατουμένων ἀνακτόρων εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης στασιάζει ἀπαιτῶν τὴν ἐπάνοδον τοῦ καλοῦ ποιμένος. Γίνεται ἡ κηδεῖα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ ὡς ἐκ τοῦ πρωτοφανῶς ἀσφυκτικοῦ συνωτισμοῦ τοῦ πλήθους, συμβαίνουν θάνατοι, ὁ δὲ κόσμος μακαρίζει τοὺς τοιοιτοτρόπως ἀποθνήσκοντας, διότι θὰ συνοδεύσουν εἰς τὸ ταξείδιον τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ τὴν ψυχὴν ἐνὸς τοιούτου Ἱεράρχου. Μαρτυρεῖ προσέτι τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἱεραρχῶν τούτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὄχι πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐορτασθεῖσα κατόπιν διαφημίσεων χλιποπεντακοσιετηρίς, ἐορτασθεῖσα ὑπὸ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐνταῦθα ἐπιδραμόντες ποτὲ ὡς μονιοὶ ἄγριοι, ἐσχεδίαζον μετὰξὺ ἄλλων νὰ καταργήσουν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἰστόρησεν ὁ Λουκᾶς, εὐηγγελίσθη ὁ Ἰωάννης, ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς του ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Παῦλος, ὑπερεμάχησε τοῦ ὁμοουσιίου ὁ Ἀθανάσιος, ἀνέγραψεν Βασίλειος ὁ Μέγας, ἐθεολόγησε Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, κατεμάγευε τοὺς ἀκροατὰς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὑπερημύνθη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας Φώτιος ὁ Ὁμολογητής.

Ἄλλ' οἱ κίνδυνοι ἐκεῖνοι παρῆλθον πλέον ἀνεπιστρεπτεῖ. Ἀνήκουν εἰς τὴν παρωχημένην ἱστορίαν σκοτεινοῦ παρελθόντος. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Χρυσοστόμων τῶν Βασιλείων καὶ τῶν Γρηγορίων ζῆ. Καθ' ὅλα τὰ σημεῖα ἡ δρᾶσις αὐτῆς ὀλονέν ἐντείνεται. Ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν πεφωτισμένων Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων προχωρεῖ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς της. Τὰ θεολογικὰ γράμματα καλλιεργοῦνται καὶ ἡ μελέτη τῶν Μεγάλων Πατέρων τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος καθημερινῶς ἀναρριπίζεται καὶ ἀνάπτει τὸν ζῆλον τῶν ποιμένων. Ἐκδόσεις ἐκλεκτῶν βιβλίων πείθουν περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβιώσεως καὶ

τοῦ θανμασμοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν δὲν στεροῦνται θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν Σχολῶν. Ἡ ἀνεξιθρησκεία βασιλεύει πανταχοῦ ὅπως τὴν ἐξήτουν οἱ πρῶτοι Ἀπολογηταί. Ἡ ἐλευθερία τῆς παιδείας ἐξησφαλίσθη καθ' ὃν τρόπον τὴν διεξεδίκει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐνώπιον τοῦ παραφρονήσαντος Ἀυτοκράτορος Ἰουλιανοῦ. Τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ὅπως ἠθέλησε τὸ διοργανωτικὸν πνεῦμα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι σήμερον τὸ καύχημα πάσης πεπολιτισμένης κοινωνίας.

Ἡ ἐναρμόνιος ἀνάπτυξις νοῦ καὶ καρδίας, πίστεως καὶ ἔργων, διδασκαλίας καὶ παραδείγματος, ἀναγνωρίζεται ὡς ἰδεῶδες ἐφικτόν, πραγματοποιηθὲν ὑπὸ τῶν Μεγάλων ἐκείνων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τῆς Ἐκκλησίας εἰς τῆς ὁποίας τὸ νοητὸν στερέωμα λάμπουν μυριάδες ἀστέρων, μαρτυρῶν ἡμολογητῶν Διδασκάλων, Πατέρων, ἐξαιρέτως δὲ ὁ τριᾶστερος ἀστερισμὸς τῶν τριῶν φωστήρων τῆς Τρισηλίου θεότητος, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ